

Nagy Miklós

NOVELLÁK

Nagy Miklós

NOVELLÁK

Nagy Miklós

NOVELLÁK

Összegyűjtötte: Seres Ferenc plébános

Kiadó:
„Béke és Igazság Pilisszentléleki Modell” Alapítvány
Út, Igazság, Élet Kiadója
Pilisszentlélek
1993.

Lektorálta:
dr. Bonca Ibolya

Felelős kiadó: dr. Szeifert Ferenc
Műszaki szerkesztő: Palásthy Imre

BEVEZETÉS

Nagy Miklós élete és novellái

Nagy Sándor és Nagy Karolin második gyermekeként született Homok községben 1894. szeptember 6-án.

A gimnáziumot Szatmáron és Nagyszombaton végezte.

Hittudományi egyetemi hallgató Innsbruckban 1914–1917-ben. A Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen hittudományi hallgató és a Központi Szeminárium papnövendéke 1923 szeptemberétől 1924 júniusáig. Pappá szentelte Fetser Antal győri püspök Győrött 1924. június 29-én, a kassai egyházmegye szolgálatára.

A kassai egyházmegyében töltött papi szolgálata: káplán három községben 1929-ig és plébános Girincsen 1929–1939 között.

Az Actio Catholica országos paptitkára 1939–1949-ig. Az Actio Catholica országszerte népszerű szónoka, tehetséges előadója, ügybuzgó apostola és agitáló hitvallója ezalatt a tíz év alatt.

A KATOLIKUS AKCIÓ című szaklapjának főmunkatársa 1939–1944 között. Az EGYHÁZI LAPOK című papi közlöny szerkesztője 1940–1944-ig. Az EGYHÁZI KÖRIRAT című lelkipásztori tájékoztató szerkesztője 1945–1948-ban. Az ÚJ EMBER szerkesztője 1947–1948-ban.

Nagy Miklóst, mint az Actio Catholica országos titkárát, Mindszenty József prímás perének V. vádlottját, a budapesti Népbíróság három évi fegyházra ítélte. A budapesti és a váci fegyházban szenved 1948 novemberétől 1951. december 20-ig.

Plébános Úny községben 1952–1970 közötti években. Nyugdíjazását kérte 1970-ben, de lelkipásztorkodott tovább is Únyon.

Hosszadalmas tüdőbajban, operáció után is sokat szenvedve halt meg Budapesten a Széher úti kórházban 1973. július 9-én. Temetése az únyi temetőben volt 1973. július 17-én.

Nagy Miklós háromszáznál több novellát írt. „Emberek a sötétben” című 48 novellából álló kötete 1941-ben, „Különös háztűznéző” 40 novellát tartalmazó kötete 1943-ban a Szent István Társulat kiadásában jelent meg. Ez a kötet 50 történeti és néprajzi jellegű novelláját adja az olvasó kezébe.

Nagy Miklósnak alapos történelmi kultúrája van. A történelmi alakokat drámai feszültséggel élőkként jeleníti meg. A történelmi korokat időszerű ismertetéssel rajzolja meg.

Nagy Miklós szeretettel fordul a magyar nép felé. A megtapasztalt népismeretével rányit népünk erkölcsi és szellemi értékeire és magyarságunkba beleszerettet.

Nagy Miklósnak százötvennél több novellája jelent meg a katolikus folyóiratokban.

Nagy Miklós írói termése a magyar irodalom maradandó értéke.

Novelláit a kézirataiból és a katolikus folyóiratokból gyűjtöttem össze.

Seres Ferenc

Péter és a porosló

A katonához simult a lány és a találkozás örömében hízelkedően panaszkodott:

— Hol voltál egész nap? Úgy vártalak!

— Éjszaka szolgálaton voltam, kifáradtam. Utána aludtam.

— Közben nagy dolgok történtek. Keresztre feszítették a galileai prófétát.

— Gondoltam, hogy ez lesz a vége. Éjszaka én őriztem a főpap udvarán.

— Anyám ott volt, amikor vitték a Golgotára. Útközben a kapunál még szólt is valamit az asszonyokhoz.

A katonában még az éjszakai türelmetlenség sistergett:

— Mit használt neki? Ezek a galileaiak amúgy is nyugtalanok. Tegnap is ott ólálkodtak néhányan közülük a főpap udvarán. Az egyikre rá is ismertek, bár tagadta, hogy a próféta tanítványa lenne.

— Anyám kezdi hinni, hogy igazi próféta volt. Azt mondja, hogy az ég is besötétült, amikor meghalt.

A katona türelmetlenül legyintett:

— Asszonybeszéd az egész. Ha igazi próféta lett volna, akkor nem kerül a keresztre. Meghalt, nincs többé.

A leány a katona vállára hajolt:

— Elmehetnénk az ünnep után Hebronba, nagynénémhez küld anyám.

— Dehogy mehetünk. Holnap éjszakára őrésre rendelték ennek a Jézusnak sírjához. Még holtan se hagyja nyugodni az embert.

— Mi bántja őket, ha már eltemették?

— Nem lehet ezeknek a papoknak az eszén eligazodni. Szaladgálnak összevissza, mint a megbozsdult méhraj. Jézusnak még

a sírjától is reszketnek. Ez a Jézus mondta, hogy harmadnapra feltámad.

— Jaj, már ünnepelni sem lehet a kedvünk szerint?

— Eriggy, mondd meg a főpapnak, máskor ne húsvétra rendezzenek ilyenet.

A katona megsimogatta a leány arcát, aki nyafogva panaszkodott:

— Mindjárt esteledik, és nekem otthon kell lennem pászka-szegésre.

A leány sietős izgalommal csókra nyújtotta ajkát.

+ + +

A katona nyugtalanul jár a börtönfolyosón. Bosszús, mert a megátalkodott galileaiak miatt megnövekedett a szolgálati ideje. Már harmadszor találkozik ezzel a különös vallással. Most kifag-gatja ezt az embert, aki ezt a Krisztust hirdeti. Beszól a rácson:

— Látod, ide jutottál, mert nem engedelmeskedtél a főpap-nak.

Péter felrezzent az imádságából:

— Inkább kell engedelmeskedni Istennek, mint az emberek-nek.

— Ti mindenütt nyugtalanságot csináltok.

— Krisztus parancsba hagyta, hogy a megváltást hirdessük.

— Eddig semmi sem volt jó, csak amit ti hirdettek?

— Eddig várakozott a világ a Megváltóra, a próféták is erről jövendöltek. Ha jártál templomba, hallhattad Izaiás jövendölését. Mi hirdetjük, hogy elérkezett az idők teljessége, amikor meghalt értünk a kereszten.

— Mit ér az egész. Hisz összefogdostak benneteket. Ki tudja, nem juttok-e ti is a keresztre?!

— Helyettünk mások fogják a megváltást hirdetni, mert Krisz-tus mondta: az ő országának nem lesz vége.

A katona másképp próbálta megközelíteni a rabot:

— Kár érted, mert úgy látom, Isten embere vagy.

— Mindenki Isten embere, aki hisz benne.

— Sokan figyelnek téged a városban, mióta azt a béna embert a templom kapujánál meggyógyítottad. Honnan van benned ez az erő?

— Krisztus nevében gyógyítottam. Ő adja az erőt.

— Miért engedte magát megfeszíttetni, ha annyi erő volt benne?

— Mondtam: hogy megváltsa a világot. Amikor föltámadt, minket rendelt arra, hogy tanúskodjunk mellette.

— Én mégse tudok hinni benne, pedig ott voltam a sírjánál az őrsegen, mikor a szikla elhengeredett a sírról. Őt nem láttam kijönni.

— Kérjed Istent, adja meg hozzá a hit ajándékát.

— Nem tudok benne hinni, mert láttam összeverve, leköpdösve.

— Nincs más hátra, tarts bűnbánatot és akkor elnyered bocsánatát és a hit kegyelmét.

— Ha ez a Krisztus Isten, nekem nem bocsáthat meg, mert a főpap udvarán csúfot úztünk belőle.

Pétert szédülés lepte meg. Előtte van a tűz fényében a szolgáló gúnyos arca és a katonák kutató tekintete és ez szakadt ki belőle:

— Krisztus mindenkinek megbocsát.

Dermedt csönd feszült közékük. Íme, ide küldetett gyalázatának egyik tanúja. Ezek előtt tagadta meg Mesterét. Ezek nem ismerték, de ő ismerte. Aztán szinte töredezve ismételte:

— Mindenkinek megbocsát, nekem is megbocsátott.

Jézus szavai kavarohtak emlékezetében. Megismételte fojtott hangon:

— Tudd meg, nekem is megbocsátott!

Az aréna homokján

Az álmából föltrent Lucanus kábultan és ijedten nézett szét Nero székéből. Hogy került ő a császári baldachin alá? A Circus Maximus hatalmas arénája fehérlik előtte a holdfényben. A ropant kőkarzatok, az ülőhelyek sorai némán ásítják a homályt. Lucanus kábultsága pár pillanatig tartott. Aztán a fölocsúdott élességével és gyorsaságával pergett végig emlékezetén a mai este.

Apuleius hívta meg vacsorára. Azt üzenté, hogy kitűnő görög bora érkezett Samosból és fügemadarakat is kapott. E két dologért ő akár Baiaéba is leszaladna. Már odamenet is jókedvű volt, mert a görög cimboránál, Lichasnál ebédelt, ahol bőven megismerkedett a hispán borokkal. Ez a görög a nyugati borokért rajong. Ő egyiket se veti meg. Mindenesetre örült, hogy a mai napot ilyen jól eltöltheti két barátjánál. A Circusban Nero nagy játékot rendeztetett Saturnus tiszteletére az egyik aedilissel. De csupa unalmas dolgok: másodrendű gladiátorok hiábavaló vagdalkozása, aztán egy pár keresztényre ráusztanak vadállatokat. Ha a bestiák nem nyúlnak hozzájuk, hozzák a vén olajfőző üstököt... Utálatos és unalmas!

Lichast is magával vitte Apuleiushoz. A ház meglehetősen üres volt, mert a rabszolgák jórészenek kimenőt engedélyeztek. A cirkuszi játékok után, estefelé megkezdődnek a saturnusi körmenetek, utána egész éjszaka a saturnáliák. Így hát öten leültek estefelé a háztetőre. Narbo és Apicius is megérkezett. Apicius csak késő éjjel csatlakozott hozzájuk.

Rengeteget bolondoztak. Narbo narancsokat dobált a körmenetre. Az egyik síposnak a szájából kiverte a sípot. Egy pap az öklével fenyegetett fölfelé. Erre jobbnak látták bevonulni. Elüzentek Nicáért, aki másik két lányt is hozott magával. Vacsora közben törték a fejüket, mit csináljanak éjszaka. Mindenesetre

megnézik, hogyan mulat Róma utcáin a бүdös nép. Jóízűen lehet elmulatni a sok részegen. Egy párba belekötnek, feldöntik és eldöngetik. A csöcselék jókat röhög az ilyeneken, he ezt senator és lovagúrfiak csinálják. A múltkor a kis Nica is majdnem halálra nevette magát egy ilyen kalandon. A három lányt megittatták tüzes borral, beléjük tömték a megmaradt fügemadárpecsenyét és nekiindultak a jókedvű éjszakának.

Lichas fejhangon kornyikált valami korintusi trágárságot. Narbo a botjával ütögette Caius senator házának kliens-kapuját, mert neki sürgős mondanivalói volnának a nemes Publiáról, Caius feleségéről. De amikor lépéseket hallottak belülről, gyorsan tovább állottak, lévén Caius távoli rokona Narbónak.

Lucanus kábult fejét forgatta. Eltűntek a gazemberek. Őt becsapták, itt hagyták. Most valahol jót nevetnek rajta. Valamiféle mormogást hallott a métakő felől. Megerőltette szemét. Ott bújtak össze egy csoportban a kő árnyékában. Ilyen ostobasággal akarják őt megijeszteni. Lekúszott a porondra és bosszúsan ment feléjük:

— Mit csináltok? Nica ide gyere!

— Az aréna tere tompán dörögte vissza a kiáltást. A csapatból senki se felelt.

Megrettenve hőkölt hátra előttük. Ezek nem Apuleiusék. De kik ezek? Mit keresnek itt éjszaka? Térdelnek, mint valami űzött juhnyáj a holdfény mellett az árnyékban. Némák, mozdulatlanok. Lucanus haja égre borzadt ettől a halotti némaságban térdelő csoporttól. Ruháik egymást érve egy kis titokzatos kört alkotnak a homokmezőn. Lucanusból ijedten tört fel a kiáltás:

— Kik vagytok? Mit kerestek itt?

Egy magas férfi állott fel a térdelőkből és halkan felelt:

— Mi semmi rosszat nem teszünk. Tegnap itt megölték egy kedves testvérünket, azért imádkozunk e helyen.

— Ki ölte meg?

— Nero! — mondta a férfi.

A körben egy kis 8 éves lányka zokogni kezdett. Egy nagyobb lány fejére tette kezét: — Ne sírj Tulliácska, ne sírj!

— E két leánynak az apja volt a mi testvérünk.

— Miért ölte meg a cészár?

— Mert keresztény volt! — válaszolta a férfi.

Persze, most ötlött Lucanus eszébe, hogy tegnap itt játékok voltak. Résztvevő udvariassággal fordult feléjük:

— Szegények! Borzasztó csapás lehet ez reájuk nézve.

— Óh, nem! Testvérünk Isten előtt áll. Ő győzött, mert elérte az örök célját!

— Jól teszed, hogy ilyen szavakkal vigasztalod szegényeket.

Lucanus örült, hogy ilyen szép szavakkal intézheti el ezt a furcsa ügyet. A férfi annyit mondott még csendesen:

— Úgy látom, te vagy a Cirkusz vezetője. Ha úgy van, ne büntesd meg az őrt, aki beengedett bennünket. Mi csak imádkozni akartunk és emléket vinni e szent helyről.

Lucanus nem felelt semmit.

A többiek ekkor a homokból fölszedtek egy keveset, ahol a homok sötét volt a vértócsától. A nagyobbik leány a földig leborult és megcsókolta a homokot. Azután a kisebbik fülébe súgott valamit. Erre az is megcsókolta a porondot. Lucanus nézte.

— Menjünk! — mondta a férfi.

Az őr az ajtónál letérdelt a férfi előtt, megcsókolta a kezét és ezt mondta: — Ave ichtisz!

— Ave ichtisz! — felelte az halkan.

Lucanus megdöbbsent. Hát az örök között is vannak már keresztények! De nem szólt semmit. A sötétben ment a csapat után ki a szabadba. Kint a csoport a városból kivezető útra lépett.

— Nem a városba jöttök?

— Nem! Még dolgunk van. Isten veled!

— Az istenek veletek! — biccentett Lucanus feléjük kedvesen.

Titokban örült, hogy magára maradt. Titokzatos dolog ez az egész. Gondolatai össze-vissza keverednek. Hova mehettek Apuleiusék? Úgy fáj a feje. Ő elmegy Rómából valamelyik fürdőre. Azt mondta ez az ember, hogy a halott győzött, elérte az örök célját. Ave ichtisz! Üdvözlégy hal! — Micsoda furcsa köszönés. Ki tudná ezeknek az értelmét kibogozni? A múltkor egy csapat katonát kellett lemészároltatnia, mert keresztényeknek vallották magukat. De mit dühöng rájuk ez a Nero, mikor annyiféle vallás kevereg itt a rabszolgák között?!...

Igaz krónika az irgalmasságról

Az üdvösségnek ezerkilencszázharminckettedik esztendejének télelő havában, mikoron az első hóhullás szállongani kezde házamra, nagyságos emberek példakönyvét vettem elő, hogy vigasztalást találjak. Találomra felnyitám az avitt könyvet, melyet sok csöndes pap keze forgatott a falusi remeteségben énelőttem.

Alamizsnás Szent János érsek úr kegyes példájára nyitottam, akinek csodákkal tündöklő szent teste Pozsony városában lett elhelyezve példamutatónak az irgalmasság Urától legszegényebb népének. Szól az áldott szent élete következőképpen. János született az üdvösségre Ciprus szigetén, azon tartomány tisztartójának házában. Majd tisztességes ifjúságban felnövekedvén, megházasodék földi reményre. Az Úr akarata azonban elszólítá mellőle jámbor házastársát, akit követtek az égbe a magzatai. Nem vesződék János hiábavaló jajongásokban, hanem elindult hűséges szívvel az Úr belső szolgálatára az oltárhoz. Amit tökéletesen végezvén, az alexandriai nép egy akarattal érsekatyjává választotta.

Ínséges esztendőkkel próbálta ki akkoron Isten azt a tartományt. János érsek nemcsak trónusáról inté a hívőket az Írás szavaival, hanem maga akart lenni az irgalmasság eleven példája. Összehívátá tisztartóit és parancsolja nekik, hogy írják össze a városban és a körülfekvő majoros tartományokban az ő urait.

— Kik lennének a te uraid, érsek urunk? — kérdezők a tiszték.

— Akiket ti koldusoknak neveztek, azokat én uraimnak tartom. Ki ne maradjon egy se közülük!

Összeírtak azok hétezeröttszáz kolduló szegényt, akik ezentúl munkát és alamizsnát kaptak az érsekatyjuktól.

Hallván, hogy vannak a városban, akik mindenkben túlságosan dúskálódnak, kihirdeté a tisztartói által, hogy e sanyarú vi-

lágban minden ember egy mértékkel éljen. Mert aki ezt a törvényt megszegi, minden jószága a szegények között osztatik el. Sírta az utcákon a szegények örömben e törvényszót hallván.

Lőn azon időben, hogy keserves csapás szállott Jézus halála városára, Jeruzsálemre. A perzsák megvették és felgyújtották a várost. A hívőket elüldözték. Krisztus keresztfáját az edényekkel és a pátriárkával elragadták. Az elcsigázott nép mindazon palesztinai tartományokból seregestől futamodott Alexandriába. Hallván János érsek jószágos szívéről, sírva gyülekeztek elébe segedelmet könyörögve. János mindenkit szeretettel fogadott, a beteget ispotályba helyezte. Eledelt és orvosságot mindenkinek ingyen adatott. Az asszonyok és a leányok porcióját megduplázták, lévén azok erőtlenebbek.

János érsek tisztei panaszkodának, hogy a menekvők közt olyanok is kapnak porciót, akik aranyperecet viselnek karjukon. De János a tiszteknek ezt mondta:

— Ti, akik nem Jánosnak, hanem Krisztusnak vagytok most sáfárai, a kenyeret kérők száját nézzétek, mivel azok menekvő hazátlanok.

A szegényekre költvén minden pénzét János atya, kölcsönöket szerzett atyai jószágaira is, hogy eleség legyen a téli hónapokra és senki úgy el ne menne az Úr ítélőszéke elé, akin ő nem segített. Ezek is kifogyván, talált egy olyan embert, aki kölcsönzött volna félmázsa aranyat, ha őt diákonussá teszi. Megtudva, hogy ezen ember második feleségével hivalkodik, az ilyen alkuvástól megirtózott. János imádságra ereszté szívét és íme menten jött egy hírhozó, hogy két gabonás gálya érkezett a kikötőbe, amit rég viharban elveszettek véltek.

Mikoron a perzsák, elpusztítván Jeruzsálemet, megrakodva elvonultak, Modesztus apátúr ment oda, hogy felépítené az Úr szétdúlt templomát. János érsek megtudván ezt, eladá jószágait, és a Szent Sír templomának renoválására ezer aranyforintot, ezer font vasat, sok egyiptomi munkást és más egyebet küldött.

Meghallotta, hogy a tehetősök nyomorgatják a népet, a tisztei a panasztevőket ellökdösik. Ezért minden szerdán és pénteken a templom elé üle, hogy mindenki hozzá közeledni tudjon.

Úgy elosztogatá mindenét, hogy már csak egy silány takarója maradt, amivel kurta alvásában fődözte sanyargatott testét. Egy gazdag ember harminchatforintos paplant küldött neki. De János magában ezt mondá:

— A szegényeim mit mondanak, hogy János harminchatforintos takaró alatt hever és Krisztus atyafiait a hideg megveszi a piacon.

A takarót másnap reggel eladatá és a pénzt elosztogatá. Az adakozó ezt megtudva, még díszesebb takarót küldött. János eladta.

Mindenek intező Ura fenemirigy halált bocsátott a tartományra. János atya a betegek közt volt éjjel-nappal, hogy vigasztalja őket és az üdvösség útját egyengesse.

János érsek így tölté be tisztét. Híre-neve el is terjedt.

Elindulva szülő szigetére, Ciprusba, a halálát közeledni érezte. Összehívta jóembereit és a papokat, s ilyen testamentumot mondott:

— Hálákat adok Néked Istenem, hogy halálom óráján már egy filléرنél több nekem nem maradt. Nyolcvan mázsa aranyat találtam, mikor püspökségre emeltettem. Mindezt és mindent kiosztottam, mert Istené voltak. Ez az egy fillér is Istené és adasék Isten egy szegényének!

Így adá át lelkét Teremtőjének a szegények istápoló atyja.

János érsek csodákkal tündöklő teste számos esztendőig Arimateus városában nyugvék, mikor is a törökök ezt a várost elfoglalták. A török császára magyarok Mátyás nevezetű királyának küldé udvarlásból a szent testét, amint ezt Pelbártus bizonyítja. A mohácsi veszedelem után a pozsonyi öreg templomba helyeztetett. Pázmány Péter kardinális úr 1632-ben ezüst koporsóval díszítette, amely koporsót Eszterházy Imre száz évvel utóbb két lebegő angyal közé foglaltatá, hogy minden időkbен világító példája legyen a magyaroknak.

Vajha sok bajok nehezében nemcsak ámuldoznánk e csodálatos példán, de arra édesgetne az a magyarok közt szállást kereső koporsó, hogy a szegények jajkiáltását segítő kezek hálaadó könyörgésre változtatnák.

A szicíliai harangok

A városban nyomasztó csönd. Alig járt valaki az utcákon. A templomok nyitott kapui hiába várták az embereket, csak néhány asszony merészelt az utcára menni, hogy a szentsírt látogassa. Holnap húsvét és még nem tudták, holnap ünnepelnek-e, vagy a hetek óta tartó viszály véres harcban fog kitörni a város és a vár között.

A vár komoran nézett a városra. A várfalon az őrség járkál. Néha egy-egy nyilat lőnek arra, aki a várárokhoz közeledik. Marsilio várnagy, Frigyes császár helytartója fölhúzta a felvonó hidat, a kapukat bezáratta. Az összecsapás valószínűnek látszott. Az a hír járta, hogy Marsilio csapatokat vár Frigyestől, hogy a városra csapjon.

A lakosság Frigyest gyűlölte, aki nem elégszik meg a német császársággal, de egész Szicíliaig terjeszti uralmát. Mért nem maradnak ezek a barbárok északon? Mért szipolyozzák őket? IX. Gergely pápa Frigyesre kimondott kiközösítő bulláját tudták, melyben őt Antikrisztusnak nevezi: „Egy vadállat támadt fel a tenger mélyéből... és szüntelen átkozza Isten szent nevét...” A bulla így kezdődik.

Az Antikrisztus még ereje teljében van. Most jött híre, hogy Frigyes a zsinatra induló pápai legátust száz főpappal, elfogta.

Marsilio várnagyot gyűlölték, mert itt volt a nyakukon, mert az adókat behajtotta és talált alkalmat újabb terhekre. Tavasz elején híre jött Frigyes készülődő hadjáratának Lombardiában, a várnagy erre elrendelte a sáncárok kiszélesítését. A város vonakodott adni embereket. A várnagy válaszul zsoldosai által összeszedette a város főembereit és azoknak kellett a vizes árkokban a munkát megkezdeni. Aztán jött a füstadó beszédese. Ez is valami északi germán szokás, ami ellen tiltakoztak. Az idén nyíltan

megtagadták. A zsoldos csapatok ellepték a várost, házról-házra jártak és mindent összeszedtek, ami kezük ügyébe került. Több polgárt véresre vertek. A városgazdát túszként a várba hurcolták, a böjt harmadik vasárnapján.

A keserűség csordultig telt. A városból embereket küldtek titkos megbízatással a hegyek közé. A hegyi falvakból vadkinézésű pásztorok szivárogtak a városba. A körülfekvő majorokban szállásolták őket azzal az ürüggyel, hogy a tavaszi munkákat végeztetik velük. Éjszakánként a házakból zsákokat gyűjtöttek, amelyeket homokkal fognak megtölteni és ezekkel hidalják át a sáncárkokat. Bivalybőröket cseriztek, ostromlétrákat készítettek. Vasárnap pompás idő volt. A várnagy feleségének kedve kerekedett lovagolni. Marsilio rosszat sejtve igyekezett lebeszélni, de a fiatalasszony a hosszú telet megunta, a szűk várudvart és vágyott ki a szabadba. Húsz lovassal robogtak ki a várkapun és vágattak át az üres utcákon. Férje figyelte a várból, készen állva a kirohásra, ha valami baj történnék.

Megnyugodva látta, hogyan száguldanak a folyó mentén. Az asszony megmámorosodva a tavaszi levegőtől, Montealto felé vette útját, melynek lejtői tele voltak virágzó narancsligetekkel. A várnagy a feleségét késő délutánig várta, aztán egy erősebb csapatot küldött utána. Elérkeztek egy tisztáshoz, ahol a véres foltokkal tarkázott fű világosan megmagyarázta az eltűnés okát. Egy tört dárdanyelet hoztak vissza, amit ott találtak, ez volt az üzenet a várnagnak. A városi vezetőség tiltakozott a vád ellen, mintha nekik bármi közük lenne az üggyhez. Felelőtlen elemek garázdálkodnak a vidéken, akik az adók miatt elkeseredésükben rablócsapatokba verődnek. A várnagy komoran hallgatta a védekezést. Éjszaka sikoltás verte fel a város utcáit. Az emberek nem mertek kimenni a házukból. A holdfényes éjszakában leskelődve látták, mint hurcolják a szaracén zsoldosok a nőket a vár felé. Reggel megtudták, hogy harminckét asszonyt ragadtak el a várba.

Azóta baljóslatú csönd feküdt a városban. Hírek szállodogáltak, hogy a várnagy megsürgette a segítő csapatok küldését. A városi vezetőség azzal az ürüggyel, hogy a várnagy feleségét kutatja, a hegyi lakókat tovább szervezte. Annak is híre járt, hogy a várfa-

lon belül hatalmas hajítógépek állnak készen, melyek égő szurkot repítenek a város házaira, mikor alkalmas vihar keletkezik.

A város papsága megkísérelte az utolsó közvetítést. Elindultak a vár felé. A várkapu előtt felkiáltottak az őrségnek, hogy a várnaggyal beszélni óhajtának. Komor hallgatás volt a válasz. Minél tovább várakoztak, annál gúnyosabb megjegyzések röpültek feljükk a várfalról. Visszaindultak. Egy nyíl süvöltött el a fejük fölött. A város békésebb polgárai is érezték, életre-halálra megy a játék.

Így jött el a nagyhét. A harangszót előbb eltiltotta a várnagy azzal, hogy a várost akkor felgyújtja. Virágvasárnapon a körmenet is elmaradt. Félték, hogy a kirohanó zsoldosoknak lennének martalékává. Viszont az éjszakák megelevenedtek a városmenti majorok kőfalai között. A polgárok a hegyilakók vezetőivel készítették az ostrom terveit. Nagyszombat éjszakáján fogják a várost megrohanni, mert a húsvétot már szabadon akarják megünnepelni.

Ekkor érkezett le a hegyről Péter remete. Évente szokott lejönni sziklabarlangjából a szent sírt látogatni. A templomban imádkozik, éjszaka a templom előtt pihen. Húsvétkor áldozáshoz járul. Aztán visszatér remeteségébe. Péter valamikor egy kalóz hajóhadnak a parancsnoka volt. A délfrencia partvidéken szerzeteseket fogott el és vitte el, hogy Afrikában eladja őket a rabszolgavásáron. Útközben rettenetes vihar tört ki, hajói egy része elsüllyedt, és szétszóródott. Az emberek kétségbeesve lerészegedtek. A szerzetesek imádkoztak. A kalózvezér a szerzeteseket kérte a vitorlák kezelésére. Így menekültek meg. Mi igaz ebből, senki se tudja. Péter akkoriban feltűnt a városban, a templomok előtt álldogált kötéllel a nyakán, akkori szokás szerint a bűnbánat jelképe volt. Aztán eltűnt a hegyekben. Nemsokára felfedezték egy sziklabarlangban. A barlang előtt kápolnát épített sziklakövekből. Mindig többen látogatták meg tanácsot kérve tőle ügyes-bajos dolgaikban.

A városban körülvették és a helyzetet elpanaszolták. A remete meghallgatta, nagypéntek éjjel eltűnt a városból. Másnap érkezett meg, mellette a várnagy eltűnt felesége és mögöttük a

hegyi lakók egy kis csapata. Utcáról utcára járva a házakba bekiáltott:

— Jöjjenek le a gyermekek, akiket Marsilio várába hurcolt.

Megindult a gyermekcsapattal, mögöttük a bátor lakósok a vár felé. A remete a várkapunál megállt és az őrségnek felkiáltott:

— Marsiliót hívjátok ide, a feleségét elhoztam.

Néhány perc múlva a várnagynak a feleségére mutatott a remete:

— Marsilio a feleségedet elhoztam és átadom neked Jézus nevében, aki mindnyájunkért meghalt a kereszten. A várkaput nyisd ki, vedd az asszonyt és tégy amit jónak látsz.

Az asszony lehajolt és a mellette lévő gyermekekből egyet fel emelt férjének mutatva. A várkapu láncai a felvonóhidat leengedték. A nép énekelni kezdte a feltámadási éneket. A templom harangja megszólalt, azután a többi templomé.

Míndez történt 1241 tavaszán, amikor Frigyes császár seregével Róma ellen vonult. Frigyes császár elpusztult. Falconare városában azóta a feltámadási körmenet a várkapu előtt veszi az útját, elől a gyermekek és harminckét asszony. A harangok ekkor szólalnak meg a nagyheti csönd után a feltámadást hirdetve.

A remete és a fejedelem

Az újdonsült fejedelem a lakoma után a loggia könyöklőjére támaszkodik. Végig fut ideges tekintetével a városra arénaszerűen leereszkedő hegylejtőkön. Szeme megakad egy tisztáson:

— Ugye az ott a remete kunyhója? — kérdi gúnyosan.

— Igen, legkegyelmesebb princepe — válaszolja az udvaronc. Egy feketehajú horgasorrú hozzáteszi:

— A nép tömegesen jár hozzá.

— Mit osztogat nekik? Megérdemelnék, ha oda felkapaszkodnak.

Az udvaroncok kacagnak. Kiismerték urukat, szereti szellemességüket.

— Mióta gubbaszt ott a remete?

— Talán húsz éve is elmúlt.

A fejedelem elgondolkodik. Ő húsz éve hol is volt. Akkor még a fegyverhordozója Manfréd lovagnak. A Majnánál együtt verekedtek. Mikor Manfrédot Frigyes kivégeztette, ő már Willibaldnál szolgált. Aztán a szász földön Baselnél, a Bodeni tó partján, meg Lombardiában. Végre elnyerte jutalmát: ezt a várost és a kis tartományt. Eleget kószált. Frigyes szeszélyeit tűrte. Ez neki való pihenő hely. A lakosság a sok vizzálytól szétzilált és kimerült.

— Ez a remete idevaló ember? — kérdi az udvaroncokat figyelve.

Egy dereshajú rókaképű válaszolt:

— Idevaló a remete, a Falconék családfájából. A család ki-
pusztult.

A fejedelem megrebbent. Most rend van. Fegyelem kell ennek a bőrében meg nem férő csőcseléknek. Büszkék ezeréves városukra, palotáikra, templomaikra, melyek közt ezer éve vi-

szálykodtak. Úgy nézik őt, mint ideszabadult farkast. Eszébe jutott valami:

— A remete nem vágyik a kölcsönt nektek visszaadni?

Még harsányabb kacagás. Kiérezték a gúnyt és még valamit.

— Jártak hozzá tavaly, a felforduláskor, tanácsot kértek tőle.

— Mit tanácsolt?

— Vezekeljen a város. Addig nem várhat javulást.

— Jól vezekeltek. Megnyugodhat a remete. Nincs okuk már a vezeklésre.

A Corrado és Cesena együtt lépett ki a palotából.

— Kitűnő ebéd volt, de nehéz. — vélte Cesena.

— Szereti a súlyos ételeket — válaszolta gúnyval Corrado.

— A borok közül a nehezeket kedveli.

— Ez még a győzelmi torhoz tartozik.

— De mit akar azzal a remetével? A kunyhóján akad meg a szeme.

— Talán tanácsot akar kérni tőle.

— Ráférne néhány jó tanács.

— Adnának is neki, ha nem kellene ezer zsoldos dárdáin át-hajolni hozzá.

Ahogy a remete az erdő fái közül a tisztásra lépett, egy vadászembert látott a kunyhója előtt álldogálni. Az ölében hozott gallyat letette, a kunyhó mellé. Az idegen megszólalt:

— Te vagy a remete?

A remete szótlánul intett és a gallyak közül válogatott.

— Szeretnék veled beszélni.

A remete várakozóan nézett a jövevényre.

— De talán engednél be a házádba — türelmetlenkedett az idegen.

Kinyitotta az ajtót a jövevénynek. A vadász körülnézett a szinte üres szobában. Leült és figyelte a remetét, aki gallyat tördelt.

— Beszélj! — szólt a remete.

— Mióta vagy itt az erdőben?

— Nem számolom az éveket.

— Ismernek a városban?

— Nem azért húzódtam ide az erdőbe.

Az idegen szavakat keresgélt.

— Azért említem ezt, mert odalenn emlegetnek. Én nemrég jöttem erre a vidékre. Az emberek nyugtalanok.

— Nyugtalanok az emberek, ha sokan vannak.

— Új fejedelmük van és keményen tartja őket. Hallottál erről az új fejedelemről? Ismered? — fordult a remetéhez.

— Nem ismerem.

— Pedig sokan jönnek hozzád, ahogy hallottam. Lehetetlen, hogy szóba ne került volna a neve.

— A neve szóba került, de őt nem ismerem.

— Azt panaszolják, hogy a fejedelem idegen jövevény.

— Mindannyian jövevények vagyunk. Megérkezünk és eltűnünk.

A vadász felkacagott. Gerelyével ütögette a padlót.

— Szeretnék, ha a régi idők visszatérnének.

— Az elmúlt idők soha vissza nem térnek.

— Hogy gondolod ezt?

— Ha ma lefekszel, ezt a napot többé nem látod.

— A városbelieknek ilyesmiféleket szoktál mondani?

— Amit lelkük üdvösségére jónak látok.

Az idegen felállt, száját gúnyosan elvonta:

— Ne is beszélj másról nekik. A fejedelemnek ezer szeme és füle van. Nem jó felingerelni.

— Béke veled! — mondotta a remete.

Kemény vihar süvített át a tisztáson. A fák üvöltöttek a remete kunyhója körül. Valaki erősen megzörgette a kunyhóajtót. A remete a reteszt félrehúzta. Az idegenről csurgott a víz.

— Isten hozott! — szólt a remete a lihegő emberhez.

— Befogadnál, amíg a vihar elmúlik?

— Isten nevében köszöntöttelek.

— Szeretnék ma éjszaka átjutni a hegyeken.

— Ha elül a vihar és feljön a hold, az ösvényen eljuthatsz.

— Én már voltam nálad egyszer másfél éve. Emlékszel rám?

— Nem emlékszem. Sokan járnak erre felé.

Az idegen gyanakodva vizsgálta a nyugodt arcú remetét, aki olyan mozdulatokkal élesztette a tüzet, mint másfél éve.

— Remete, boldog ember vagy. Nem hajt senki és semmi. Nem tudsz sok mindenről.

- Sok felesleges van a világon.
 - Én vagyok a tartomány fejedelme.
 - Vezérelj Isten akarata szerint!
 - Elűztek a lázadók.
 - Viseld békével.
 - Megyek uramhoz, a császárhoz.
- A remete feléje nyújtotta a karját:
- Add ide felső köntösödet, megszáritom. Te pedig pihenj egy keveset. Hosszú út van előtted.

Eltűnt egy legenda

A múlt század közepe táján titokzatos dolog történt valahol az Abruzzók közt Montealto városában. Állítólag egy ferencendi atya fölfedezett egy kéziratot a kolostor levéltárában, amelyik a Fioretti egyik ismeretlen legendája. Még aznap a város podestája a nagyértékű kéziratot eltüntette. Az eset a hagyomány szerint a következőképpen történt.

Jacinto atya egy napon mintha kissé megzavarodott volna. Kirohant a könyvtárból, kezében egy megsárgult pergamen-lapot szorongatva. A folyósón járt és félhangon valamit mormogott. Majd belépett a gvardián atyához és reszkető kézzel mutatta fel a kéziratot. Azt állította, hogy a Fioretti legendáinak egyik hiányzó része. A szájhagyomány tudni véli, hogy még több legenda szól Szent Ferenc atyáról. Íme megtalálták az egyiket.

Jacinto atya azt is bizonygatta, mekkora dicsősége lesz a városnak, ha az egész világ elé tárják a fölfedezést. A gvardián először még kételkedett, de végül hinnie kellett, mert Jacinto atya szakértője e dolognak. Jól ismeri az eredeti kódex írásmódját. Már pedig itt a kezdőbetűk cifrái, más betűk sallangjai, a jellegzetes rövidítések és a pergamen minősége is egyezik az eredetivel.

Hosszú tanácskozás után a következőket határozták. Nem kürtölik ki a hírt jó előre, amíg a kéziratot pártatlan tudósokkal meg nem vizsgálattják. A gvardián jónak látta, hogy előbb bemutassák Montesito városi vezetőségének is. Elvégre a városnak is van köze hozzá, dicsőségére is fog válni. Aztán a város vezetősége segítségükre lehet a szakbizottság fölkérésénél. Így elkerülük az egyoldalú elfogultság vádját.

A gvardián meghívta a város podestáját, gondnokát és rendbiztosát. Összegyűltek a káptalanteremben és Jacinto atya olvasta

föl a legendát, melyet már kívülről tudott. A legenda szószerinti szövege így hangzott:

„Történt minekelőtte Szent Ferenc atyánk Montealto városába érkeznek, a szomorú pártoskodás a városban éppen véget ért vala. A pártoskodók némelyike a viaskodásban elesett, némelyike megöletett, némelyike börtönbe vettetett. A város podestája, főbírája és kincstartója mindezek után összejövének és egymás közt mondák: illő és hasznos lenne a pártoskodók javait elkobozni, hogy a pártoskodástól mindenkit elrettentsünk. Valának gazdagok a pártoskodók között. Mondák egymás között: Silvestro, a pártoskodó ötvös házában drága szőnyegek, ritka ezüst és arany-marhák, szép képek vannak. Összenéztek a podesta, a főbíró és kincstartó. Estére a podesta elküldte szolgálait. Hozzák el a sötétben Silvestro házából a drága szőnyeget, és a szép képet. Alighogy eltűnének a podesta szolgálai, a kincstartó emberei megérkezének a ritka ezüst és arany-marhákért. A főbíró megmondá magában: mivel én ítélkeztem a pártoskodó Silvestro fölött és mert szép háza van a hegyoldalon, illő ezt elvenni örökösitől.

Silvestro árvája, Klára nevű hajadon a hajnali órákban a városon kívüli templomba fut vala és esedezik könnyhullatással magáért és testvéreiért. Érkezik oda azon órában Szent Ferenc atya a jámbor Lione testvérral, hogy dicséretet mondjon Istennek a szent hajlékban. Meghallá a hajadon panaszkodó sírását és monda: Jöjj velem a városba.

Bemenének a város kapuján és Ferenc atya semmit se szólván, föllépett a város kőfalára. Kezde nagy hangon kiáltani a hegyoldal felé a rengeteg erdő iránt: Farkas testvér, Urunk nevében parancsolom, jöjj rögtön Montealtóba! Az emberek a kiáltásra összegyülekezvén, csodálkozással látják, miképp ront ki az erdőből egy nagy farkas és siet a város kapujához. Szalad a rémüldöző emberek közt Szent Ferenc lábaihoz, holott a fejét a porba fekteté.

Ferenc atyánk megindul és követi őt Lione testvér, utána méne a vén farkas és távolabb a város népe. A város piacán megállapodtak és alig vala hely a piacon, mert minden házból tódultak a népek. A nagy zajgásra megjelenének a városháza kőerkélyén

a podesta, a főbíró és a kincstartó, Ferenc atyára és a farkasra pillogva.

Szent Ferenc ekkor szól vala a farkashoz: Atyámfia farkas, sok károkat tettél valamikor e tartományban. Gonoszságokat cselekedtél, elragadozván az emberek jószágait megmarván és elemésztvén Isten halhatatlan teremtményeit. De én békességet szereztem közted és az emberek között. Atyámfia farkas, te megtagadtad az én szavamra a gonosz természetedet, nem ragadozol többé jószágot, nem emészted el Isten jó teremtményeit. Vajha példát kapna tőled atyámfia farkas, az Isten képére teremtett ember.

A farkas e szavakra fejet hajta Ferenc atya lábaihoz esván. A nép egy akarattal kiáltá: Uram irgalmazz nekünk! Ezek után már senkitől semmit el nem ragadozunk és senkit meg nem bántunk. Uram irgalmazz nekünk!

A podesta, a főbíró és a kincstartó sápadó arcával összenéznek. Estére, mikoron a sötétség mindent befedez, a szolgák mindent visszavivének Silvestro házába. A nép nem szűnt meg Szent Ferenc példája nyomán Krisztus Urunkat dicsérni, kinek dicsőség mindörökké. Amen.”

Mikor Jacinto atya a kézirat olvasását befejezte, a meghívott vendégek összenéztek. A kincstartó a fejét vakarta, a főbíró az állát dörzsölte, a podesta torkát köszörülve megszólalt:

— A kézirat ügye alapos megbeszélést igényel, mivel a város hírneve erősen érdekelve van. Ma estére magammal viszem az írást, átvizsgáljuk tartalmát és holnap közlöm atyaságoddal az eredményt.

Jacinto atya semmi áron sem akarta kiadni a leletet, de a gvárdián parancsára kénytelen volt megválni tőle.

Amint Jacinto atya másnap reggel megjelent a podesta hivatalában, hosszú várakozás után megjött a podesta gyűrött arccal. Kimért udvariassággal Jacinto atyát leültette és kijelentette:

— A dolgot alaposan megvizsgáltuk és a város érdekében a következő elhatározásra jutottunk. Ez a legenda a mi tisztaságunkat gyanúsítja, hogy csalárd módon szőnyeget, képeket, ékszereket szereztek maguknak. Az egész világ ujjal mutogatna

városunk felé, mint a hamisság ősi fészkére. Ezt mi a város jelenlegi felelős vezetői nem engedhetjük meg.

— És a legenda, a kézirat? — dadogta Jacinto atya rosszat sejtve.

— Felelősségünk tudatában elégettük a tanácsterem kandallóján. Inkább hiányozzék egy legenda a világ legszebb kódexéből, hogysen Montealto becsülete hajszálnyi kárt szenvedjen.

Jacinto atya elszédült. A podesta pohár vizet hozatott neki. Aztán kikísérte az ajtóig. Utána megparancsolta a hajdúnak, söpörje el a kandallóról azt a szemetes hamut és szórja ki az ablakon.

Jacinto atya órákon át kábultan ült cellájában. Majd lázas gyorsasággal lejegyezte emlékezetéből a legenda szövegét. Többfelé is írt ez ügyben, a legenda valódiságát hangoztatva. Némely helyen megmosolyogták, másutt jámbor csalásnak minősítették a kézirat eltűnési meséjét. Maga a gvárdián lassanként abba a hiedelembé esett, hogy a kézirat nem is volt eredeti. Valamelyik későbbi barát írhatta unalmában, vagy a városi potentátok elleni elkeseredésében. Veszedelmes bolygatni olyan dolgokat, ahol drága szőnyegekről, képekről és ékszerekről van szó.

A pápa látomása

Ezerhatszáznyolcvankettő egyik tavaszi napján a megszokott baráti társaság gyűlt össze az udvarnagy lakásában. Ilyenkor beszélték meg a legfrissebb híreket. Az udvarnagy volt ezeknek kifogyhatatlan forrása. Az ő feladata a jövő menő ügyvivőket, futárokat fogadni, szállásolni, irányítani, a főudvarmesternek jelentést tenni és rendelkezéseit továbbítani, a küldöncöket úti-költséggel ellátni. Ismerte a Rómában székelő követségek legtöbb emberét és azok révén sok olyan dolgot, amikről az érdekeltek azt hitték, hogy a néma falak közt marad a titkuk. Életében nem egyszer fontos diplomáciai küldetésről ábrándozott, de megrekedt az udvarnagi hivatalban. Elfojtott diplomata vágya a szemfüles hírszerzésben és azok pompás tolmácsolásában nyilatkozott meg.

E héten a török hadikészülődések hírei nyugtalanították Rómát. Az udvarnagy az asztal sarkán rátért a beszámolójára:

— A Szentséges Atya a lehetőséghez, vagyis a hetvenes éveihez képest jól érzi magát és ez nagyon biztató mindnyájunknak. Isten éltesse, érje meg Péter éveit! — tette hozzá az udvari ember kötelességszerű hódolatával és az édes malagait felhajtották.

— De most telisdetele van gondokkal. Mindenünnen kedvezőtlen hírek érkeznek, mik megkötik kezét nagy tervének, a török elleni szövetségnek létrehozásában.

Ez a helyzetkép hiteltérdemlő források alapján. A legkeresztényebb Fölség, akit legújabban a legkeresztényebb Töröknek nevez a fáma, szóval a francia király kijelentette: Az én politikám teljesen más, mint a pápa politikája.” Ez más szóval azt jelenti, hogy XIV. Lajos kitart a török szövetség mellett és folytatja Lipót császár és a spanyol király ellen szőtt terveit. Ezért nyitotta ki a német kaput tavaly Strasburg bevételével és ugyanazon a napon az

alpesi határvár Casale elfoglalásával. Igaz, hogy éppen a minap hatvanezer hugenottája menekült külföldre. Az is igaz, hogy Lajos királyban újra fellobbant építkezési szenvedélye. Versailles-t bővíti és nem messze egy új nyaraló városkát kezd telepíteni. Huszonkétezer ember dolgozik hatezer igával újabb hóbortján. Azt mondják, több ember pusztult el ebben a munkában, mint egy kiadós ütközetben. No de Louvois szerez neki pénzt és embert. Ezért törölte el az egyházi regale-jogokat. A francia papság pénzbeli támogatására hosszasan nem lehet számítani.

Az egyik vendég, a kancellária datáriusa, sietett hozzáfűzni:

— A Szentséges Atyának még nagyobb szomorúságot okozott a francia papság nemzeti zsinatán Bossuet érsek négy gallikán tétele, melyet a napokban emel a király állami törvényvé.

— Bizonyára az is súlyosbítja az amúgy is kényes helyzetet, de aggasztóbb a francia király újabb diplomáciai játéka — folytatta az udvarnagy. Most érkezett D'Estrades abbé fontos bízattal a velencei Signoriához. Velencének pedig elvei nincsenek, csak üzletei vannak. Politikája nem olyan szilárd, mint a palotája cölöpjei.

— A spanyolok! A katolikus Fölség tehetetlen és gyermektelen. Pénzügyei siralmasak. A győzhetetlen Armada maradéka korhad.

— Mit mondjak még? Az orosz cár minap kötött békét húsz évre a törökkel. A lengyelek magukra maradtak és egymás közt civódhatnak.

Sobieski János királyuk a harctéren csodákat művelt, de otthon az országgyűlésen vereséget szenved. A Szentséges Atya szívéhez e nép közel áll, mert éveket töltött náluk.

— Így érthető, hogy Lipót császár a napokban küldött békekövetséget a szultánhoz. A Szentséges Atya nagy terve dugába dőlt, vagy hosszú időre elhalasztódott. A német csapatok nem a Duna, hanem a Rajna felé menetelnek, az apostoli Fölség a legkeresztényibb Fölséggel farkasszemet vált. Ez Európa diplomáciai keresztmetszete.

— Diplomata nyelven szólva, az örök városban ez év csendes lesz. Kissé későn jövök, mert délután különös fogadásra készülünk. A Szentatya elé vezetnek száz kiszabadított rabot. A rabváltó trinitárius atyák a görög szigetekről szedték össze és

váltották ki a töröktől. Többre számítottak, de a gyűjtött pénzből többre nem futotta. Egy genuai hajó hozta őket idáig. Ünnepléses bevonulás lesz.

— Száz rab? Sovány vigasztalás a nagy tervek romjain.

+ + +

Ugyanazon a napon Komárom vára alatt hajózott a Dunán Buda vára felé Caprara tábornok, Lipót császár és magyar király követe. A Magas Portához Sztambulba küldte békéért könyörögni. Győri hajók kísérték idáig.

Amikor a vezérgálya eltűnt, a komáromi naszádosok vajdája meghívta egy kis barátkozásra a jelenvoltakat. A mogorva követ majd otthagya a nyomott hangulatot. A szentmártoni kapitány megjegyezte:

— Sietnek, pedig már elkéstek. A török fölkészült a hadverésre. Minap csíptünk el egy kémeket, Bécs felé lopakodott. Kiverünk belőle egyet s mást. Kétezer tevé legel Drinápoly mezőin, tízezer szekérnek vágják az utakat, kétszázhusz hajó darvadozik a Dunán. Háromszáz ágyút öntöttek, fele már Belgrád arzenáljában hűsöl.

A győri vajda minap Pozsonyban ezen erdélyi híreket hallotta:

— Apafyhoz a nagyvezér parancsot küldött, tartson készen tizenötezer embert, élelmet szedjen össze és nyolc helyen magtározza.

A komáromi vajda legyintett:

— A részeges Apafytól nem kell tartani, mindig kétkulacos volt. Aztán megvan neki a maga baja odahaza: a thököliánusok szeretnék kitenni a szűrét.

A benedeki huszárok hadnagya közbevágott az új hírrel:

— A minap esküdött meg Rákóczi özvegyével, Zrínyi Ilonával. A szépasszony mellett talán megjuhászkozik Thököly.

A győri vajda ennél is többet tudott a dologról:

— Csak tessék-lássék, az esküvő után érkezett a staféta Munkácsra vékony ígérettel. Nagyobb ajándékot kapott Thököly a szultántól, amiben királynak titulálja a padisah.

— Akkor a bécsi kártevők megint elrontják a dolgot — heveskedett a hadnagy — pedig vigyázni kéne a kuruc fejedelemre, mert a francia ágens kétezer lengyel zsoldost gyűjtött neki.

A győri vajda igyekezett hűteni a hadnagy híreit:

— Nem hinném, hogy a lengyel király összeszűrné a levelet a tót fejedelemmel, már onnan gondolom, hogy Bounvisi a pápai nuncius Sobieskivel erősen traktál az egyesség dolgában. A lengyel pártolja Thökölyt, de nem a török kedvéért.

A hadnagy nem tudta elfojtani a nyugtalanságát:

— Jól teszi a lengyel, mert nőni kezd a szarvuk a bécsi uraknak.

— A nuncius mondott valami biztatót? — kérdezte a komáromi vajda, hogy elterelje a vitát.

— Hát ő se tudja a dolog végét, sok csomója van a fonálnak, amit Ince pápa fonogat évek óta.

A komáromi vajda megjegyezte:

— Ebben a papában bízni lehet, mert katona volt valamikor.

Mind a nyolcan meglepődve összenéztek:

— Honnan veszed azt a fámát?

— Húsz éves korában Itáliából jött fel és itt katonáskodott Komáromban rövid ideig, azután Lengyelországba ment. Utána pap lett Rómában. Az öreg ferences, Pelbárt atya még emlegeti, hogy az ő klostromjukba is bejárt, meg is írták évkönyvükbe, magam olvastam. Az apám is emlegette, magam is láttam akkor, igaz, csak nyolc éves gyerek voltam. Mi az újvári török martalócok elől menekültünk ide a Dunához. Emlékszem, zivatar volt kitörőben, ezért vesztette a török nyomunkat. Apám hahózott át a Dunán, mikor észrevettek és egy dereglyével értünk jöttek két révész és három katona.

A győri vajda szólalt meg:

— A pápa nehéz fába vágta a fejszéjét. A szultán is jól tudja, honnan lehetne megakasztani a terveit, azt mondta a francia követnek: Senkitől sem félek Európában, csak a pápa ne volna Rómában. Ám minden a szultán kedvire fordult.

A hadnagy keserűen felmordult:

— Ince pápa volna jó királynak, Lipót császár maradhatott volna kápsás barátunk, aminek szánták ölbeli korában.

Ezután szedelőzködtek és mindegyik indult a maga útjára.

Aznap délutánján a kiváltott rabok megérkeztek Rómába. Férfiak, nők, gyerekek, kiket a trinitárius atyáknak sikerült kiváltaniuk. A békekötések miatt a török hatóságok közömbösen nézték ezt az adás-vételt. A szerzetesek Európában összegyűjtött adományokkal a konstantinápolyi és más városok ember-piacán kutattak az eltűntek után és ahol az alku sikerült, a rabot megváltották. Egy genuai hajó elhozta őket idáig jutányosan.

Különös felvonulás volt ez Róma utcáin. A Szentséges Atya megajándékozta őket a szükséges ruhákkal, de azt kívánta, hogy a kopott vedlett ruháikban lássák őket a rómaiak. A főváros lása, mit jelent a török rabság és ne zúgolódjanak, hogy minden fölös fillért a török elleni szövetség céljaira kell feláldozni.

A Vatikán teljes díszben várta a rabokat. A pápa hozzájuk lépett. A tolmácsoló páter rámutatott egy-egy csoport németre, lengyelre, magyarra. A nők és a gyermekek mind lengyelek és magyarok voltak.

A pápa az első gyermek előtt megállt. A páter jelentette, hogy a gyermek magyar, a szüleivel fogták el három éve Komárom közelében. A szüleit nem találták meg. A pápa a gyermek fejére tette a kezét. A körülállók nem tudhatták, milyen emlékezés vonult el a pápa szeme előtt: A Dunánál szétfoszló magyar szó: Hahó! Hahó! És egy emberpár egy gyermekkel. — A tolmácsnak a pápa utasítást adott: Bounvisi a bécsi nuncius gondjaira bízza a gyermeket. A rokonait kerestesse meg, ha nem találja, akkor ő a pápa vállalja a gondozását.

+ + +

Az udvarnagy este elkésve érkezett az összegyűlt társasághoz:

— Az összes szolgálattevők be vannak rendelve. A Szentséges Atya holnapra ünnepélyes konzisztóriumot rendelt. A kancellária minden embere éjfélig dolgozik az üzeneteken, leveleken, utasításokon. Európa minden részébe indulnak holnap az ügyvivők és a futárok. Hogy mi a tartalmuk, egyelőre senki nem tudja közülünk. Idő kell hozzá, míg valami kiszivárog.

— Össze kell szednem a futárokat, útiköltséget kell holnap szétozstanom, lovakat és kocsikat fölszerelnem. Úgy érzem, hogy most megindult valami, aminek sokáig nem lesz vége.

+ + +

Egy évre rá a török sereg megverten futott vissza Bécs alól és a győztes lengyel német hadosztályok, magyar ezredek, olasz, francia, vallon önkéntes csapatok Budavára felé vonultak.

A Gellért-hegyen

— Tudsz te mindenben engedelmeskedni? — kérdezte Gellért a mosolyával Imrét, a kis királyfit.

A tizenkét éves Imre elfogódva nézett nevelője szemébe:

— Azt hiszem, tudok. Mert szeretnék engedelmeskedni.

— Na jól van! — derült mosolyra Gellért arca, — mert holnap nagy útra indulunk. Szentmise után a budai révig megyünk atyád elé.

Imre átölelte nevelőjét és megcsókolta kezét:

— Köszönöm Atyám, hogy gondoltál rám is. Milyen jó lesz! Már három hónapja nem láttam atyámat. De jó lesz!

Ezt az utat Gellért régen tervezte. Ő ezzel az úttal sok mindent elintéz. A királynak minden fontosabb ügyet előad, ami a három hónapi távolléte alatt történt. Így nyugodtabban meg lehet azt beszélni, mint Esztergomban, ahol követségek, küldöttségek, urak várják Istvánt.

Azután meglátogatja Wolfgang atyát, az ő paptestvérét, aki a budai réven lekipásztorkodik. István király is örülni fog, hogy Imrét is meglátja. Imre csakúgy lobog az örömtől. Wolfgang boldog lesz, hogy kis őrhelyén paptestvért lát, hisz hónapokon át elhagyatva él ott. Ha gyónni akar, lóháton jön Esztergomba, ami két napjába kerül. Hát még ha Wolfgang az ajándékot meglátja, a szép miseruhát, amit Gizella királyné az udvarhölgyeivel a budai templomnak készített. A királyné jó szokása, hogy minden útra ily ajándékot küldöz a templomoknak.

Két nagy szekeret készítettek ki a holnapi útra. Hat ló járta-tott délután, mert régen voltak befogva. Három lesz egy szekérbe befogva, ahogy ezt errefelé szokták. A hegylejtőkön elfér a segítség.

Imre boldogan nézte a szekereket az ablakból. A hírnöktől megtudta, hogy honnan és mikor érkezik meg atyja a budai révhez. Még jobban megörült, mikor megtudta, hogy atyja egy magyar úrnak két fiát hozza magával és a kisebbik fiú vele egyidős.

A Duna mellett vágatott a két szekér, Gellért atya félhangosan imádkozott a zsolozsmás könyvéből, Imre figyelemmel követte és minden „Gloria Patri” dicsőítésnél ő is fejét hajtott. Gellért befejezte.

— Atyád vajon mit fog hozni? — kérdezte Gellért.

— Két kedves fiút — mondta Imre.

— Honnan tudod ezt? — Gellért meglepődve hallva.

— A hírhozó mondta. De honnan jön a két fiú?

— Thonuzóba úrnak a két fia, ide küldi nevelőbe. Az egyik olyan idős, mint te. Azt hiszem Veszprémbe mennek a fehér atyákhoz.

— De legalább egy ideig nálunk lesznek.

Gellért hallgatott. Thonuzóba csökönyös pogány, a fiait átadja, hogy őket megmentse a jövőnek. Vele mi lesz, a királytól megtudja.

A nap már elérte az ég tetejét, mikor a budai hegyek alá értek. A hegylejtőn lévő kis templomhoz hajtottak, mely mellett Wolfgang atya kis háza volt. A ház és a templom között gyümölcsfák virágoztak. Wolfgang a kertjében a zsolozsmát végezte keresztvetéssel. Mikor vendégeit megpillantotta, harsogott a meglepetésében:

— Deo gratias! — hogy ilyen kedves vendég érkezik.

A kis királyfi kezét csókolt neki. Jól esett az öreg papnak a magyar királyfi alázata. Ő orcáján csókolta Imrét.

— De ha én ezt előbb tudom, akkor készülök a fogadásra.

— Hát nem a legszebb fogadás az örvendező arcod — mondá Gellért.

Wolfgang sietett rendelkezni, ami ugyan kevésből állott. Az öreg szolgálja ilyenkor lázadozva morgott:

— Ugye most jó volna, ha nem böjtölne annyit Wolfgang atya! Ha a konyhára is gondolna néha. Ha vendégek jönnek, mindig szégyenben maradunk.

De az öreg várnagy segítségére jött véletlenül. A két királyi szekér a várnagy udvarházába tért szállásra és a várnagy jelentkezett. Régi szokásból István király házanépe a paphoz szállt be. Ő úgy érezte, ez nincs rendjén, dehát a király a maga eszével szánt. Wolfgang atya szegről-végről Gizella királyné atyafia. Wolfgang rajnai gróf volt világi életében. Hú vazallusa a német császárnak. Sok csatában forgatta érte kardját. De mikor a császár Róma ellen vitte volna a németeket, elhagyta. Istent keresette bűnbánattal. A salzburgi érsekhez ment, ott egy öreg papnál elrejtőzött és a harmincöt éves gróf pap lett. Majd hallván a pogányságból téregető magyarokról, eljött hithirdetőnek. Először a Tisza-mentén próbálta a kalandozó halász, vadász és pásztorkodó népet templomhoz szoktatni, de nehezen ment. Egy év után hamvázoszerdán a böjtöt szigorúan szívükre kötve, éjjel minden magyar fölszedte a sátorfáját és ott hagyták templomosul. Pár öreg tehetetlen szegényke maradt. Ezeket a Dunához vitte. Itt telepedett le püspöke parancsára a budai révnél, ahol kőházak is vannak és rendezettebb az élet.

A várnagy megjelent. Megtudva, hogy Wolfgang ebédet szeretne készíttetni, futtatott haza borért, fűszerekért és őzhúsért. Wolfgang a várnaggal tért vissza vendégeihez, kik a gyümölcsfákat nézték:

— Látod Gellért, ezeket a barackfákat Lombardiából hozták és milyen jól érzik magukat e hegyen. Mindig mondom, hogy a sok vad bokor helyébe ilyen fákat ültessenek. Csak a révészmeszter fogadta meg.

— Jól teszed Wolfgang, hogy szereted a kertet. Minden fán meglátszik, hogy örvend a helyének, mert a fa is megérzi a szeretetet.

Gellért tudta, hogy az a pap, ki szereti a kertjét, boldog őrlője az egyháznak is. A templom leköt egy papot, a pap leköt egy csoport embert és így fog ez a kavargó Európa megüledni annyi vándorlás és zavargás után. Ezen a kis dunaparti hegylejtőn torpan vissza a népek kiáradó folyama, hogy a lerakódott iszaptól új mezők keletkezzenek, melyen papok szántanak új termésre. Még csak szántanak, de a termést ki fogja látni?

Wolfgang őket bevitte a templomba, míg az ebéd elkészül. Megmutatta az oltárt, mit ő maga faragott. Az oltárképet Augsburgból kapta a klarisszák kolostora apátnőjétől, aki neki nővére. Majd letérdeltek és imádkoztak. A várnagy is elmondta a reggeli imáját. A gondolatai elszálltak a konyhába, az ebéd elkészítésére. Közben elnézegette a kis Imre királyfit, milyen szépen imádkozik. Micsoda jó fiú lehet.

A várnagy a dunántúli határszélről való. Fiatal korában ő is át-át csapott az osztrák mezőkre, ha egy jobb fajta ménesről halott. Azóta a sószállító hajók meg a rév vigyázásában foglalkozkodik. Innen hordják a sót tengelyen a aldunai helyekre. A szekerek hoznak meg egymást meg híreket a nagy világból. Mint afféle hivatalnokba ojtott katona, előre örül, hogy az ebédnél híreket hallhat. Ilyen nagy úr, mint Gellért sokat tudhat. Hírlik, hogy István király igen hallgat reá. Keletről a híreket a tiszai sószállítók hordják. De mit tudnak azok a nyugati fajtákhoz képest, akiknek országába ő már barangolt.

Végre felkeltek az oltár elől és bementek a házba. Ebéd közben az öreg várnagnak figyelme megoszlott a vendég beszéde meg a felszolgálás között, de mikor az őzet pirosra sülvé hozták és a bor is pozsonyiból való volt, érdeklődni kezdett:

— Úgy hallom, a németek sok követet küldenek a király úrhoz?

— Igen — Gellért válaszolta — a nyugati gyepük rendezése miatt, meg a lengyelekkel van bajuk.

— Jó nép volna a német a harcban — vélte a várnagy — lehet velük jól verekedni. De békében nagyon gőgös.

Wolfgang kacagott:

— Ti magyarok nem vagytok gőgösök? A büszkeséget nem fogjátok a németektől tanulni.

— Igaz. Csak úgy van valahogy, ha a német büszke, kiállhatatlan. Wolfgang atya nem veszi ezt zokon tőlem. — Mi így szoktunk beszélni. Wolfgang atyánk csiszolja a mi nyers lelkünket és ez nagyon is ránk fér.

Gellért megértőleg mosolygott:

— Jó érdes csiszoló mester az én Wolfgang testvérem?

— Az a! — szolt a várnagy —, de kemény koponyán dolgozik.

— Minél keményebb a kő, annál nemesebb. Lehet, hogy gyémánt. A sok csiszoló munka után fog kilátszani.

— Jó hogy említetted várnagy uram — vágott közbe Wolfgang. — Vasárnap a sószállítók közül négy ember nem jött mi-sére.

A várnagy összeráncolta homlokát:

— Azok az abádi révtől jöttek. Akkor Thonuzóba emberei lehetek. Az egy konok, izgága ember, olyan tisztai vidrafajta.

Wolfgang ismerte Thonuzóbát tisztai idejéből.

— Nem izgága az. Ha az volna, régen belekeveredett volna valami lázadó hurokba, amivel tele van a Tisza mente. Nagyon komoly ember. Valami turk anyja volt. Mikor meghalt, nem engedte eltemetni. Szekerre rakta és elküldte valahová. Nem akart keresztény temetést.

Gellért megszólalt elgondolkodva:

— Most volt István király nála, hogy megtudja, mi igaz a sok szóbeszédből. Thonuzóba két fiát küldi nevelőbe a királlyal.

— A gyermekben van a jövő. — vélte Wolfgang. A magyar gyermek bátor, jószívű, vasgyúró. Ha az örege elkorhad, jobb dolga lesz az utódainknak.

— No de keljünk föl — vágta el a szót Gellért. Mi most megyünk a templomba elvégezni a déleesti zsoltosmát.

Wolfgang a várnagyhoz fordult:

— Várnagy uram addig elvezetné a kis királyfit és megmutatná a környéket.

— Én Gellért atyával megyek — mondta Imre. Hallgatom a zsoltosmát.

— No és érted is a latint?

— Hogyne értené! — mondta Gellért. — A Glóriát velem mondja.

— No ez csodálatos — bólogatott Wolfgang — szép dolog!

A várnagy azért közbevágott:

— Utána lesz kegyes a királyfi szolgálatomat elfogadni?

— Együtt megyünk zsoltosma után, várnagy uram — jelentette ki Gellért. — Estig még mindent megnézhetünk.

A nyitott templomajtón kiszüremkedett a kertbe a zsoltosma. Gellért lelke vívódott imájában a magyar népért.

Messze a pilisi dombok mögött jött a fáradt király, kinek minden napját új gondok barázdálják fel a keresztényülő nemzetért. A kísérete jókedvű, mert már megpillantotta a budai hegyeket.

A szolozsma után a templomból kijőve nekivágtak a Kelen-hegynek. Gyönyörű tájék. A Duna hömpölygött. Átellenben a pesti oldalon füzes, kopolyás helyek, messzebb a Duna-Tisza köze települni készülő magyar csoportokkal. István változtatja magyar népének forrongó lázát teremtő erővé.

Gellért Imrének magyarázgatta:

— Látod, ott a nógrádi hegyektől keletre jöttek be őseid. Amott Erdély van, ahonnan atyád jön. Lenn a Duna választ el más népektől. Emitt vannak a főtörzsek. Az országot hegyek környezik, mint koszorú.

— Ez a hegy akkor az ország közepe — mondta Imre csodálkozva.

— Ez olyan, mint egy örhegy. Már a rómaiaknál is az volt.

— Beh szép lenne itt egy nagy templom — sóhajtott Imre.

Gellért mosolygott Imrére:

— Majd ha te megnősz, építesz templomot ide nekem. Ez lesz a magyarok örtemploma, mely vigyáz a nagy síkságokon.

— És te leszel itt atyám!

— Jó — majd ide temetkezem és örködni fogok én is innen.

— Én meg a kis templomom mellé — mondá Wolfgang.

A várnagy lefelé vezette őket a királyi méneshez. Imrének súgta:

— Van itt négy ló, ami a királyfinak nevelődik. Hajtsátok ide. Jöttek a fehér csikók. Imre nézte, aztán megszólalt:

— Lovagolhatnék az egyikén? — kérően mondá Gellérthez.

— Lehet, ha valaki veled megy. Esztergomban szokott lovagolni.

A várnagy arca az örömtől pirosodott:

— Hé emberek, szaladjatok az ezüstös szerszámért. Siessetek!

Imre felpattant a fehérszőrű paripára. A várnagy egy pejlóra.

Vágtattak a réten. Lobogott Imre haja, arca pirult. A várnagy nézte és könnybelábadt a szeme. Mikor visszaérkeztek, a várnagy Imrét lesegítve, ölébe kapta és fölemelte:

— Éljen István fia, Árpád unokája! A mi vérünk és vezérünk!

Majd megcsókolta a fiú kezét.

Gellért, aki ismerője volt a magyar nép csodálatos lelkének és tudója gondolatvilágának, belső derűvel mosolygott...

+ + +

Sok év után Kelen hegyére hurcolták a megőszült Gellértet, hogy ledobják a lent hömpölygő Dunába. Mikor a hegy csúcsára értek, Gellértnek eszébe jutott az a délután, mikor a kis Imrével itt járt. Hóhérai látták, hogy Gellért mosolyog. Ha tudták volna, hogy miért... Gellért mosolyogva üdvözölte magában Imrét, az ő kis növendékét, aki neki valamikor e hegyre templomot akart építeni, hogy itt őrködjék a magyar síkság fölött...

A marosvári Boldogasszony

Opur hat emberével és Csanád ispán két küldöttével lovagolt Marosvár felé. A város már látszott messziről. Ez a látvány még jobban megnyomta a borongós kedvét. Csanád ispán üzent érte. Tisztázni akarja a helyzetet: István királlyal tart-e Opur, vagy még a görögök felé sandít, akikhez az oroszlámosi csata után néhány száz magyar elmenekült.

Eddig Opur odahaza tipródott. Csanád üzenetére mindig kitérő választ adott. A legújabb üzenetet nem lehetett félreérteni: vagy feljön Marosvárra, vagy Csanád ispán indul a temesközi sittyókba és kipörköli a nádasokból azokat, akik szint nem vallanak.

Opur öt esztendeje nem látta Marosvárt. Utálta a palánkkal körülvett kőfészket, de a pusztai ember babonás tiszteletével nézte a házak fölé emelkedő templomtornyot. A görög papok laktak benne, kiket Ajtony vezér hozott Bizáncból, hogy István ellen ezzel is biztosítsa a görög császár segítségét. Ő is megkezesztelkedett Ajtonnyal, mert a kíséretében volt. De a papokkal sem Ajtony, sem a magyarok nem törődtek, továbbra is a régi istennek áldoztak.

Amikor a város kapujához értek, Lád hadnagy Csanád embe-re előre rúgta. Így percek alatt a városba kerültek.

Opur maga mellé intette fiát. Nyolc fia közül ez a legkisebb tizenhat éves. Elhozta, mert így követeli a szokás. Ezzel is mutatja, hogy nem fél a látogatástól. De odahaza maradt fiainak meghagyta, hogy résen álljanak, ha valami rossz hírt hallanának felőle.

Opur figyelte fiát, aki most került ki először a szállásról. Jól esett neki, hogy a fia büszkén néz körül. Az utcákon nyüzsögtek a lovasok, gyalogosok, szekerek. A hajókról szekerek hozták a sót. Valamikor erre is vámot vetett Ajtony, pedig István király a

sóvámot magának tartotta. A téren kőporos emberek dolgoztak, a nagy épületeken. A téren átvágva, Csanád ispán házához tartottak. Az ispán úr nincs idehaza — holnapra várják. A Maroson túl vadászik, Esztergomból jött vendégekkel. Lád hadnagy fejét vakarta, Opurt és a fiát el kellene szállásolni, de hova?

Ez a hír Opurnak se volt kedvére. Esztergom említésére megriazolgott a háta. Keresztvíz alá még egyszer nem viszik. De még Istvánnak meg nem hódolt. — Opurt közben meglepetés érte. Lovasok haladtak el mellette és a csapat élén lovagló az ő nevét kiáltotta. Nem ismerte meg, de az már melléje ugratott hangos örvendezéssel:

— Opur nem ismersz meg? Bogát vagyok.

Opurnak derengeni kezdett. Fiatal korában még Geyza fejedelem idejében együtt vitézkedtek a német határon. Geyza temetésén találkoztak utoljára.

Bogát a Semjén törzsből való Északról. Bogát híres nemzetiségfő. A király bizalmasa. Sok templomot épített a Tisza mentén. Ő a tiszai révek őrzője Örstől Abádig. A beszélgetésből kiderült, hogy Bogát Gellért püspökhöz jött látogatóba családjával együtt. Meghallotta, hogy fölös számban jönnek ide papok, náluk meg alig akad pap. Ezért jött, hogy néhányat kérjen a nemzetségének. Gellért nincs idehaza, de Valter mester elhelyezte őket. Most a városban körülnezeget.

Opur hallgatta. Jókedvű verekedős legény volt ez a Bogát. Most meg a papok után járkal. Megforgatta Geyza fia ezt az országot!

Bogát Opur szállása felől kérdezősködött. Mikor megtudta:

— Elmegyünk Valter mesterhez, mindenkit örömmel fogad szállásra. Mi meg elbeszélgethetünk, mi minden történt. Opur nem akart magyarázkodni. De ha a püspök elfogadja szállásra, akkor a Csanáddal való ügyét is sikerülhet kiegyengetni. Körüllovagolták az épülő székesegyház falait, Opur fia csodálkozva szólt meg:

— Mekkora falak, van három öl széles.

— Nagy időkot fog ez megélni. — válaszolta Bogát. Négy tornya lesz. István király ezer márkát küldött Gellért püspöknek, hogy hiány ne legyen. Ezeket a köveket a Maroson hozzák idáig

a hegyekből. Valter mester most megy hazafelé az iskolából, mert ő tanítja azokat, kiket Gellért püspök összeszedett. Induljunk utána!

Valter mester az új vendégeket szívesen fogadta. Opurnak jól esett. Valter mester méhsert hozatott és falatozni valót. Reméli, hogy Gellért püspök holnap megérkezik. Bogát megdicsérte az építkezést.

— Sok a munka — sóhajtott Valter. Ám sok öröme is van Gellért püspöknek. Minap harmincan jöttek a felső Marosról, püspök urat kérték, gyermeküket vegye maga mellé és papokká nevelje őket. Püspök úr másnap mondotta: Megládd, nagy keresztény nép lesz még a magyarból.

Fölemelték a serleget. Opur magában: Micsoda változás van itt!

— Másik öröme is volt a püspök úrnak minap — folytatta Valter. Királyúr oltári szobrot küldött, nagy nemzetségek kísérték. Püspök úr azóta mondogatja: Megjött Marosvár Boldogasszonya! Meg is mutatom.

— No azt — szíves engedelmeddel — a lányomnak is látnia kell! — pattant fel Bogát, s már szalajtott is egy legényt a szálásukra.

Fölkeltek, hogy átmenjenek a templomba. A sekrestye ajtóban találkoztak Bogát lányával, sudár termetű, fejlett szép 15 éves lány. Opur gyönyörködve nézte. Fiára gondolt. Esztendőre pár válhat belőlük. Ahogy a sekrestyén beléptek, Valter mester magyarázott:

— Püspök úr két öreget rendelt, akik éjjel-nappal tömjént égetnek a Boldogasszony képe előtt. Ott szállongott a tömjén illatos füstje, a Boldogasszony ölében a kis gyermekkel.

Opur megdöbbsent, ezt a Boldogasszonyt ő már látta, amikor átportyáztak német földre. Az egyikük az íjját feszítette, hogy a nyilát beléje röptse. Ő lefogta a kezét. Tisztelte az anyaságot. Talán a magyarok Boldogasszonyára gondolt, aki a termékeny élet forrása, akinek képét tisztelettel őrizték, mert gyermekkel áldja meg a híveit és vigyáz a családra és az otthonra.

Bogát is ott volt és ő is emlékszik rá:

— Bulcsú törzsbeli volt a legény, de te lefogtad a kezét. Akkor még a régi hiten voltunk, dúltunk. Azóta megismertem az igazságot és elhatároztam, annyi templomot építék Jézus Úrnak, ahányat megdúltam. Boldogasszony képét én is kértem István királytól, vettem is, meg lovakat küldtem, mert a stajerok a lovainkat szeretik.

Valter mester is megszólalt:

— Magyar törzseknek volt Bódogasszonyuk. Ám az nem élt, hogy a régi isten sem élt. Az igazi Boldogasszony élt itt a földön és mindörökké él a mennyben. Jézus úr rája hagyta a népeket. Magyarai nemzetnek most lett igazán édesanyja. Isten adja, hogy legyen is mindörökké.

Opur lelkében pogány konokság tüze lobbant és már majdnem kirobbant. — De ekkor történt valami.

Bogát lánya, Gyöngyi, Opur fiát kézen fogta:

— A Boldogasszonyt tiszteljük! — És már maga után vont a szobor elé. Az Istenanyára tekintett, keresztet vetett és imádkozta:

— Irgalmasság Anyja, könyörögj érettünk!

Opur fia a lányt követte. Lealázkodott melléje a kőre. Figyelte a szavait és próbálta utána mondani. Szeme tisztán ragyogott.

Opur lelkében a vihar elült. Különös világosság támadt benne. Odabotorkált a fiatalok mellé és leborult a földre. Úgy érezte, haza érkezett. A Boldogasszonyhoz, aki édesanyja a magyar népnek és szeretettel segít ott is, ahol az emberi bölcsesség és hatalom véget ér.

+ + +

Másnap Csanáddal tisztázta az ügyét. Gellért püspökkel hosszan elbeszélgetett, aki a pogány magyarok Bódogasszonyában, az örök asszonyinak e pogány dicséretében meglátta a Szűz Mária tisztelete előképét és a régi szavaknak új igaz tartalmat adott, hogy legyen a magyaroknak igaz Boldogasszonyuk, ki a tengernek csillaga és e csillagnak igazgatásával evezhessenek e világnak hullámaiban és elkerüljenek minden tajtékozó örvényt és az örökélet révét megleljék.

Margit soror

A Duna-parton ültek szemben a szigettel. A várhegy alatti forrás vize szabadon kanyargott le a Dunába. Az asszony gyöngésséggel bagyulálta gyermekét fürdetés után ruhájába. A sápadt arcot vizsgálta. Valamit mondani akart férjének, de elhallgatott. Az ura tekintetét követte, aki figyelt a lenti vízre.

— Gyere, menjünk oda!

A part benépesedett emberekkel. Színes posztókat, szőnyeget, és rudakat vittek egy díszes bárkába. A bárka oldalába póznákat dugtak. A póznákon mennyezet félét feszítettek. Az asszony megszólalt:

— Most kéne oda férni. Hátha megbízhatnának.

Az ember elindult a bárka felé. Az egyik bárkás kijött a part-ra. A nagyúr jobbgáya lehet. Tőle érdeklődött:

— Kiék ezek a készségek a nagy bárkán?

— Kerál úré — válaszolt.

— A szigetre igyekeznek?

— Kerálkisszony a kerálkisasszonyát látni megyen a szigetre.

— Mink is atyafilátóba kívánunk a szigetre menni.

— Mára ettől a révtől emberféle nem mehet oda.

Akkor az asszony odaérkezve karján gyermekével közbeszölt:

— Kerálkisasszonyt szógáltam Böszpörémbe. Lányhúgom mostan szolgál ott a szigeti klastromban. Hozzá kívánkoznánk.

A várszolga lemondóan legyintett:

— A rév ittend kerálúré. Innen csak kerálúr népe megyen át!

Majd a csendet megsokallva megkérdezte:

— Melyik urat szolgálod?

— A káptalant Ercsiszálláson. Erdejüket vigyázom kávai mesgyéig.

A várszolga kávai származású, a káptalan jószágát ismeri. Erre mindhárman közelebb éreztek egymáshoz magukat. A gyermek nyöszörgött.

— Kincsem ne sírj! Megyünk Margit sororhoz. — anyja csitítgatta.

— Kerálkisasszonyt szógáltam Böszpörémbe a konyhába.

Az evezősféle vontatva megszólalt:

— Ha kerálasszonyt átvittük, vigyázzátok meg, hoznak egyet s mást kerálúr konyhájából a szigeti klastromba. Szóljatok a révmes-ternek, az ott az a kövér, Jézus nevében beenged a csónakba.

A vár felől kürt szó hangzott. A sziget partján emberek jelentek meg. A bárka körüli emberek felugráltak.

— Kerálasszony jön! — suttogta az asszony. Béla király felesége Bizáncból jött Lazkarisz Mária szeretett nagy pompával megjelenni. Bfbormennyezet fődte a gyalogszéket. A hintót két másik követte udvari asszony-kísérettel.

Az asszony a hintóból kilépő királynéra figyelt, aki körülnézegetett az udvari népen és a várakozó bárkásokon. Az asszony két udvari asszony közt áttörve a királyné elé borult.

— Irgalmazz kerálné nagyasszony! Gyermecskémet nyavalya bántja. A szigetre szeretném vinni.

A királyné meglepődve oda szólt hozzá:

— Mit akarsz?

— Kerálkisasszonyt látni. Gyermökcsém halálos beteg. Kerálkisasszony keze bizton elűzi a nyavalyát belőle.

Ez az asszony beteg gyermeke sorsát Margit leánya kezébe akarja letenni. Mekkora emberfeletti hatalma van az ő leányának a kolostorban. Nem egyszer kikérdezte Olimpiadesz asszonyt, akire Margitot rábízta. Ennek az asszonymnak a hite megrendítette. Kérdezősködött jószágosan:

— Hogy jutottál te az én lányomhoz?

— Csudát tett velem kerálkisasszony, egyszer Böszpörémbe. Én ott szógáltam kerálkisasszony klastromában. Kezemfejét megégette a lábas. A kerálkisasszony a jajgatásomra kis kezét a kezemre tette, majd meg a sebet megcsókolta az imádságos szájával és egyszerre megszűnt a fájás. Az örömben sírtam.

— Kelj fel és jöjj velem! — A bárkába indult az asszonnyal. A férje óvakodva utána lépkedett.

A királynét a férje küldte a szigetre. Margitot a házasságra beszélje rá. Ottokár újból üzent és az országnak fontos érdeke volna, ha leányuk a cseh királyhoz nőül menne. Megbeszélték az esztergomi érsekkel és a Szentatya Margitot a fogadalma alól feloldja. Margit már háromszor megüzente, hogy a kolostort el nem hagyja. Az anyjának most tovább kell kérni, szinte kényszeríteni a leányát a házasságra. Eszébe jutnak Margit szavai:

— Mit fárasztjátok magatokat e megváltoztathatatlan ügy miatt. Akarom, végleg megtudjátok, a fogadalmamat, amit én Jézus Krisztusnak tettem, semmiben meg nem szeghetem.

Most itt van a messziről jött asszony csodálatos hitével. Mint ha ez a nép magának követelné az ő leányát. Mit szólna az ország, ha kiragadnák a kolostorból? A szigeti kolostor megtelt az ország legfőbb családjainak leányaival. Margit után jöttek és Margit példája vezeti őket. A főurak leányai vezekelnek a családjukért és az elpusztult országért.

A gyermek felsírt. Az anyja föléje hajolva suttogta:

Ne sírj kicsikém! Margit sororhoz megyünk. — Az udvarhölgyekre nézett.

A királyné mintha félálomból ébredt volna mondá:

— Mondd csak jó asszony. Az én leányom Margit soror Jézus jegyese.

A szigeti kolostor felé nézett és szemeibe könnyek gyülekeztek.

A fehér sereg

Ráskay Sándor és Igali Márton, a mohácsi csataterőről megmenekült két pécsi diák fáradtan heverészett az egyik pilisi völgyben az út fölötti hegylejtőn. Lovaik legelésztek. Ők a napokat számígtatták. Kilenc napja már a szerencsétlen csatának, ma Kisasszony vigíliája van. Hallgatóztak. A völgy mögött ének hangja töredezett feléjük. Ezek is menekülők valahonnan Buda környékéről talán.

Mindenki a hegyek közé menekül falvanként csoportosan. Némelyik lemarad tehene, jószága miatt. Vesződik velük, aztán otthagyja és szalad a többi után. Már olyannal is találkoztak, aki látta, hogy Érd és Ercsi lángban áll. Buda kiürült az uraktól. Mária királyné elmenekült a Dunán Pozsonyba vagy Bécsbe. A diákokat ez nem érdekelte. Ők sereget keresnek, ahová beállhatnának. Mondják, hogy Esztergom körül nagy sereg gyülekezik a felső megyékből. Sárkány Ambrus és Nagy Máté gyűjtik az embereket Thurzó püspök parancsára — ha igaz.

— Most már elérkeztünk Visegrádra, ott majd megtudunk valamit.

A völgyhajlatnál előbukkant a menekülő csapat. Ezek elől egy nagy keresztet vittek. Utána papok ballagtak. Mögöttük a tömeg sokadozott. Litániát énekeltek, felelgették: Uram irgalmazz nekünk! Majd a tömeg után szekerek, rajtuk asszonyok kisgyermekkel. Volt aki a kicsinyét szoptatta és közben a litániát imádkozta.

A diákok a lovaikat lefogták. A pap rájuk nézett és tovább ment. Az első szekérről egy malac ugrott le a lovak alá. Az asszony elsikította magát. A menet megtorlódott. A pap kereste a baj okát:

— Mi történt? Valaki lemaradt?

— Egy malac — az asszony a diákok felé mutatott.

A pap legyintett és a diákokra nézett:

— Honnan liberáti?

— Mohácsról — felelte Ráskay lovát csendesítve.

— A harcból? — kérde a pap.

A két diák a fejével bólintott. A pap más szemmel nézett rájuk:

— És most hova?

— Sereg után néznénk, ahova beállanánk.

— Hát ez nehéz lesz! Fegyveres embert ma látok először, pedig a falunkon sokan futottak át e héten.

— Mi most végigjárjuk a dunai várakat. Valahol csak megtorlódik ez a sok ember. Budán azt mondták, hogy Visegrádnál van egy sereg.

— Megkérlek benneteket egy dologra. Visegrádra ha megérkeztek, kérjétek meg Márton várnagyot, eressze be a falumat a várfalak mögé. Mondjátok meg neki, hogy régi pajtása, a lőrinci pap kéri erre.

A diákok megmagyaráztatták a rövidebb utat és előre siettek. Már délután a várhoz érkeztek.

A várkapu előtt vásárszerű zsvajgásba jutottak. Megtorlódtak szekerek, emberek, állatok nyüzsögtek. A kapu előtt egy katona magyarozott a nép vezetőinek. A várnagy Esztergomba ment, onnan Pozsonyba. Meghagyta, hogy csak fegyverfogható embert eressen be a várba. Neki a szent koronát kell megvédenie. Se helyük, se ennalójuk asszonyok és gyermekek számára. Vagy menjenek át a Dunán komppal, odaát biztosak lehetnek a töröktől. Vagy menjenek Esztergomba. A két fegyveres diákot a kapun beengedte.

— Fegyverrel kéne jönniük és nem óbégatással. Honnan amici?

Megörült, hogy a mohácsi csataterőről jönnek. Érdeklődött, hogy jönnek-e többen errefelé. Kérdezgette őket a csatáról, meg a török szokásokról. Ő még eleven törököt nem látott. Márton várnagy órá hagyta a várat hét katonával. Úgy hallja, hogy az esztergomi várnagy is így tett. Ott Nagy Máté zászlós a várba összeszedett 500 parasztot és ide jöttek a pálosok vagy 500-an a

pilisi, budai, börsönyi, meg a Vértes kolostoraiból. Hogy mi lesz, nem tudja. Itt maradnak, védik a várat meg a szent koronát.

A lőrinci pap a falujával napnyugta után érkezett. A várnagy azt mondta, menjenek Esztergom felé. A pap egy órai pihenés után a népével elindult az esztergomi úton.

A két diák az alsó várkapu és Salamon-tornya védelmét vette át. Fekvőhelyet is ott kerítettek maguknak. Sokáig nem tudtak aludni. Mivé is lett az ország. Itt a nemzet örök kincse, a szent korona, és mindenki elfeledkezett róla.

— Vajon fognak-e ezek a barátok fegyvert a kezükbe? — tűnődött Igali fekvé az éjszakában.

— Miért ne?! — vélte Ráskay. Pogány ellen megy a harc. Perényi püspököt láttad, hogy vagdalkozott mellettünk. Tudják ők, hogy most a templomaikat meg az országukat védik.

— Már hajnalban megindult a sürgés-forgás. Előtte való napokon ezernél több fiatal szálfát hoztak az erdőből. Azokra erősítettek vashegyeket meg sarlókat. Mindenütt tüzek égtek. Vasakat forrasztottak, kalapáltak, szigonyokat tüzesítettek. Őszszekutatták a vár minden zugát. Találtak vén csákányokat, baltákat, íjjat, gerelyeket, parittyákat. Csak új bőr kellett hozzá.

— No ez ér a legtöbbet! — örvendett Ráskay. Fölszerelték rögtön a kőhajító parittyákat Salamon-tornya párkányaira. A parasztokat kövekért küldték, legyen bőségesen mellettük. Két paraszt egy nagy márványtömböt cipelt, utána egy másik a szobor fejét hozta.

— Honnan szereztétek ezt? — ámult Ráskay a két szoborfőre.

— Ott a kerályi kertben van belőlük sok ilyen csudabálvány. A sógor feldöntötte ezt, ahogy egy követ csákányozott. Gondoltuk, hogy jó lesz ez ide. A feje meg jó sima, az majd jól repül.

A reneszánsz szobor szemét nézve Ráskay elmosolyodott:

— Elparittyázzuk a régi uraságunkat.

Igali nevetett simogatva a kőfürtöket.

— Sebaj, egypár pogány koponyát betörünk vele. Ez lesz a haszon. Hoztak Herkules, Vénusz szobrot, darabokra ütögették, hogy a parittyá ölébe beférjen. A karokat, lábakat csak úgy kézzel dobálják az ostromlók közé.

Sebő várnagy lejött a diákok munkáját megnézni, majd így szólt:

— Az Isten vezetett ide benneteket. A sok barát fogadkozik, a paraszt fenekedik, de a harc mégsem az ő kenyérük.

Megtárgyalták, hogy négyszáz pálos és háromszáz paraszt marad a diákokkal lenni, a többiek Sebővel a fellegréből figyelnek és szükség esetén segítségükre jönnek. Mindennek kihirdetésére és a csapatok beosztása végett összegyülekeztek a nagy udvaron. A parancsosztás után egy körre állott a legöregebb perjel, csöndesen beszélt:

— Testvéreim, az Úr meglátogatta bűnös népét. Pogányokat küldött a szentek régi örökébe. Mi most nemzetünk bűneiért fogunk itt vezetelni, mikor meggyalázott oltárainkat védelmezzük. Szent Pál remete fiai tudni fogják, hogyan kell hitükért és hazájukért küzdeni és meghalni. Most megáldalak benneteket az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében!

A pálos sereg kámzsa-suhogással hajolt le, hogy az áldást átvegye. Mindegyik megcsókolta szomszédját és ment a kijelölt helyére. A négyszáz pálos a torony és a várkapu közti területen telepedett le. Az esti zsoltárait mondták csoportonként. A két diák meg hallgatta:

— Midőn segítségül hívtam, meghallgatott engem az én igazságom Istene. A szorongatásban tágitottál rajtam. Könyörülj rajtam és hallgasd meg imádságomat. A végén felcsendült az estéli énekük:

— Ave maris Stella! Dei Mater alma!

— Most már bízom bennük. Elkészültek ezek a halálra előbb, mint mi.

— Hát ami a készenállást illeti, én is megtanultam a mohácsi kapunál. De azért nem egykönnyen adom oda az életemet — mondá Igali.

Fölkeltek körüljárni az őrségeket. Igali a toronyhoz ment, Ráskay az alsó kapunál maradt. Ledőlt a gyepre és rögtön elaludt.

Hajnalban jelentették a parasztörök, akik a kapu előtt strázsáltak, hogy valami csapatféle mozgott az erdőben éjfél után, mert az őzek ide riadtak a várhoz. Ló is nyerített az éjszakában.

— Akkor megérkeztek! Mindenki a helyére! Fogyasszák el a húsporciót, a fegyverét senki el ne hagyja!

Ráskay száz íjással az alsó falhoz vonult és a kapu köré telepítette őket. Ennyi íjat tudtak felszerelni. A parasztok közt sokan kitűnően tudtak a kézi íjjal bánni. Ezek üdvözlik majd a törököket. Lehetőleg arcukba és nyakukba kell nyilazni.

Napkeltére megjelent az első csapat az erdő szélén. Ráskay megismerte. Ezek a könnyű lovas portyázók. Nincs páncéljuk. Ezek a nyilasok számára valók. Csak jöjjenek minél többen. Mire a nap kiemelkedett az erdőből, már nyüzsögtek, nézték a várat. Tisztek jöttek. Látszott, hogy tanakodnak.

— Hejeje! De mennyi féreg van a beste fajtából — szólt a nyilas.

— Csürhe ez, azért van annyi. Annál jobban beleakad a nyilad! — igyekezett bátorítani őket Ráskay. Nem láttak ezek a mahomét-imádók kővárat. Majd meglátjátok, hogy fog ez a népség futni az erdőbe, ha minden nyílnak török gazdája akad!

A parasztok nevettek. Az erdőben fejszecsattogás hallatszott.

— Most sütik a pecsenyéjüket! — vélte egy öreg paraszt.

Már erősen tűzött a nap, mikor sűrű csapatok jelentek meg a tisztáson és ordítással a várfal felé futottak. Ekkor érte őket a nyílzápor. Jól dolgoztak az íjasok. A második nyílurrogásra visszahátráltak. A nyilasok szórták nyilaikat közükbük. Több százan hevertek a földön, vagy csúsztak az erdő felé. A csapatok visszavonultak.

— Látjátok! Ilyen szemét nép a török! — kiáltotta Ráskay. De most mindenki a toronyba. Ez csak ízelítő volt, most jön a java!

A parasztok jókedvűen szaladtak a toronyba a többiekhez. Igali a tetőről figyelte, merre fordulnak az ostromlók ezután.

— Csak ismerném meg a barátomat, aki lovam lábát elvágta ott Mohácson! — tréfálkozott Igali. A pálosok maguk elé tették fegyvereiket és csöndesen imádkoztak.

Egy óra múlva észrevették, hogy minden oldalról törnek a várfalak ellen. Hamar áthaladtak és a torony felé futottak. A nyilasok újra munkába álltak. A nyilaikat ontották a tömegbe. Az

ostromlók mögött famennyezetet hoztak gallytetővel, alattuk faltörő féléket. Csákyák és kötelek voltak az első csapatoknál.

— Isten nevében! — harsogta Ráskay az alsó párkányról.

— És Szűz Máriához esedezve — szólalt meg a perjel pálosainál és a zsoldárba kezdett:

— Fölkelnek a népek határainkban, Uram! Mennyire megsokasodtak, mint a tenger fővénye. Kelj föl erősség Királya és húzd meg kézjadat, melyben nyilaidat égőkké tetted.

A pálos sereg dörögve mondta utána:

— Kelj föl erősség Királya!

— Hajtsd hozzánk füledet, mert orcánk keresi irtalmazó orcádat!

A zsolozsma hangja előcsendült a nagy ropogásban, a törökök ordításában, a sebesültek feljajdulásában. A két diák a két ellenkező sarkon állott és vigyázta a sorokat, közben levertek egy-egy törököt.

Rajokként mászták a falat tucatnyi létrájukon. Két oldalt duhogott a faltörő. Jó munkája akadt a szigonyoknak, amikkel egy kötelet vagy létrát elkaptak. Három legény egy létrát próbált felhúzni és szidták a belekapaszkodó két törököt.

— Te irányozd az egyiket! — szólt a falubelinek. Az fölkapta Vénusz márványkarját és az egyik törököt homlokán találta. Az meg magával rántotta a másikat.

Egy pálos meg kötelestül felhúzott egy törököt. A kezét lábát összekötötte és a sarokba vitte. A perjelmondotta a zsoldárait:

— Miért agyarkodnak ránk a pogányok? Urunk, légy menedékünk!

Valahonnan ordítás hallatszott, majd rettenetessé fokozódott:

— Bent a török!

Az alsó kamrából pár paraszt felfutott. Utánuk tódultak az ostromlók. Az északnyugati vasajtót kiemelték, a falat megbontották.

Az alsó teremben a pálosok a sebesülteket kötözték. A törökök rájuk rontottak. Ökölharc keletkezett, ember ember ellen küzdött. Ráskay a pálosok nagy csapatával rájuk rontott. Egy pálos dőlt el:

— Diák, itt a csákányom! Istenem irtalmazza!

Úgy verték a törököket, mint szerűn a kénéket. De künről mind erősebben tolták az ostromlókat újabb beözönlők. Ráskay ütest érzett a halántékán, a kard lecsúszott a vállára, belevágott karjába.

— Engedj a helyedre! — szólalt meg mögötte egy pálos.

Ráskay a falhoz dőlt és balkezével egy újabb vágást védett ki. Majd a törököt csákányával fejbe vágta.

— Menekülnek! — hallotta félbódultan. A pálosok sodorták kifelé. A kapu előtt Sebő küzdött háromszáz emberével. Észre vették a török próbálkozását és lerohantak a segítségükre. A harc a szabadba terelődött. A toronyból a védők kirohantak. A pálosok együvé tömörültek. A fehér csapat söpörte a törököket az alsó várfal felé. A parasztok Igalival oldalról rohamozták a visszavonulókat, akik menekülni igyekeztek.

A torony körül a kapuig a sebesültek és halottak százai heverték. A törökök eltűntek az erdőben. Sebő és a diákok a falakon belül tartották az embereiket.

— Nem lesz kedvük egyenlőre visszajönni! — vélte Igal. Ráskayt leültette egy pálos és a sebet mosogatta. Ráskay az égre nézett:

— Csakhogy megmutattuk! — sóhajtotta. Mohácsra gondolt.

Sebő az őrséget kezdte beosztani. Ki tudja, nem jön-e meg a kedvük éjszakára. A parasztok a török fegyvereket szedték össze. A perjel szerzeteseivel a török sebesülteket szedte össze. Egy pálos ki Igalival küzdött, megszólalt:

— Megkeresem a törökömet, akit a kapunál főbevágtam. Segíték rajta.

Igali elmosolyodott:

— Jól harcoltatok. De azért mégis csak barátok vagytok.

A sebesülteket javában kötözték, a parasztok a tüzet szították, hogy ebédet főzzenek, mikor a kapuőr jelentette, hogy három török áll a kapu előtt egy magyar paraszttal és szeretnének a várnaggyal beszélni. Sebő magával vitte Igalit. A kapunál az örök vitában voltak a török parasztjával. Kikérdezték, hogy kerül ő a török mellé. Elmondta, hogy még a Dráva mentén fogták el és mert régi naszádos, határőr létére érti a török nyelvet, magukkal viszik tolmácsnak.

— Mer itteni fajta magyar nem állna be török kuvasznak! — vélte megvetően egy börsönyi magyar a kapuról.

— Mikor az embert viszik, akkor az ember nem megy! — védekezett a tolmács sértődötten.

— Jó, jó! De minek akasztódott hozzá az a két lábad, ha nem tudtál eddig tőlük elillanni? A tolmács keserűen legyintett.

Sebők megérkezve félbeszakították ezen ingerkedést. A tolmács előadta a török kívánságát:

— Adják ki napszállta előtt az összes török sebesültet és halottat, akkor békén hagyják a várat, máskülönben Mehemed bég a várat felpörköli.

Sebő dühbe gurult és ezt válaszolta:

— Mehemednek mondd meg, ha kér, akkor tisztességesen kérjen és ne fenyegetőzzék. Megpörkölte ő már előbb alaposan a szakállát.

A paraszt már bejött a diplomáciába, mert szelíden válaszolt:

— A bég urasága kéri, kiadjátok-e azokat?

— Persze, hogy kiadjuk. De akkor pusztuljanak el még ma éjjel a vár környékéről.

Megegyeztek. Az egyik török az egyezés jeléül kardját nyújtotta fel és elkérte Sebőét, míg a dolgukat elintézik. Napnyugtáig ki is szállították mind a tisztásra.

Az estebéd már javában főtt. A parasztok fáradtan heverésztek a tüzek mellett.

A pálosok esti imájukat végezték. Most letérdeltek, mert a halottaik ott voltak kiterítve egymás mellett. A végén csendesen énekelni kezdték himnuszukat:

— Üdvözlégy Mária, tengernek csillaga...

+ + +

Visegrádott a pálosok és a parasztok védték meg 1526-ban.
Ez a történeti alapja.

András pap otthon marad

András pap arcán különböző érzelmek tükröződtek, amíg Guardianovics nevű hívének jelentését hallgatta az esztergomi béggel való tárgyalásáról. Ajka mozgott, míg végre kijelentette:

— Ez sok, igen sok!

Az esztergomi bég kegyelemből 28 botütésre ítélte András papot az eredeti 56 botütés helyett. Guardianovics híve és Botos János magyar bíró jött megmondani a bég végleges határozatát. Vigasztalták papjukat és tudomására hozták, hogy a bég az általuk felajánlott húsz arany kenő pénzt övébe süllyesztve kijelentette, hogy ennyi büntetést kénytelen kiróni, mert az eset feltűnést keltett, a kádi ragaszkodik a büntetéshez. A büntetés enyhe, mert a Tamás-hegyi kápolnát kellene lerombolni. Botos bíró újabb tíz aranyat csúsztatott a bégnek, aki ajánlotta, hogy a két pribéknek a tenyerét is kenjék meg, akik a botozással lesznek megbízva, és ő behunyja a szemét.

András pap lassan megnyugodott. Azt nem engedhette meg, hogy a hívek utolsó menedéke, a kápolna elpusztuljon. A talpa is kibírja.

Az ügy előzményeit András pap levélben megírta az egyik nagyszombati kanonoknak Esztergom felszabadulása után. Esztergomból a törököt a béggel és pereputtyával együtt kiverték szeptember 6-án.

A levél szerint András pap 1585 tavaszi napján a kis kápolnát nézegette, a kárt, amit a téli viharok a kápolna tetején okoztak. Jól tudta a török törvényt, hogy a ráját, vagyis a keresztények megmaradt templomát kijavítani nem szabad. Esetleg folyamodni lehet Budára, onnan Istambulba. Mindez sok időt és pénzt igényel. András pap egyszerűsítette a dolgot.

Körülnézett és semmi gyanúsat nem látva, szögekkel, kalapáccsal, fogóval a tetőre felmászott és rendbe szedte a hiányt. A várhegy mecsettornyából a müezzin észrevette és a bégnek jelentette, hogy a kápolna tetőn mozgást látott. A bég éppen minap levelet kapott a budai basától, melyben a hanyagságáért elmarasztalja. A kádi a következő ítéletet hozta: a tett elkövetőjének ötvennyolc botütést kell kiállania.

András pap megköszönte két hívőjének és a többieknek az áldozatát, akik a botütés enyhítéséhez hozzájárultak. Majd magára maradva így sóhajtozott: Róma, ó Róma!

András pap Rómában készült a papi hivatására, ott szentelte pappá Aldobrandini bíboros, aki most VIII. Kelemen pápa.

Haza kerülve főpásztor Nagyszombatban az akkori érseki székhelyen alkalmazta. Szabad idejében eljárt Nyitraig, a bánya- városokig. A paphiányt pótolni igyekezett.

Így telt el pár esztendő. Ekkor Esztergomból átlopózott Nagyszombatba Botos és Guardianovics az öreg papjuk halálát jelentve. Papot kértek és pedig mielőbb, mert a török a gazdátlan templomra ráteszi a kezét. Ők átcsúsztatnák az új papot és a bég kezét megcsiklandozzák néhány arannyal és az a változás fölött a szemét behunyja. Már harmadszor instáltak az irodában, de az érseki helynök a paphiány miatt nem tudott papot adni. Ekkor András pap felajánlotta, hogy rövid időre átlopózik. Az is ösztönözte, hogy a családja valamikor Esztergomból származott, onnét jöttek Bazinba.

András pap szerencsésen átjutott, tanított, vigasztalt, közben telt az idő, és a kis kápolnához ragadt. Csak titokban szakadt fel belőle a sóhaj: Róma, ó Róma!

Rómára ő nem panaszkodik, Rómának van elég gondja. Kelemen pápa értük áldozza a rengeteg pénzt. Tavaly is sereget küldött segítségükre. Nem ő az oka, hogy siralmas véget ért a felszabadító háború. Esztergom alól kellett visszavonulniuk a török elől, mert Rudolf király tudásaival Prágában a csillagokat vizsgálja, s a dunamenti magyarság nyomorúságára ügyet sem vet.

A főpásztornak szándéka volt, Rómába állandó ügyvivőt küldeni. Az érseki helynök András papra gondolt, hiszen Rómában tanult, az olasz nyelvet kitűnően beszéli.

Amikor a Dunán átfúj a jeges szél, hányszor neki gyürkőzött, hogy levelet ír a főpásztorának, de a levélírás abbamaradt mindig. Ő ennek a kisnyájának hányszor hangoztatta, hogy ki kell tartani a hitben, hűségben, így érdemeljük ki Isten szabadító irgalmát. Ezek elé a hívei elé hogyan álljon azzal, hogy ő elmegy innen és keressenek más papot.

Vasárnap a szentbeszéd közben úgy vette észre, hogy az ő hívei nem nagyon figyelnek a szavaira. Guardianovics megsúgta, hogy új hadjárat készül. A budai basa már terelteti vissza az ökörcsordákat, melyeket a szerződés szerint a bécsi vásárra szoktak hajtani. Komáromban már azt is tudják, hogy Kelemen pápa a védelem mozgatója. Tízezer zsoldost gyűjtött Itáliában és ezek vezéréül az unokaöccsét, egy Aldobrandinit küldi segítségnek. Négy éve ontja a segélypénzt, de mert a prágai udvar kezén elsikkadt, most sereggel próbálkozik. A királyi sereg is gyülekezik Pozsony alatt, az erdélyi fejedelem Báthori Zsigmond is készülődik.

Júliusban a túloldali part megélénkült. A párkányi síkon a két sereg felvonult, a lovas csapatok rohama, a karabélyok füstje látható volt. Estefelé a hajóhídhoz torlódott a török sereg. De a mieink győztek. A rózsafüzért holtfáradtan tette le, mintha ő is ott harcolt volna a kavargó üvöltésben.

Nehéz hetek teltek el, az ostrom hetei. Reggelenként ágyúdörgés keltette fel. Szobájából ki sem mozdulhatott. Hívei nem jöhettek szentmisére. Ilyenkor a török megvadul és a szó a fegyveré.

Augusztus utolsó hetében álmából nagy rivalgás ébresztette. Az utolsó roham volt ez, borzalmas. Néhány óra múlva a lakosok a pincéikből előbújnak. András pap Guardianovics mellé került, aki kucsmáját lengette. Közben mondogatta: ezek vallon muskétások, most jönnek Pálffy katonái, ismerem őket, azok a vasas németek. Ezek a pápa zsoldosai, mert ilyen csizmában meg fővebben nálunk nem járnak.

András pap aznap este megtalálta a helyét. A sebesülteknek kellett szállást készíteni a bég palotájában. Ott találkozott az egyik olasz pappal, ki harmadmagával kísérte a pápai sereget. Estéknént elbeszélgetett velük. Nem az ostrom eseményei érdekelték, a hadjárat többi része sem, ők a sebesülteket gondozták.

Az olasz pap büszkén sorolta fel a pápai csapatok parancsnokait: Gonzaga, Medici, Farnese, Sforza, Doria. Ahogy hallgatta, fölrémlt vágyként, hátha elmehet velük Rómába a végső győzelem után. Szép volt a hat év itt a kápolna mellett. Mihelyt teheti, Nagyszombatba megy, ha el nem felejtették.

A nyüzsgés lecsillapult és a csapatok szedelőzködtek. A magyar huszárok elszárgultak Visegrád felé. Majd az olasz pap kereste:

— A vezér hívat.

— Melyik? — kérdezte András pap.

— A mienk, Aldobrandini.

Siettek a várból a mezőre, mert az olaszok ott sátoroztak. Aldobrandini egy térkép mellől kelt föl könnyedén.

— Örülök, hogy a mi nyelvünkön beszélhetek Önnel. Értesültem arról, hogy évekig Rómában tartózkodott. Köszönöm, hogy a sebesültjeink gondozásában segít. Nem felejtjük el.

— Mi sem, amit értünk tesznek.

— Istené a hála. Az Egyház feje nem felejtkezett el legtöbbet szenvedő fiairól a magyarokról. Látja ott a hegyoldalban a friss sírhantokat. Száznégy halottunk pihen ott. Kérem Önt, gondozza a sírjaikat. — Majd folytatta: Szentséges Atyánk kéri ezt, ki minket hazájába küldött.

András pap csendesen válaszolta: Megteszem, Altissime!

A kórházba visszatért és egy lázas beteg ágyához ült, aki reggel óta vergődött. Most elcsendesedett, csak ziháló lélegzete jelezte halálos fáradtságát. Föléje hajolt és mintha ezt hallaná:

Róma, ó Róma!

Maga se tudta, a haldokló mondja, vagy az ő szíve veri e szavakat ütemesen.

Anzelm atya látomása

Anzelm atya nekieresztette saruit a miskolci országútnak. Még remélt a lehetetlenben, hogy karácsony vigíliáján Kassára ér. Képzeldött is: hátha valami gyors lovas szakér vagy más robog utána. Ő megállítaná, fölkéredzkedne és a török miatti Füzésabonynál elvesztegetett napot behozná. Törökök csellengetek a vidéken. Nem volt tanácsos a kezükbe kerülni. A miskolci út kihalt volt, nem szekér, de még ember sem lézengett rajta. Már Gyöngyösön is rebesgették, hogy az erdélyi fejedelem Bethlen Gábor úr készül megfejezni a nikolsburgi békét, mellyel nincs megelégedve. Tatár csapatai is vannak, mert hűséges szövetségese a töröknek. Ezek a tatárok hamar betévednek a békés vidékre nem kérdezve se fejedelmet se szultánt. Meg itt vannak a hajdúk, akik hol az erdélyi fejedelem, hol a király zsoldjában, hol meg a maguk kezére is dolgoznak. Hajdúcsapat kezébe kerülni nem tanácsos, pláne pápista barátoknak. Mert a hajdú azt tartja, hogy az Istent a Tiszán innen vagy túl hagyta, aszerint, ahogy a Tiszán túl vagy innen garázdálkodik.

A király idegen zsoldosai sem jobbak, mint akik kitanulták a rablást, nyúzást, kerékbetörést. Ezért lehet ilyen kihalt a miskolci országút. Akinek sürgős útja van, az letér az ösvényekre, erdei kaptatókra. Az itteniek ismerik ezeket a dűlőutakat.

A gyöngyösi gvárdián tanakodás után engedte útjára Anzelm atyát. Ő a karácsonyi éjféli misét a kassai templomban szeretne volna mondani. Ha a tartományfőnök atya Kassára rendelte, a karácsony ünnepén hasznát vegyék. Ezért vágott neki az útnak. Csak Abonyban rekedt meg, ahol maga is látott közeledő török csapatot.

Estére Nyárádra érkezett, az első házba beállított. Ha nem fogadják be, legyen ideje másik portához állani. Az első háznál

nem fogadták be. De elkalauzolták a negyedik portához, ahol utasokat szoktak befogadni. Kiderült, hogy már más utasnak adtak szállást. A házigazda nem csodálkozott a különös vendégen. Helyette a másik utas ámuldozott. Meglepetésében eldadogta:

— Isten hozta barát úr! Isten hozta barát úr!

Anzelm atya a vándort érdeklődve nézte. Fiatal ember volt. Alighogy letelepedtek, elő állt egy kérésével. Őt a falu illetve az apja küldte, hogy a karácsonyi ünnepekre papot keressen. Nincsen papjuk.

De a sátoros ünnepek előtt addig mesterkednek, míg valahonnan kerítenek. Elmennek ők Egerbe, Kassára, meg másfelé, ahonnét papot remélnék. Akkor mindjárt jobban bírják tovább az életet. Mert nehezen élnek a tapolcai völgyben Miskolc alatt. Fát vágnak, behordják Miskolcra, abból élnek jórészt.

De a hitüket megtartották. A nagyapáik a hitük miatt vándoroltak ki Miskolcra az erdőbe. Hallották, hogy a mezőkövesdi öreg pap mellett van még egy papocska, azért indították őt útnak. De az Isten küldte a barát urat.

Amíg beszélt, Anzelm atya gondolkozott. Ő már Kassára nem ér és az út sem biztonságos. A tapolcai fiatalember örömeire belegeyezett, hogy a karácsonyi ünnepeket náluk tölti, ha valaki ennek fejében majd Kassa felé útbaigazítja.

Másnap együtt elindultak. A legény dűlőkön, majd dombokon és erdőkön át vezette és délután megérkeztek. Útközben elmondta a történetüket, ahogy ő az apjától hallotta, az meg a nagyapjától.

Hetven-nyolcvan évvel ezelőtt egy Dóry nagyúr felbízta Miskolcon az Avas-hegy oldalán lakó jobbágyokat, hogy a tizedet ezentúl ne fizessék a diósgyőri uradalomnak, hanem az avasi templomnak. Az emberek megörültek, mert így félig a sajátjuk marad. Mikor ezt Dóry nagyúr kicsinálta, kimondta, hogy az új hitet kell követni. Többen áttértek az új hitre. De tizenöt család nem volt hajlandó, nem akartak belépni a templomba, ahonnan az oltárokat kidobták és az öreg papot kiveték. Fizetni sem akarták a tizedet, ezért ott hagyták a várost és kijöttek a tapolcai apátság erdejébe favágónak, szénégetőnek. Csak a templom meg a pap hiányzik. Már megsokasodtak, majd kétszázan van-

nak. Szerteszét laknak a völgyben, hegyoldalon. Azért jó itt, mert se török, se hajdú rájuk nem talál.

Anzelm atya a vigília éjszakáján boldogan lépett oltárhoz. Fáradt volt, egész nap gyóntatott, beteget látogatott, keresztelt, házasságokat megáldott. Az egész falu a barlangban nyüzsgött, ahol vasárnaponként az imádságukat végezték. A barlang végén sziklába vájva az oltár. Mögötte egy kis gyermeket lát Anzelm atya. A gyermek őt nézi, kezecskéjével feléje integet és mosolyog, mintha valamit mondani akarna. Anzelm atya szemébe könnyek szöktek. A zsúfolásig megtelt barlangban énekeltek.

A gyermek mintha ezt integetné: Anzelm, jól tetted, hogy ide jöttél. Megvigasztalod ezeket az elhagyott embereket, akik erdőbe rejtőznek, hogy a hitüket megőrizték.

Anzelm atya aztán észrevette, hogy ez nem az égi Gyermeke, hanem az oltár körüli anyák egyike tette le a gyermekét. Talán mert nehéznek érezte és pihentetni akarta a karjait.

— Jól tette — gondolta magában Anzelm atya. A kis Jézus üzent általa neki. Mérhetetlen boldogsággal kezdte énekelni:

— Gloria in excelsis Deo!

Mire jó a fráter?

A páter és a fráter megérkezett Siklós vára alá a külvárosba. Az első ház előtt Deo gratiaszt mondtak. A drávai révtől gyalogoltak hajnaltól két nagy tarisznyával a hátukon. A tarisznyákban a miséhez szükséges kelyheket, ruhákat és keresztelő dolgokat hoztak.

A siklói katolikusok küldötte még a tél előtt bejárta a fél Szerémséget, amíg nyomukra akadt. Ők folyton talpon vannak, jönnek-mennek. A török hol megtűri, hol elkergeti őket. Az emberek keresik, hívják ide-oda. Nincs pap megyeszámra. Örülnek, ha egy két napra el tudják a jó barátokat magukhoz csalogatni.

A siklói ember Eszéken talált reájuk. Isten nevében könyörgött, jöjjenek el Siklóstra. Ott van negyven család, amelyik még a katolikus hitet őrzi. Már kilenc éve nem láttak papot, nem hallottak hitükről. Így meg lassan megfogyatkoznak. Maguk keresztelik gyermekeiket és a jó Isten zokon ne vegye, egy félszerben szoktak megesküdni egy öreg szentírási könyv előtt.

A páter számolgatta a napokat. Karácsonyig már sok munkájuk van a Dráva innenső partján. A karácsonyt majd náluk fogják tölteni.

Antal páter és Egyed fráter ezért jött el Siklóstra. A hó elvéte pillangolt. Ráismertek arra a házra, amelyiket az ember előttük leírt. Jó is vigyázni, mert ha egy török vagy kálvinista házba toppannának, hamar kitennék a szűrüket, vagy még rosszabbul járnának. A siklói bég kemény ember, nekik csak a szlavón részekre van fermánjuk. Ott is nehezen tudják a katolikusok hitét őrízgetni.

Jól zörgettek. Az ismerős ember arca bukkant fel az ajtóban. Az ember megörült, az asszony sírt a boldogságtól, a gyermekek félénken nézegették a különös vendégeket. Mire a lábásban a tej

megmelegedett, már barátkoztak velük, főleg Egyed fráterrel, ki értett a nyelvükön.

A házigazda a városba szaladt, hogy megvigye a jó hírt azoknak, akiket illet. Kevesen vannak és jóformán együvé bújtak a városnak ebbe a részébe. Jobban esik így egymás mellett éldegélni.

Másnap a hívek egyenként szállingóztak, nehogy feltűnést keltsenek. Rosszakaró akad, főleg ezekben az időkben, mikor a magyarság a hitében is megoszlott — vélte az ember. Itt is háromféleképp dicsérik az Urat. Ne számítsuk a zsidókat meg a törököt. A várbég új ember. Mindennek maga néz utána. Jaj annak, akit rendetlenségen kap el. Máskülönbén tűrhető pogány, ha szájaízét eltalálja az ember. Ő már öt nyeretget készített neki. Mindezt Egyed fráternek magyarázgatta, mert a páter egész nap gyóntatott, keresztelt és esketett késő estig.

Az éjféλι szentmisére a tágasabb félszert készítették elő. Csak oda tudnak elférni mindnyájan. Egyed fráter vigasztalta az embereket.

Ha Jézus ilyesféle istálló-félszerben jött a földre, örömmel fog ide is leszállani ezen az éjfélen. Csak az a kár, hogy nem szabad énekelni — sajnálkozott a fráter — mert abból baj lenne. Egyed fráter szerette az éneket vezetni, hangja szép és erős volt. Ha a Dráván átkiáltott, a hangja az álmából is fölriasztotta a túloldali révést.

A szentmisén csak sóhajtásokat hallott és az asszonyok megcsöndesen sírnak. Mise végén Antal páter kihirdette, hogy holnap is a szentmisére gyűljenek össze. Legyen igazi ünnepük. Ki tudja, hogy látnak-e még az életben papot.

Az emberek alig széledtek el, ki-ki a házába, mikor a városból levezető úton lódobogás hallatszott. A házigazda épp a kaput akarta bereteszelni. A három lovas megállt a kapu előtt. A vezető csausz beordított a nyeregből. A gazda kinyitotta a kaput, három török belovagolt.

Te ebhitű nyerges! — rivallt a csausz az emberre. — Két idegent rejtegetsz magadnál. Most jelentették a várban, hogy valami gyülekezés volt nálad. Vezesd ide őket rögtön! Te is jössz velünk a várba!

A nyerges jól ismerte a török szokást. Ilyenkor az első szóra nem szabad ellentmondani. Amit mondanak, tenni kell. Aztán majd csak lesz valahogy. A bégnek megmagyarázza, hogy a két barát jót akart. Értük tette meg a nagy utat, hogy ünnepük legyen. Talán lesz annyi esze, hogy ezt belátja.

De a bég nagyon dühös volt. A nyergest be se engedte. Várjon a sorára az udvaron. Kötözzék meg! Most kap olyan ötvenet a talpára, hogy holta napjáig megemlegeti. Ha fel nem húztatja a fára. Most készülődik a belgrádi pasától egy küldött, aki végig vizsgálja a határváratokat és akkor itt ilyen éjszakai gyanús gyülekezést csinálnak.

A bég arcát a düh sárgította, mikor a két barátot bevezették. A tolmács dühösen adta elő a bég mondanivalóját:

— Honnan jöttetek? Mit kerestek itt engedelem nélkül? Micsoda titkos gyülekezést rendeztek a város szélén? Tudjátok-e, hogy reggel akasztófára kerültök?

A páter csöndesen sorra vette a bég kérdéseit és felelgetett. Majd elmagyarázta, hogy most Jézus Krisztus születésének éjszakája van. Azért jöttek össze, hogy ezt megünnepeljék. Ők nem készítenek semmi gonoszságot senki ellen. Örömmel jöttek ide megvigasztalni az elhagyott katolikusokat nehéz sorsukban. Ezért nem érdemelnek akasztófát. De ha a bég őket megöleti, nagy megtiszteltetésnek veszik, hogy akkor halhatnak meg, mikor Jézus e világra született.

— Kicsoda ez a Jézus Krisztus — mordult rá a bég —, hogy születhetik meg az, aki szerinted Isten? Össze-vissza beszélsz mint részeg.

Most Egyed fráter vette át a szót. Ugyan hogy is érthetné meg ez a mohamed-hitű a vallásunkat? Majd ő magyaráz annyit e tuloknak, amennyi elég lesz neki. Ő így felelt:

— Jézus Krisztus Istennek a fia, nagyságos bég, akit ti is mint prófétát tiszteltek. Tudjuk, hogy te sem veted meg születése napját.

Egyed fráter sokat beszélgetett már odaát a törökökkel. Törte is a nyelvüket, ismerte az észjárásukat. A bégtől nem ijedezett.

A bég csöndesebb lett. De szigorúan vizsgálgatta őket:

— Jó! De ezt mindenki mondhatja. Ti éppen olyan könnyen a kémei lehettek a magyaroknak és most ilyen mesével áltattok engem. Kik is vagytok ti tulajdonképpen?

— Testvérek vagyunk, nagyságos bég — válaszolt Egyed fráter.

— És hova valók vagytok?

— Rómába, legnemesebb bég! Apánk ott lakik.

A bég elgondolkozott. Hallott már valamit erről a helyről, de hogy mit, az nem akart eszébe jutni. Ő nem a fejének, hanem az öklének köszönheti, hogy Siklóság eljutott a bég méltóságába.

Egyed fráter a béghez fordult nyájasan:

— Dicsőséges bég! Az én testvérem egész nap a vallás vigaszait osztotta ki a szegény emberek között. Engedd őt pihenni. Én itt maradok. Kérdezzél bármit, én mindenre felelek. Reggel tanúságra hívhatsz akár ötven embert, hogy igazat mondtunk.

— Mit ér a gyaur tanúsága? Egy követ fújtok valamennyien. Mindent előre megbeszéltek.

Egyed fráter két kezét összetéve:

— De nagyhírű vitéz bég! Hogy gondolsz ilyen rosszat rólunk? Ha gonoszat forralnánk, akkor nem ide jöttünk volna, ahol a dicső török hadsereg legbátrabb vezére a várúr. Belátjuk hibánkat. Be kellett volna jelentenünk, hogy mit fogunk imádkozni abban a félszerben. Mi szívesen megismételjük azokat az imádságokat holnap reggel. Összehívjuk ugyanazokat az embereket, akik éjfélkor ott voltak. Küldd el, legnemesebb bég, a tolmácsodat és katonáidat. Ha a legkisebb gonosz vagy veszélyes dolgot látnak, ott rögtön üttesd le fejünket.

A bégnek kezdett tetszeni a fráter jóízű beszéde:

— Jól van! Holnap magam is ott leszek. Kíváncsi vagyok, hogyan tudtok imádkozni. Te mutasd meg, mert úgy látom, te vagy az okosabb.

A fráter szerényen mosolygott:

— Nem, legkegyelmesebb bég! A testvérem mutassa csak meg. A jó Isten előtt a bátyám szava többet ér.

Kivezették őket. A fráter meg dörmögte:

— Micsoda értelmes ember! Kár érte, hogy pogány.

A halálra rémült emberek arra ébredtek, hogy Egyed fráter javában készíti az oltárt a félszerben. Hiszen a bég elevenen eszi

az embert. Ötven bot nélkül nem jött ki senki a várból ilyen ügyek után.

Egyed fráter legyintett a beszédre: A fő, hogy lehet most már énekelni. Ha a bég meghallja azokat a szép énekeket! Mert ő bizony a béget is meghívta, neki is legyen karácsonya.

Szentmise közben a hangját megeresztette, mert még mohamed-hitű előtt eddig nem dicsérhette Jézust a születése napján. A páter beszéde közben fel-felcsuklott a zokogás. Még a tolmács arca is enyhébb volt, mint máskor.

Szentmise után a bég megveregette a vállukat:

— Látom, nem vagytok gonosz emberek. Ahol így sírnak, ott nem akarnak rosszaságot tenni.

— Te sem vagy rossz ember, nagyságos bég! — igyekezett Egyed fráter a maga nyelvén megfelelni. Látom jóságos arcodból, hogy nem bántod ezeket a jó embereket.

Így hallgattak szentmisét Siklóson Egyed fráter jóvoltából régen, amikor a magyarság idegen urak rabláncát csörgette.

Kend az a nagy barát?

Pelbárt atya a szögedi klastrom ablakából nézegetett ki a Tisza felé vezető sikátorra. Az út szélén a falhoz támasztva a hátát egy török ült. Turbánja széléről látni, hogy mekkai zarándok. Talán Buda felé tart, mert már az is szent helye a mohamedánoknak. Egy pár asszony megy a Tisza felé csöbrökkel a vállukon.

Pelbárt atya harmadszor is az ablakhoz lép, ennek más oka van. Hatalmas ember áll délidő óta szemközt a klastrommal. Még a kavaszok egyike is csodálkozva bámulta ezt a behemót embert.

Pelbárt atya tépelődött. Mit akarhat ez az ember? Mít néz olyan sokáig a templomon? Hátha mégis a klastrommal volna ügye-baja.

Már negyedszer is az ablakhoz csalta a kíváncsiság, a mekkai zarándok éppen cihelődött, és a városkapu felé tartott. A pusztai ember még mindig egyhelyben állott.

Pelbárt atya lement a kapuhoz. Kinyitotta az ajtószárnyat, aztán az idegent magához intette. Az a kapu felé tartott. Megállt a páter előtt és megemelte süvegét. Pelbárt atya is érdeklődve nézi. Az arca fiatalos, de viharverte arc. Szemében van becsületes nyíltság.

— A klastromból keresel valakit?

Az ember kérdéssel válaszolt:

— Kend az a nagy barát?

Pelbárt atya elmosolyodott.

— Barát volnék. Nagy is vagyok. De te magasabbra törekedtél. Az ember arca mozdulatlan maradt:

— Akkor szavam volna kenddel.

— Jól van. De térüljünk be a portán. Benn jobban számolhatod szavaidat.

Beengedte a kapu melletti cellába és megkínálta helyyel. De az ember tovább állt.

— Engem kendhez küldtek.

A páternek tetszett ez a megszólítás. A kend a legnagyobb tekintély.

— Meg is találtál. Ki küldött?

— Mind az atyafiság a marosszéki határból.

— Miért küldtek?

— Hogy beszéljek kenddel. Mert kend az Isten embere.

— Hát igen! — fanyalgott a páter — Mindnyájan Isten emberei vagyunk. Milyen beszédet kötöttek rád?

— Az anyám a végít járja. Szeretné, ha a szeme előtt vallanék hitet a jányinak.

Pelbárt atya észrevette, miről van szó s kivel áll szemben. Erdők, mezők rejtekébe szorított emberek várják. Esketni, keresztelni kell, a haldoklók szemét lefogni, aztán temetni. Istenről beszélni nekik.

Csikósok, gulyások, kondások, kanászok, pusztai nemzetsége, ami a nagy világfordulásban eltűnt a török, eltűnt az emberek elől. Ott élnek a puszták ködében, magányában, esőverte szittyós kopolyák között, zombékos legelőkön, nádasok kanyargóin. A szomorú magyar sors kivetettjei. Papot, templomot nem látnak, csak ott azt a nagy eget a hallgatag napjával és a futó felhőivel. Néha felsír a vágyuk az Isten után és mennek az Istent megkeresni. Ezért állott a klastrommal szemben ez az ember. Valaki megmutatta neki a klastromot. Kendnek titulálta az Isten emberét, mert a pusztán ennél nagyobb címzést nem hallott. a páter szíve felmelegedett.

— Jól van! Elmegyek. De ilyen rögvést nem megy. Csak ketten vagyunk itt barátok, az egész tiszai meg marosi világnak. Meg a bégtől is kölletik pecsétés írás, hogy kimehessek a városból a határba. Mennyire vagytok innen?

— Harmadik napja gyövök. Igaz, hogy hódvilág alatt is bandukoltam. Úgy jöttem, hogy kenddel menjek.

— Akkor még ma a bégnél próbálkozok. Ha megadja az írást, mehetünk. Te most maradj itt. Hozok egy harapás kenyeret.

— Nem köll az nékem. A tarisznyámból éldegélek.

— Hát akkor vedd elő! Falatozzál! Reggel óta nem is ettél.

— Én kimennék a földre. Ez a négy fal hervaszt.

A páter ráismert a pusztai ember szorongására, aki nem bírja a kőfalat sokáig. Szorul a melle tőle. Kivezette a kertbe. Leterítette a subáját egy fa alá és falatozni kezdett.

Pelbárt atya egy testvér kíséretében a béghez sietett az engedélyért. A csausz ő jó kedvében volt. A tolmáccsal iszogattak. A bég kegyesen fogadta. Kiállította az úti levelet, mely szerint Allah irgalmazzon a hívőknek és pusztítsa el a hitetleneket. Ő a szegedi bég megengedi, hogy a hitetlenek Pelbárt nevű papja egy kísérelővel három hétig jöhet-mehet a lippai határmegyéig. Se hívő, se hitetlen őket bántani ne merészelje, nemkülönben...

Mire az írással visszaérkezett, már esteledett. Az ember a subájára dőlve nézte a homályban darvadozó eget. A páter készült az útra, mert kora hajnalban indultak. Föl-alá járt cellájában és az imádságát végezte:

— Istenem, hallgass a könyörgésemre! Uram, siess a segítségemre!

Fölöttük láthatatlanul örvénylett a magyar vihar fájdalmas lehelete. Meddig fog ez még tartani? Ki tudja? A deákok akkoriban egezerhatszáz évre harmincötöt írtak.

Az öcsöki direktorium

Marci bácsi révén lehetett egyet-mást megtudni az öcsöki direktorium viselt dolgairól, mely direktóriumba ő olyan jogtanácsos félének csöppent be. Már elszállott az árnyékvilágból a direktorium főbb tagjaival. Ideje megmenteni a feledéstől ezeket az eseteket, amiket ő mesélt el jóízű humorával.

Csatakos tavaszi délután pipázott az irodában. Újságja hiányzott, mert Pesten már a Tanácsköztársaság uralkodott. Homérosz Iliászát olvasgatta, csakhogy minél távolabb legyen a kommunista örülettől.

Az iroda ajtón nagy lábcoszogás és krákgóság után bekopognak. Sántha az öregbíró, Péderi a törvénybíró és három esküdt lépett be. Előadták elég nagy feneket kerítve a dolognak, hogy most voltak itt a községházán a megyei direktóriumból valamifélek. Sántha szerint rájuk parancsoltak, hogy községi direktoriumot kell alapítani. Erről a kijövetelről Marci bácsi is tudott már, megkérdezte:

— No és alapítottak?

— Alapítottunk. Az egész nép azt mondta, maradjon minden úgy, ahogy vót. Legyünk mink a direktorium.

— Miért jöttek ezzel ide? Én ültessem be magukat a direktóriumba?

— Dehogysis! Csak jelenteni jöttünk a dógot. Eddig se titkoltuk az igazságot nagyérdemű főúr elől — válaszolta Sántha sérőtödvé.

— Na jó. A maguk dolga, ha elvállalták. Végezzék, de senki kárával.

— Éppég ebbe jöttünk. A megyés direktorium azt mondta, mindenben mi leszünk a felelősek. A jegyző urat Turáról elkergették. Kell, aki útba igazítson.

— Hogy én? Nem tartozik az ilyen dolog hozzám.

Sántha nem kedvelte, hogy a papjuk ilyen nehéz időben ilyen paprikás hangulatban van, ezért a hangját fölemelte:

— Tudjuk mink azt, hogy írás meg pecsét szerint nem ide tartozik, de lélek szerint csakis. Mer, ha rosszul csinálunk valamit, akkor a községnek lesz baja belőle. A község meg minket fog okolni, mikor ez az egész bolondság el fog múlni.

Marci bácsi belül mosolygott, de azért dercés hangon szólt:

— Úgy? Tehát rám akarják sózni a terhet.

Sántha mérgelődött, a papunk esze de megnehezedett.

— Azt éppenséggel nem! Csak jó szóért jönnénk hébe-hóba, nehogy a dógot elvétsük. Mer...

Sántha tovább sorakoztatta érveit, azalatt Marci bácsi gondolkozott. Szóval ő vezesse a háttérből az egészet.

— Bíró uram értem már! Ha valami tanácsra lesz szükségük, jöjjenek bizalommal. Eddig se mutattam ajtót senkinek.

— Tudjuk mink azt! — helyeseltek megkönnyebbulten mindnyájan.

Egy hét múlva máris szükség volt a jó tanácsra. Hivatalos irat jött, mely szerint az iskolából a feszületet el kell távolítani, mert az iskola a közös kultúra helye, ahol más vallású és más felfogású tanulókat nem lehet zavarni ilyen megkülönböztető jellel.

De az egész iskolában csak Monoki Pista gyereke más vallású. Ezért csak nem fogják a keresztet kitenni!

— Hát akkor mit csináljunk vele? — kérdezte Sántha.

— A kereszttel? — nézett rá szúrósan Marci bácsi.

— Dehogy a kereszttel! Monoki gyerekkel mit csináljunk?

— Monokiéknak próbálják megmagyarázni a dolgot. Felesége katolikus. Legjobb volna, ha egy hiten lennének.

— Az igaz — vélte Sántha. Akkor megyünk is.

— Várjanak csak! A fiúcska még nincs hétéves, akkor a szülei vallását követi törvény szerint.

A direktórium elment Monokiékhoz, elmagyarázták a dolgot. Monoki belement, hiszen ebbe a templomba jár, mióta megházasodott. Aztán meg itt fog ő eltemetődni.

A megyei központból jelentést kértek, hogy a faluban titkos gyűléseket tartanak-e és a templomban a pap hirdet-e fölforgató tanokat. Marci bácsi megszövegezte nekik a jelentést, mely szerint a pap nem hirdet felforgató tanokat.

A rendeletek egymást érték. Marci bácsinak akadt elég dolga velük. Még az volt a jó, hogy ilyen elhagyott faluba nem volt kedvük eljönni Mikszóról. Egyszer mégis eljött két alak és tartott előadást az ifjúnunkásoknak. Meghagyták rendeletben, hogy két ifjú munkást fel kell küldeni a központba tanfolyamra. A direktorium a cigánysorról Kolompár Jóskát és Subi Sanyit szemelte ki erre. A hátrahagyott vörösőr vitte el őket, de a nyavalyások még Mikszó előtt megszöktek. Nem jöttek haza, csak a kommün bukása után.

A Mekegőn lévő pincéket zár alá vették a szesztilalmi rendelet alapján. Csak misebornak engedtek napi egy decit. A direktorium ment a pincékhez az egy deci borért, ahonnan jókedvűen jöttek haza.

Csöndesen telt-múlt az idő. A rendeletek jöttek, a jelentések pontosan mentek. Odafönn nem lehetett panaszkodni Ócsökre. A cséplés idejére mégis két megbízottat küldtek, akiknek pontos jegyzéket kellett vezetni a kicséplelt termésről. A megbízottak cívilben kőműves segédek voltak.

A megbízottak buzgón láttak a feladatuknak. A falu tartozott őket ellátni. Ebben nem is lehetett panaszkodni. Csak az nem tetszett, hogy a szesztilalmat oly pontosan megtartják. Sántha elnök-elvtárs tudomásukra hozta, hogy a rendeletet nekik is be kell tartani.

— Jó! De ilyen melegben egész nap zsákok mellett állni, aztán meg a felelősség.

— Hát aki a zsákot cipeli, a kévét rakja, meg a gépet eteti!

— replikázott Sántha. Az elnök ebben kérlelhetetlen volt.

Egy véletlen a megbízottak malmára hajtotta a vizet, azaz jelen esetben a bort. Minden gazda a régi jó szokás szerint, most is kiadta a gépeseknek a boráldomást. Csak a változott helyzetre való tekintettel nem üvegben és poharakban, hanem a csobolyókban meg a korsókban, amikbe nem lehetett belelátani. A csobolyót lehozva elkiáltotta magát:

— Emberek, itt van a friss víz!

Ekkor összejöttek, nagyot húztak a csobolyóból, megdicsérték az öcsöki finom vizet. Egyszer a kazal mellett feledték a csobolyót, az egyik megbízott szomjas lévén fölemelte. Késve ugrott oda egyik pelyva-hordó. Csak azt látta, hogy a megbízott kezében megállott a csobolyó. Csodálkozva nézett a csobolyóra, majd az emberekre. Aztán szájához emelte, sokáig gurgulázott, majd letette, ezt mondvá:

— Gazemberek!

Ezentúl az enivaló mellé borporciót is kellett nekik adni.

A cséplés végeztével sem volt kedvük visszamenni a jelentésekkel. A termés eredményt összegezniük kellett. Már egy héttig összegeztek, mikor megjött a hír, hogy kommun megbukott. Erre el akartak távozni, de Sántha, nem mint direktóriumi elnök, hanem mint öregbíró ezt nem tartotta helyes megoldásnak.

Előbb szolgálják meg, amit ettek-ittak potyára. Sántha bíró pincéjéből negyven liter bort lecsúszttak. Elhatározott, hogy a két kőműves rendbe hozza a bíró istállójának falát. A parókia magtárát kireparálják. Utána még ledolgozzák a járandóságot, mert a régi regula, hogy adós fizess!

A volt direktorium ünneplőbe öltözött és föballagott a parókiaira. Beállítottak az irodába, ahol Marci bácsi pipázott. Sántha bíró úr a következőket szónokolta:

— A felséges Úristen minekutána kegyesen megengedte, hogy a tisztségünket becsülettel elvégezzük, eljöttünk a nagyérdemű főúr ebbeli segítségét megköszönni. Úgy vezetett bennünket, mint a felséges Isten oszlopa a Vörös tengeren át a zsidó népet. Mink ezennel visszatérve a bírói tisztségünkbe, becsülettel megköszönjük, hogy az öcsöki kommunizmus az Isten félelmére meg a község javára szolgálódott.

Véletlenek Buda ostromában

A budai borpincében sörözés közben az életünkben előfordult véletlenekről beszélgettünk. Erről is lehetett bölcsekedni.

Én is előhozakodtam egy velem történt esettel. 1944. december utolsó napjaiban elindultam a krisztinai lakásomból pesti munkahelyemre az Actio Catholica irodájába. Utána akartam nézni a félbe maradt tennivalóknak. Előtte három napon át sűrű légitámadásban volt részünk. Aznap reggel csönd állt be. Optimizmusom arra következtetett, hogy ma szünetelnek. Nekik is kell egy kis pihenés.

Az üres Erzsébet híd közepén haladtam, amikor egy repülőgép tompa moraját hallottam. Ösztönszerűen a fejemet fölemeltem, hogy a röptének az irányát megkeressem. A következő pillanatban ütés ért. Egy golyó hasított át deréktól le és a lábamon futott keresztül. Csontot nem ért, az izmokat roncsolta szét. Nem tudom, meddig hevertem véremlen, míg egy mentőautó fölvert és hazavitt.

Heteken át volt időm az eseten elgondolkozni. Ha a fejemet nem emelem föl, centiméter pontossággal a fejemet vagy a nyakszirtemet érte volna a golyó. Az ösztönszerű mozdulatomat az életmentő véletlenek közé sorolhattam.

Ezzel az epizóddal elindítottam a társaságban a világháborús véletlenek özönét. Jóformán mindegyikünk hordozta egy-két világháborús véletlenek emlékét. Egymagában egyszerű epizódnak tetszett, de akkor életbevágó esemény volt. Jónéhányan ilyen véletlenek köszönhetjük, hogy a budai pincében együtt sörözhetünk.

A veteránok közt Aladár megszólalt, akit Alinak becézgettünk, mint a baráti kör néhány évvel fiatalabb tagját.

— Úgy látszik, én ebben is a kivételek közé tartozom. Az én véletlenül kedélyes kanyargókon vitt szerencsés vagy boldog befejezésig. Az ostrom ajándékozott meg a véletlen jó sorozatával.

Lakásügyben kellett jelentkeznem a kerületi előljáráson még az ostromállapot kezdetén. Az akkor még szórványos légi kalandok egyik szünetében a hivatalos idő kezdetén állítottam be a hivatalba. Majdnem üres volt az épület. A folyósón végre találtam egy ajtót, ami mögül írógép kattogását hallottam. Csupán egy leány volt benn. A gépelést abba hagyta és kérdően rám nézett. Az irataimat odaadtam, amiket egymásután átnézett. Közben megállapítottam, hogy a hivatalos komolysága mellett arca megnyerően kedves. Az ember még ostrom idején és hivatalos lakásügyben is ráér ilyesmivel foglalkozni. Személyazonossági igazolványom fényképéről rám emelte szemét, ami természetes volt, hivatali kötelesség lévén azonosítani. Elém tett egy nyomtatványt, amit aláírtam.

Új lakásom környékén étkezési lehetőség után kutattam. Találtam pár nap múlva egy meglehetősen komor étkező helyiséget. Látszott, hogy a rendkívüli helyzet miatt alakították át valami raktárszerű hodályból az ostrom idejére. Több mint fele kőboltozatú pincészerű helység volt, alkalmassá tette ideiglenes használatra.

Mikor beléptem, az egyik asztalnál észrevettem a rokonszenves leányt, aki minap gyorsan elintézte az ügyemet. Fejemmel biccentettem kissé meghajolva. Vegye ezt, ha akarja, hálám kifejezésének. Röpké mosollyal fogadta az udvarias gesztusomat.

Az ostrom forgataga tovább tartott, sőt erősödött. Azzal a naiv hiedelemmel rendezkedtem be, hogy Buda nagyjából kiesik a légítámadások köréből. Le kellett végleg vonulnunk az óvóhelyre. A ház valamikori építői jókora pincét vágtak a hegyoldalba. A helyzetadta körülmények között aránylag kényelmesen elfértünk. A régi birtokosokat áldhattuk, akiknek szőlős és gyümölcsös kertjük lehetett valahol Budajenő felé. Vagy borkereskedéssel foglalkozott.

Ákárki volt ennek a félelmetes polgárháznak tulajdonosa, mi élveztük gondos előrelátását. Úgy látszik, mások is tudtak erről, mert pár nap múlva rendőr kíséretében megjelent egy előljárása-

gi ember, körülnézett és kijelentette, hogy néhány személyt ide telepítenek egy lebombázott házból. Még aznap délután megérkeztek a szokásos ideiglenes fölszereléssel négyen.

Elámultam. Ez már valóban véletlen. Az ismerős leány lépett be negyediknek. Felugrottam a matracomról.

— Mi már találkoztunk — jegyezte meg mosolyogva.

— Örülök a véletlennek — válaszoltam, amit ügyetlen udvariassági frázisnak is vehetett.

Az öröme volt is némi okunk. A törzslakók közt a nyafogó és felfortyanó idegesség váltogatták egymást. Ha haza jött a hivatalból, mert csendesebb időben átszaladt az előljáróságra, rendszeren hozott egyet s mást, főleg a három gyermeknek, akik között esténként anyáskodott. A nők igyekeztek különféle megbízatásokkal bocsátani útnak. Majd várták, hogy haza jöjjön.

— Főleg te vártad — vetette közbe társaságunk filozófusa, Tomi.

Te milyen megbízatásokkal terhelted?

— Egyik nap beszéltek, hogy az óvóhelyről néhány férfi jöjjön romeltakarításra. Mint fiatal siettem a küldönc után.

— Vegyen kabátot, mert havaseső esik — figyelmeztetett Olga.

— Már sejtjük a folytatását, sőt a véletlen találkozás boldog befejezését — mondá Tomi. Emeljük fel poharunkat a romantika új fejezetének szereplőire, akik egy pincéből emelkedtek ki a boldogság napsütött magasságaiba...

Buda ostromában 1945-ben történt ezen élményeinket írásba sorjáztam, hogy évek múlva is olvashassák.

Élni akarunk

Budán van nekem egy házam. Nincs a nevemre írva. Megvásárolni sem szándékozom. Egy ablakfélfát sem tudnék megvásárolni a házból, ezt állapítottam meg évek óta. Mégis valamiképp magaménak tartom. A hegy lejtőn áll, távol a bérházaktól, nyüzsgéstől, portól, Pasarét fölött. Öreg földszintes ház, melyet a nap már hajnalban felkeres. Mögötte gyümölcsös. A ház falait repkény borítja.

Évek óta sétálok arrafelé. Meglassítom lépteimet és benézek a kerítésen, mi történt vele újabban. Semmi különös. Ha enyém lenne a ház, akkor nem verné össze a szél a meglazult lécet a verandán. Akkor a verandán nézném a napkeltét, akkor kicsalogatnám a barátaimat, mert csak ilyen helyen lehetne nyugodtan tárgyalgatni a sok zavart kérdésen, melyeket kavargatnak.

Már megint képzelődöm. Térjünk a józan valóságához. A ház gazdáját csak távolról ismerem. Az öreg úr a kerítésnél azt mondaná:

— Már évek óta nézegeti a házamat. Vevő szándéka van?

— Nem! Köszönöm, bocsánat! — dadogom.

— Akkor mi érdekli a házamon?

— Tetszik nekem. Arányos, kedves ház, a kert, gratulálok hozzá.

— Jöjjön be, megmutatok mindent — hív az öreg úr. Egyedül lakom kilenc éve az öreg cselédemmel.

Végigjárjuk a házat, a három szobát. Búcsúzáskor megszólal:

— Tudja mit. A házat magára iratom. Érzem, jó kezekbe kerül. A szívem dobog, mert a beszélgetés úgy elkápráztatott.

A sétáimtól jó néhány hónapra a háború vihara elszakított. A házamra nemigen gondoltam a hetvennapos pincézés, óvóhely idején. Számolgattuk, hány repülő zúg Buda fölött. Méregettük a

becsapódó bombák távolságát. Lestük, mikor hagy alább a repülő-támadás, gránátűz, hogy vizet hozhassunk a fölszakadt utcai vízvezetékéből főzésre, mosásra. A péknek este fát és vizet hordtunk, mert csak így tudott kenyeret adni. Kutattunk gyertyacsonk után, hogy világítót fabrikáljunk, ilyesmikkel voltunk elfoglalva.

Amikor az ötven napig egyfolytában tartó vakond-élet után napvilágra kerültünk, sokáig bizalmatlanul pislogtunk az új világra. Megvolt reá az okunk. Minden második ház előtt körülleselkedtünk, ismeretlen veszélyeket szimatolva.

Egy kora tavaszi napon a friss levegő hívogatóan áradt a korrom szagú romházak közé. Eszembe jutott a házam. Elhatároztam, felkeresem.

Szokatlan új világ tárult elém az úton. Mindenki cipelt valamit, batyut, kosarat, hátizsákot, bútordarabot, apró gyermekeket.

A Vérmezőn más kép fogadott. Repülőroncsok, páncélosok, gépkocsik, traktorok közt bujkáltak az emberek.

Srófoltak, vágtak, kalapáltak, acélfogóval, hidegvágóval dolgoztak. A leszerelt dolgokat hátizsákba rakták, vagy gránátlövedék kiürített ládájába. Egy munkaruhas igen otthonos lehetett, mert a féloldalra billent gépkocsik benzintartályainak maradékát ürítette ki benzines kannáiba, melyeket itt vételezett. Egy fiatalember meg egy nagy teherautó gumikerekeit szeletelte késsel. Persze élni kell! Ez a békemunka kezdete.

A kiégett budai telefonközpont mellett óriási tank tehetetlenkedett. Jóformán az egész utcát elzárta. Élelmes emberek hirdetést ragasztottak az oldalára: Vállalok fuvarozást kézikocsival. Aranyat veszek minden áron.

A sarkon megdöbbenek. X főorvos neje áll a kiégett kirakat előtt és a tálcájára helyezve lángost és málépogácsát árusít. Megemelem a kalapomat, de nem veszi észre, mert vevők érkeztek. Mosolyogva mondja az árat és e mosoly üzeni: Élni kell!

Az emelkedőhöz érve különös szekérke keltette fel figyelmemet. Egy úrinő húzta fel a parányi készséget kötéllel, az anyja a 10 éves fiúcskának, ki a szekeret toltta. A szekérke csomagokkal volt tele zsúfolva. Felettük keresztben átkötve egy nagy koffer,

tele külföldi hotelek címkéivel. Olyan komikus ellentét ez a megrakott szekér.

A szekérke nyikorgott, mert a nő nem tudja, hogy nagy út előtt a kerékagyat meg szokás kenni. Így húzza a szekérkét, mert így tudja megoldani a költözést a romházból egy másikba.

Végre megérkezem az ismerős utcába. Már látom a házamat. Aránylag jól mutat messziről. Közelebb érve sérüléseket fedezek fel rajta. A kéménye csonka, a legtöbb ablak deszkával pótolva. Az egyik ablakból kályhacső kandikál kifelé. Fontos, hogy élnek benne.

Milyen jó volna most az öreg úrnak segíteni. Az öreg úr nincs sehol. A kert sarkában egy fiú és egy leány ásnak. Mit lehet tenni? Ez az élet, egyik megy, a másik jön. A nevetésük kihallatszik: Ezek is azt üzenik: Élni kell!

Mikor sétámról hazaérkeztem, Bojtos bácsit találtam az udvaron. Megörvendtünk egymásnak. Az ostromot együtt töltöttük a pincében. Őt Szederényből hajtotta fel a sors idáig. Furvezérnek fogták a katonák a visszavonuláskor. Aztán bekerült az ostromgyűrűbe, az úgynevezett egérfogóba.

— Itt a világ vége! — szokta mondani, mikor a föld rengett reggeltől estig körülöttünk. Csak a pincét nem bírta. Kiment az ajtó elé és nézte a darvadozó eget. Lassan kitanulta a repülők morajából, melyik tart a házunk felé. Ha beóvakodott, tudtuk, hogy reánk kerül a sor. Üres tarisznyával került hozzánk. Rettegetéseket koplalt. Napi tányér levest, és kevés kenyeret tudtak neki juttatni. Pipa enyhíté éhségét.

Most itt van a vidéki tavaszi levegőtől kicserzett arccal. Hozott fel egyet s mást prezentbe azoknak, akik a pinceéletben megkínálták: szalonnát, zsírt, vaját, tojást, lisztet. Ezért gyalogolt 65 kilométert idáig Bojtos bácsi. Holnap reggel indul vissza, mert mire hazaér, megporhanyósodik a föld és a szántáshoz lehet majd kezdeni.

— Mert élni akarunk — mondta az ő nyugodt, mély hangján.

Most veszem észre, hogy én a mai sétámon eltévesztettem valamit. Eltévesztettem, mikor a főorvos nejét, a szekeret húzó úrnőt, és a kertben dolgozó fiatalokat láttam. Azt hittem, hogy élni kell. Bojtos bácsinak van igaza: Élünk, mert élni akarunk!

Békemunka Budán, 1945-ben

Tanúsíthatom, hogy Budán rögtön hozzá kezdtek a békemunkára való áttéréshez. Talán azért, mert mi vittük a rekordot az óvóhelyi pinceéletben és az ostrom egyéb velejáróiban.

A budai békemunkák közül néhányat felsorolok, mert vannak még emberek a szerencsésebb tájakon, kiket a vihar szele csak érintett.

Pest még csak az álmainkban élt a hidak romjain túl, mikor már értelmes lények előbújtak a pincékből. Körülnéztek és megindultak ejtőernyővásznat és zsinórt szerezni. Ott csüngött a fákon, villanypóznákon, és háztetőkön. A selyemvászonból kitűnő női ruhák készültek. Pár helyen a törött ablaküveget ez helyettesítette egy ideig. Az ejtőernyőzsinór sok feladatott kapott. Egy nagymama fejtegette az udvaron és bevallotta, hogy szvettert készített belőle unokájának. A Rudas fürdő nyitott forró medencéjét a környékbeliek nagymosásra használták. A kimosott ruhát ejtőernyőzsinóron szárították.

A békemunkának az a része óvatosan indult meg, amelyik a háborús anyagot állította be a „termelés” szolgálatába. Ezért a Vérmezőn, a Horváth kertben, a Tabán lejtőin csellengtek az emberek. Megnézték a félrebillent páncélosokat, traktorokat és egyéb kártékony szörnyeket. Majd a zsebből előkerült acélfogó, hidegvágó és más szerszám. Srófoltak, vágtak, kalapáltak és rakták a hátizsákba, kofferbe a mindenféle leszerelt dolgokat. Koffert mondtam, de még azt sem kellett hozni, mert ott heverték a gránátos ládák, csak a gránátot kellett óvatosan kiszedni.

A vízvezeték sok helyen nem működött. Vízért messze kellett járni. A vödörök, kancsók, kristályvizes üvegek tömkelegében feltűnt egy sovány úr, aki két német benzines kannában hordta a vizet.

Az első élelmes elárusítót a Széna téren fedeztem föl. Mindenfélét árult. A legkapósabb volt a „kukorica máléja” darabja 5 pengő. Árusító asztala egy nagy láda, oldalán német felírások. Biztosan nem „békeárú” volt benne.

Rengeteg kézifogat nyikorgott az utcákon. Rajtuk tologatták a cókmókjukat. Ezzel tölték ki az Alagútból a gránátokat és aknákat a lőállásba. Némelyiknek a kereke „hadigyanús”. A teteje beomlott házak romjaiból, deszkáiból készült. Sietni kellett a munkával, vagyis költözéssel a rombadólt házból olyanba, amelyiknek csak a fele vagy harmada omlott össze.

Azt nem értettem, miért szeleteli egy munkaruhás ember a nagy teherautó gumikerekeit, már jó néhányat összeszeletelt.

Egy udvarban az esőcsatorna alatt benzines hordót láttam. Kevés a vizük és az esővíz jó a mosásra, meg a mosakodásra.

A szomszédunk egy tábori mozgókonyhát átalakított tyúkoltnak. Tojást szedett ki onnan, a tyúkok kedvelték a szokatlan lakást.

Erzsébet hídfőnél újságot vettem. Az árus oldalán gázálc volt, abban tartotta a pénzt.

A kiegészített telefonközpont melletti járdán egy tank terpeszkedett, alig hagyott egy résnyi járóhelyet. A tank oldalán már hirdetések virítanak: „Vállalok fuvarozást kézikocsival”. „Élelmeszert veszek”.

Ki gondolt volna arra, hogy a páncélos kocsikban, teherautókban és más gépkocsikban még benzin és olaj is található. Az ügyes emberek erre is gondoltak, egy fiatalember a folydogáló olaj alá tartotta a benzines kannáját.

Sétám közben benéztem egy kertbe. A lombos fák alatt egy nő napozott. Egy leszerelt autóülés helyettesítette a kerti széket.

A Naphegy tölcisérekkel teli lejtőjére jutottam. Egy fiú egy ládába rakosgatott valamit. Ezt a ládikót ismerem. Őt-hat gránát szokott benne lenni. Az udvarunkban ilyen ládában a szemetet hordják. Megvasalt ládák két szélén fogóval. A fiú körülnézett, füttyentett. Erre egy másik fiú tűnt elő. Megfogták a ládát és bevitték az egyik házba.

A békemunkával kapcsolatos megfigyeléseimet másfél hónap múltán vettem papírra.

Beszélgetés a hídon

A Ferenc József hídon

A hídon ketten haladnak át. A magasabbik viszi a szót, a másik néha közbe dörmög. Az elegáns magas ember hangja fölényes:

— Nekem minden sikerült, amit akartam. A magam erejére építetek. Nem kötnek konvenciók, úgynevezett erkölcsi életelvek. Főelvem a magam boldogulása. Senki iránt nem érzek kötelezettséget. Lárifári! Emberközösség?! Az erősebbnek van joga az élethez. Mindenki érvényesüljön, ahogy tud. Harmincegy éves vagyok. Van garzonlakásom, megvan a társaságom. Most egy kis autóra alkuszom. Jól érzem magam. Ez fontos. A házasság nyűgét egyenlőre nem veszem nyakamba. Kitűnően lehet élni házasság nélkül is. A te eseted az más. Te a régi konvenciók szerint rendezted be az életedet. A családotnak és a munkádnak élsz. Ez is valami, de nem az én egyéniségemnek való. Úgy vagyok, mint ez a város. Ezeket a hidakat nem az imádság építette föl, meg a házakat, hanem a jólét utáni vágy. Ez az emberiség fenntartó ereje és semmi más életelv.

— Majd én is engedek a munkatempóból, ha bekerülök az igazgatóságba, kényelmesen élvezem az életet a mostani iram után. Először az autó, azután villa a Rózsadombon. Majd meg ha akad megfelelő parti, benősülök, de akkor is megtartom a függetlenségemet. — Sajnos, most nem érek rá. Nagyon elővesz a vállalat, mert eszeveszett iramban dolgozunk. De most igazán jólesett ez a találkozás. Viszontlátásra! Szervusz!

A Szabadság-hídon

Az újjáépült hídon ketten haladnak. Óvatosan mennek, mert a magasabbik úr a jobblábát nehezen húzza maga után. Válla előre hajol, mintha nagy terhet cipelne. Fáradtan beszél:

— Jól jön nekem, hogy ezt a hidat rendbehozták, mert nem kell akkorát kerülnöm. Alaposan ellátott ez a robbanás. Még mindig nagyon nehezemre esik a járás. Már nem vagyok ott. A vállalat összeomlott. Nehezen kaptam állást három hónapja egy edénygyárnál. Gyöngé dolog, de most nem lehet válogatni. Örülök, hogy élek. Tíz és fél hónapig feküdtem. Majdnem elpatkoltam. Csonttörés, vérmérgezés, gyöngé koszt. Egyedülálló embernek kettős szerencsétlenség a betegség. Mondhatom, hogy néhány jó embernek köszönhetem az életemet. Úgy voltam, mint az ujjam. Se rokon, se ismerős. A ház félig romban, a bomba azt a sarkát söpörte el. Az egyik szobám úgy ahogy megmaradt, de a bútorok összetörve. A házbeliectől kaptam kölcsön néhány bútort. Valahogy rendbe hoztam a lakást. A házmesterék segítettek, most is azok főznek nekem. Egy másik család helyet adott csak úgy szívességből.

Nem is tudom, mikor hálálhatom meg nekik illő módon. Az én kényelmes életem után ez bizony nagy nyomorúság. A fizetésem bíz kevés, ezt nem kell külön magyarázgatnom. Az üzem még csak most fejlődik, de szerencsére becsületes emberek vezetik. Nekem a vegyi vizsgálat a dolgom. Ez volt mindig az erős oldalam.

Vasárnaponként van időm. A házunkban le szoktam ülni annál a családnál, a gyerekekkel eljászozatok. Vágyom egy kis emberi melegség után. Ez a szórakozásom és még a könyvek. Tovább képzem magam a szakmámban. Isten segítségével majd csak kilábalok a slamasztikából. Isten áldjon, öregem. Te még mindig a régi hűséges jó barát vagy. A találkozásnak örülök. Hozzád okvetlenül elmegyek. Isten veled! A viszontlátásra!

A pásztorlevél

Június első vasárnapja. A házon kívül-belül minden vasárnapi. A konyhában ragyognak az edények. A tűzhelyen a fazekak alatt a tűz ég, van ideje még ebédig. Még nem harangoztak szentmisére. Mindnyájan a házban vannak. Az asszony szokása szerint tesz-vesz. A nagy leány a szobában a tükör előtt válogatja hajába való szalagot. A gazda hivatalos írást böngész, mit a szomszéd hozott át. Megbeszélte a szomszéd a jegyzővel is, de több szem többet lát. A jegyző most került ide, azt beszélük, hogy nem végzett jegyzőiskolát. Manapság a nagy kavarodásban sok a homályból jött ember. Jó tehát hogy a magunkfajta emberek is átvizsgálják az írásokat, főképpen a bíróviselt emberhez van bizalom.

A legényfiúnak mehetnékje van a többi legény közé, de még az apjának valamit kéne mondani, csak nem tud hozzákezdeni.

— Édesapám, Jani bátyámnak mit mondjak?

— Mire?

— Beálllok-é az aratásba hozzá vagy nem?

— Nem állsz be.

Az asszony már tegnap mindkét fiával megtárgyalta, hogy dűlőre viszik a dolgot. A házas fia nem kap aratót a faluban, annyit meg egyedül nem bír learatni. Megcsóválva a fejét beleszól:

— Ejnye, hát miért ne állna be a saját testvérbátyjának segíteni?

Az ember az iratot az asztalra csapta:

— Mindenki a maga földjén arasson.

Az asszonyban már forrt az indulat, de türtőztette magát:

— De iszen Janié az a föld, neki osztották. Nem lopta, úgy kapta, mint a többiek.

— Ki vetette abba a földbe a búzát?

— A káptalani béresek.

— Nahát. Aki szántott-vetett, annak jussa learatni. Az én fiam után nem fognak a béresek kárpálni.

— Jó! A béreseknek is adtak eleget a birtokból, ők is aratják a magukét. Megváltozott a világ, ki tehet róla?

— Én nem változtam meg. Jani nekem egy szót sem üzent, mikor a birtokból jegyzett. Félt, hogy visszaveszem, amit neki adtam jussba?

— Dehogyan félt. Elment a községházára, ahogy a többiek. Maga itthon füstölgött, hogy csak szerződéssel lehet földet vásárolni. Megmutatták, hogy másképp is lehet. Jani amit beírt, megkapta.

— Ha megkapta, arassa, én nem állok útjába. De aki a fedelem alatt él, nem vágja kaszáját más vetésébe.

— Értse meg, nem bír tizenegy köblössel. A menyem a hetedik hónapban jár, nem tud segíteni. A cigányok arassák le előle?

— Megélünk mi a magunk emberségéből.

— Jani fiam nem a maga emberségéből élt ezidáig is? Akkor is a füzesből hívta haza a törvénybíró, hogy jegyezzen földet. Ha a nász nem szól, eszébe se jut. Akkor most más tartaná a zsákot.

— Amíg nem láttam a szerződést vagy a telekkönyvet, addig nem bízok. Arattam én is a káptalan tagján tizenöt évig bérletben. Abból szereztem a négy köblöst, a rétet, amit a Janira írtam. Én csak az írásnak hiszek. A szóbeszéd olyan mint a szélfütyty.

— Jól van! Együtt arattuk, együtt koplaltuk, amink van — az asszony hangsúlyozta. — De ha most így akarták, hogy a nagybirtok a szegény kezébe jusson, ki tehet róla? Nem mi igazgatjuk a világ sorát. Arról se tehet senki, hogy az írást róla az urak lassan csinálják. Itt volt a bizottság a megyéből. A mérnök se a maga szakállára mérte. Ha nekik jó, mit fáj nekünk a káptalan feje? Majd kicsinálják a maguk dógát. — Az asszony folytatta:

— Ma dűlőre kell vinni a dógot, mert három hét az aratásig. Jani itt a faluban részes aratót nem kap, de máshol se az ember-szűkében.

— A búza, a rozs nem ér rá megvárni, míg az urak ráfirkantják, hogy ez a Víg Jánosé, az a Gyüre Istváné. Ha lekésik vele, beleáll más. Ma mindenki irigyli a másét, ácsingóznak a potyára.

— A felvégen is ezt mondják rólunk.

— A felvégen? Azok a harmincholdasok? Felveti őket az irigység. De miért ne boldoguljon a Jani fiúnk, mikor Szilas három fia kapott?

— Nem érted te, merül fúj a szél.

— Dehogyan nem értem. A papunk se szót, már pedig a község ügyébe máskor neki eresztette a szavát.

— Nem az övét osztották, hová szóljon?

— Maga megvetemedett az igazában.

Az asszony szemével integetett a fiának, szóljon már ő is. Mikor látta, hogy a fia nem hajlandó beleszólni, neki keseredett:

— Csak a föld csinálja mindétig a kontrabontot. Ez a világ nem érti meg egymást.

Ekkor a harang megszólalt. A fiú az ajtónál termett. A leány kilépett a szobából és az apjához ment hízelgően kérve:

— Édes apám, engedje el Pistát Jani bátyámhoz aratásba. Megbírjuk mi a miénket. Markot szedek, kévét kötök. Arravaló vagyok.

— Nem érted ezt te jányom. Nem tudod te, mi ennek a fogantja.

A lány kilibbent a testvére után az ajtón.

— Látja — szólt bele újra az asszony —, az egész család zenebona. Tegyen egy darab fát a tűzre, ha elindul. Ne felejtse el a kulcsot.

Az ember nem mozdult. Nincs kedve az első harangszóra elmenni, folyton csak a földosztásról beszélnek, ő megmakacsolta magát. Ő már ilyen régimódi ember.

Öt holddal kezdte az életét meg a réttel és a legelővel. Vett hozzá négy hold szántót. Bérelt még a káptalantól, vállalt kaszálást, aztán vett újra hat holdat meg a rétet. Keze munkájával boldogult. Második harangszó után tett a tűzre. Bezárta az ajtót. Benézett az istállóba, aztán a templom felé haladt. Szomorú volt. A családnak igazat adott már félig, de a maga igazához ragaszkodott. A baj, amit kimond, abból nem szokott engedni.

A plébános a szószékre lépett, félig figyelt oda. Az evangélium után egy írást vett elő és kihirdette, hogy a püspöki karnak a pásztorlevelét olvassa fel. Szó volt benne az ország pusztulásáról. Ez az irtózatosságot azért szakadt a világra, mert Isten tör-

vényeit semmibe se vették. Mindenki és ő is erősebben figyelt oda.

A pásztorlevél a földről és a földreformról is szólt. Mint távoli harangszó, úgy zengett a fülébe egy mondat:

— Isten adja, hogy az új birtokosok boldogulása vigasztalja az egyházat a veszteségeiért és a gondjaiért.

Melegség öntötte el a szívét. Alig tudott tovább figyelni. Az új birtokosok boldogulását kívánja a körlevél. Ezt a püspökök üzenik. Nem átkozzák azokat, akik a földből kaptak, az ő földjükből.

Eszébe jutott, hogy a tanító iskoláskorában magyarázta a községnek a történetét. Szent László adta ezt a földet a papoknak. Innen van a Préposthalma, Klastrom kútja, innen a templom öreg szentélye.

A plébános a pásztorlevél végén emeltebb hangon olvasta:

— Áldjon meg benneteket a mindenható Isten, a teremtő és gondviselő Atya, a megváltó Fiú és az erőt adó Szentlélek.

Mindenki keresztet vetett. Az ő szeme harmatos lett a belső melegtől. Mintha kinn állna a határban egy új mesgyén, Préposthalmán.

Az orgona megszólalt. A kántor különös erővel zúgatja a sípokot. A nép az énekbe belekap erősebben. Hiszen olyan szép az idő, a vetés kalászba szökkent, rövid hónap múlva aratnak.

Deputációk

Deputációk voltak az én időmben is. A mostaniak korcs utánezatai a régieknek. Akkortájt nagy készülődéssel láttak neki a fontos küldetésnek. A deputáció kolomposa olyan instanciát vágott ki, hogy bármelyik mai szónok megirigyelhetné. Eredményt akkor se hozott. Ez a deputációk örök sorsa.

Egyetlen sikeres deputációról tudok. Az sem úgy sikerült, ahogy elgondolták, mégis jóra vált véletlenségből. Amint régen sok minden jóra fordult, csak nyugodtan ki kellett várni a fordulást.

Ennek a deputációnak részleteit nehezen hámoztam ki a legendák szövevényéből. A deputáció tagjai lassan adogatták elő az igazságot, nehogy a szereplésük nevetségessé váljék. De mert a szomszéd faluról volt szó, össze tudtam szedni a hiteles adatokat. A szomszéd falu sokszor jobban érdeklí az embert, mint a sajátja. Ez is gyöngeség.

A szomszédok a megboldogult öreg plébánosuk utódlásába akartak beleszólni. Az a híérkezett, hogy a főpásztor a székvárosból egy hitoktatót akar hozzájuk plébánosnak kinevezni. Már az se volt kecségtető, hogy hitoktatót kapnak. Ez előttük szokatlan volt. Azt is tudni vélték, hogy az illető már megette kenyere javát. A híér még dagadt: kopasz, házsártos, beteges emberrel ijesztgette őket.

A fiatalságnak már meg is volt a jelöltje. Ott volt a parókián, a plébános halála után ideiglenesen vezetve az egyházközséget. Jó hangú, jókedvű, nyájas — ennél jobb ajánlólevél nem kellett. Az öregemberek kissé fiatalnak tartották a harmincéves káplánt ily tekintélyes helyre, de az asszony nép és a fiatalok buzgólkodása folytán a falu véleménye mellé szegődött. Oly hangok is hallatszottak: Ne küldjenek nekik perceptort a városból, megta-

nulták ők a katekizmust. Van itt pásztnak való, csak a bútorát kell elhozni. Ha jónak találták eddig, jó lesz ezután is.

Addig biztatgatták egymást, míg az ügy a deputációra kiért. Mit tegyen ilyenkor a szóbanforgó jelölt? Ha csírájában el nem fojtotta a mozgalmat, a ciklon elé már nem állhat. Ha a nép kiszemelte a deputációt, megbízta a szóvivőt, ember legyen, ki ezen változtatni tudna. A falu ekkor már különválasztja a maga igazát, még az engedelmes jelölttől is, ha már beletüzesedett.

Az egyszeri káplán ezt írta hasonló esetben az esperesnek: „Én nem szereltem fel őket, leszerelni sem tudom, én a szenvedő fél vagyok”. Ennek a lakonikus rövidségű válasznak utolsó szavai jóstehetségre vallottak, mert ugyancsak megszenvedte később a felgerjedt bizalmat.

A deputáció megszerveződött. Érdemes embereket választottak. Alaposan kifomázták érveiket, hogy csorba ne essék a becsületükön.

Péter-Pál előtt útra indultak. Mert az aratás már megkezdődik és akkor a falusi ember még a papjával se ér rá foglalkozni. Másrészt híre járt, hogy az öreg perceptor a városi iskolát levizsgáztatja, és hirtelen közöttük teremhet.

A legelőtársulattól vettek kölcsönt a bikapénzből. Késő délután érkeznek a városba, megszállnak a kurátor egyik ismerősénél. Kerékgyártó mester, van neki fészere, ott aludhatnak éjszaka.

A városba megérkeztek. A kerékgyártó elköltözött másfél éve. A fészert az új gazda elbontotta. A kurátornak eszébe jutott a hóstáci plébános, aki náluk káplánkodott.

A plébános emlékezett a falura, megörült nekik. A szállást is kimódolta. Az iskola egyik termében hálnak, a tanítás befejeződött. A deputáció elégedetten telepedett le a deszkákkal födött padokra. Az elemóziát előszedték és vacsorálni kezdtek. A plébánost dicsérték. A kosztolást alig fejezték be, a plébános egy pappal megjelent és egy korsó bort is hozott. A bort azért hozta, mert őt is megkínálták valamikor. Emlékszik, hogy milyen vendégszerető nép lakik ott. Majd a barátkozás megkezdődött. A másik pap se volt alábbvaló. A tréfával se fukarkodott. Közibük

való ember vót. Egyikük meg is jegyezte, kár, hogy nem kér falusi parókiát, úgy megszeretnék.

A deputáció célját is elmondták. A két pap ebbe nem szólt bele. Ez a főpásztor dolga. A jövőendő plébános egészségére koccintottak. Azután jókedvűen váltak szét.

Másnap a püspökvárban jelentek meg. Fogadták őket az irodában. A főpásztor a szóvivőt meghallgatta, aztán áldását adta és azzal bocsátotta el őket, hogy bárkit nevez ki, meg lesznek vele elégedve. Ebből a személyre vonatkozólag nem tudtak kiokosodni. De az is nagy dolog, hogy a község kívánságát leadhatták.

Másfél hónap múlva a kinevezés megtörtént. A püspök azt a hitoktatót küldte. A cséplés miatt nem tudtak összeverődni, az ügyet megbeszélni, mikor az új plébános megjelent a községükben.

A deputáció tagjai a szemüket dörzsölték. Ez az a pap, akivel ők a városban olyan akkurátusan elkvaterkáztak. Még biztatták is, hogy jöjjön falura papnak. Vele koccintottak is a leendő új plébános egészségére. Idehaza meg is dicsérték. A meglepetéshez jó képet vágtak. Leparoláztak. Egymásnak megörvendtek.

A falu is bele nyugodott a cserébe. Tehetős szavú volt, megadta mindennek a módját. A deputáció se veszett kárba. Az ember életfogytaig tanul — mondta a deputáció egyik tagja.

Megérkezés

A plébániára késő délután érkeztem. A templomban rövidke adorációt végeztem. A plébániaépületet járom. A megboldogult előd bútorai még nagyrészt itt vannak, ruhaneműit már elvitték a rokonok. A bútorokat a jövő héten szállítják el. Én a magam ízlése szerint szeretnék berendezkedni, ahol talán évtizedekig fogok élni.

Három szoba egymásba nyílik utcára néző ablakkal. Egyik szoba ajtaja és ablaka az udvarra nyílik. Ez volt és lesz az iroda. Középső az ebédlő. A harmadik ablaka kertre nyílik, ez lesz a háló.

Az ebédlőben méregetem a falakat. A fal mellett könyvszekrényeket helyezek el. Könyv, könyv, minél több, hogy magányomat kitöltsem.

Az első káplán szoba volt életem egyik nagy öröme. Ugyanez fogott el most, amikor ide beléptem. De ennek az érzésnek itt ezen plébánián szélesebb körei lettek.

A konyhába megyek. A néni a vacsorát főzi, aki az elődöm nővérének volt a segítségére. Ebbe a faluba való özvegy, nincs senkije. Reméli, hogy megtartom. Lehetséges. A dolognak utána kell kérdezősködni.

A plébános elődömet a főpásztori levél szépen elparentálta, sok paptársa részt vett a temetésén, a hívei is jónak emlegetik, hisz huszonhárom évig volt itt a lelkipásztoruk.

A ház végén a káplánszoba, de káplán már régóta nincs. A káplánszobában találtam a plébániai könyvtárat. A legrégebb anyakönyvek, spárgával átkötött iratcsomagok tömege.

Az istállót is megnéztem. A kocsis már megvacsorált, a dikón ült. A lovak ropogtatták a szénát. A két tehén hevert. Az állatok a vásárra várnak. Pénzem nincs, nem tudom megvenni. Az egy-

házi hatóságnál érdeklődtem kölcsön után. Semmi remény. Az újdonsült plébánosnak ez az első bökkenője. Majd csak lesz valahogy.

A kocsis a volt gazdáját dicséri. Igazságos ember volt. Megadta a dukanciát. A jószágtól sem sajnálta az abrakot. Jó gazda volt. Szerette a földet, mindig jó termésük volt.

Én meg máshonnan tudom, hogy jó lelkipásztor volt. Egész pap. Végrendeletében szépen hagyott a szemináriumnak, nyugdíjas papoknak és a szegényeknek. A fliában építendő templomra hagyta a három hold saját földjét, amit az uradalomtól vett.

A házba visszatérve, az ágyneműt a ládából előszedtem. Az irodában egy kopott heverő van, ott fogok hálni, amíg berendezkedek. Tegnap vettem egy szoba bútort részletfizetésre a városban. Majd elhozatom. Mária-képmet a heverő fölé főszegeztem, alá a feszületet, így már is melegebb a szoba. A néni az ebédlőbe hív vacsorázni.

A templomba vonultam első harangszó előtt. Magam akartam maradni egy ideig. A főajtón léptem be.

Istenemmel beszélgettem, aki ide küldött. Imádtam a reggeli csöndben és éreztem, hogy Isten lesz mellettem az órák, napok és évek folyamataiban. Egyet kértem: hogy a hivatásom mindenkori helyzetével megelégedett legyek, akkor a többi szép csöndben fog menni.

A templomot végignéztem. Kétszáz éve építették körülbelül a török hódoltság után. Vastagfalú, szilárd alkotás, zömök és keskeny. A hajóban a padok a falig húzódnak. A szószék a padok fölé ormol, a lourdes-i barlang szintén.

A templom felszerelése a művészek és az igénytelenségnek sajátos keverékét mutatja. Ami megragadó benne, azt réges-régen készítették. A tabernákulum ezüstlapokkal van borítva. Az oltárkép egy városi templomba beillenek. Ám a falakon vásári keretekben olcsó olajnyomatok fénylenek.

Megnyugtató a tisztaság mindenütt. Fehérre meszelt falak, tiszta padok és felsepert kövezet. Látom, hogy a templomukat szeretik ezek szerint az észrevételeim szerint.

A sekrestyeajtóban kulcs zörög. A harangozó belépett. Tagbaszakadt ember, olyan hatvanasnak mutatkozik. Becsületes élet-

nek a nyugodtsága dereng a tekintetében. Mivel már nagyjából mindent láttam, kimentünk a sekrestye elé kissé beszélgetni.

Családja van három. Leánya férjhez ment a szomszéd faluba a harangozó fiához. Régi ismerősök. Az ismeretségből ez a házasság keletkezett. A nagyobbik fia vasgyárban dolgozik, már művezető. A kisebbik fia itthon van, a gazdaságban és a templom körül segít. Van négy hold földje és hozzá még négy hold a harangozóföld. Minden családtól nyolc liter gabonát kap párberben.

Harmincegy esztendeje harangozó, sohasem volt még beteg. Eddig két plébánost és tizenegy káplánt szolgált ki.

Harangozni indult, én meg az előkészítő imába kezdtem. A zsoltárból a sokszor recitált sorok ragyogtak elém: Milyen kedvesek a Te hajlékaid, erőknek Ura! Kívánczik a lelkem az Úr tornácai után. A veréb talál magának házat és a gerlice fészket, én pedig a Te oltárodát... Boldogok, akik a Te házában laknak, Uram!

Bod Pál a lelkipásztorairól

Bod Pál túlhaladta a nyolcvan esztendőit. Szerettem volna megtudni, az emlékezetében mi mindent őrzött meg a régi papjairól. Nem annyira az eltávozott elődök lebegtek a szemem előtt, hanem inkább arra voltam kíváncsi, egy öreg magyar a papjairól hogyan gondolkozik, akik megkeresztelték, nevelték, érte a legszentebb Áldozatot bemutatták és az ígét hirdették neki. Többször elbeszélgettem vele és sok eredeti gondolatot fedeztem föl az egyszerű és ízes szavai mögött. Az öreg kor megnyugvása járta át a mondanivalóját. Nem vártam tőle semmi rendkívülit, elég volt nekem, ha némi megvilágítást tár elém.

Eljött hozzám valami miatt. A verandán üldögéltünk. A kertekben a diót verték. Az emlékezéseit este aztán feljegyeztem.

— Az első papra nem igen emlékezem. Ministráltam neki. Mondani csak annyit tudtam: Amen. Térdeltem, felálltam, a könyvet átvittem, no meg csengettem. Ez akkor elég is volt hétközbe. Vasárnap a nagyobb fiúk elzavargattak. Egyszer a sekrestyében fejemre teszi a kezét, nehéz keze volt és azt mondja: Isten veled fiam! — Sose hallottam tőle ezt. Este szaladnak az utcán: — A papunk meghalt! Ő reggel megérezte az utolsó miséjét. Isten nyugosztalja!

— A másik pap eleven mozgású volt, friss szavú, szeretett regulázni. Surbankó koromban berendelt többünket a plébániára, mert a kóruson valamit nem jól csináltunk. Fejenkint egy tenyereszt kaptunk tőle. Utána nagy legényesen kivágtam neki, hogy én ártatlanul kaptam a tenyereszt, mert én akkor az orgonát fújtattam. — Fiam, a tenyereszt már nem tudom levakarni, de máskor ne állj a ludasok közé. Így szólt a papunk. Igaza volt. Engem azal csalogattak be a pajtások, hogy a batyubál ügyét a pap előtt kell megbeszélni. Este aztán a parókia elé mentünk kurjongani.

Lássa, hogy nem félünk tőle. Kinyitotta az ablakot: Fiaim, jól van, csak ordítsatok, nemsokára az őrmester fog a fületekbe ordítani! Erre elszégyelltük magunkat és haza kotródtunk. A falu igen becsülte, mert jó szíve volt. Ő csinálta az írásokat a szegény emberek ügyibe-bajába.

— Mikor a katonaságból hazajöttem, más papot találtam. Csendes természetű volt. Az éneke is úgy folyt, akár a kenet. Az iskolás gyerekekkel nagyon törődött. Járt a betegeket, elbeszélgetett velük. Engem is ő esketett. Esküvő előtt tanításra kellett mennünk, egyszer elaludtam, Rozim rángatott fel. Az utolsó hetekben a legényéletet búcsúztattuk. A három első gyermekemet ő tanította a katekizmusra. Amikor városi plébániát kapott, mindenki megsiratta.

— Az új pap tehetős szavú, de sok baja akadt a jegyzővel. Bakafántos jegyző sok borsot tört a pap orra alá. A pap aperte megmondta magáét. Minthogy a nép nem állott egészen melléje, elkérte magát máshova.

— A jegyző aztán kapott új papot, akkorátusat. Ez a pap minden ízibe a mi fajtánk volt. Nem pattogott, nem verte az asztalt. Komótosan adta a szót, akár a vicispán, de a mi eszünk szerint járt a szava. A jegyző üszkölt, mikor a gyűlésen kiteregette az ügyeket. Ez kell nekünk, gondoltuk, beválasztottuk a megyéhez megyetagnak. Attól fogva a jegyző lejjebb srófolt. A templomban is mindennek megadta a módját. Minden esztendőben reparált valamit vagy vásárolt. Körülkerítette a temetőt. Rend lett a keze alatt. A zsandárőrmester azt mondta, Ferencz János plébános a legénységet jól megregulázza. Becsületet hozott a községnek. Nagy parókiára akarták áthelyezni. Hozzá mentek deputációba. Keresztapám vitte a szót, megkérdezte, mibe volt hiánya, kire van panasza, hogy el akar hagyni minket. Mert mi azt kireparáljuk. Nézett maga elé harmatos szemmel szólva:

— Ne ríkassanak meg a teremburáját! Nálunk maradt holta napjáig. Írást csinált mindenről, jutott a templomnak, az iskolásoknak, a szegényeknek, meg az öreg papoknak és a szemináriumnak.

— Jó pap jött a helyibe, tetszik ismerni, hiszen őutána jött hozzánk. Megtette a magáét, de ez a fliás parókia nem neki va-

ló volt. Gyöngé melle volt, úgy elveszett a hangja a káncelluson, mint az őszi bogaré. Szent Mihálykor kezdte a köhicselést és akkor hagyta abba, mikor tavasszal a gulyát kivertük a legelőre. Jobb neki abba a szép kórházba paposkodni. Már tőlünk is voltak betegek ott, nagyon szeretik, mert teménytelen vigasztalót tud mondani nekik. Ebbe a vásott faluba nagy természetű papok valók.

— Vétkeznék, ha panaszra nyitnám a szájam. Jó papunk volt nekünk mindig. Az Istent félték, az embert becsülték. Jó nyomdokokon tetszik haladni. Isten éltesse sokáig nagyérdemű plébános urat! Nékem hét lekipásztort szánt az Isten, áldassék szent neve! Nyolcadikra már nem várok. A nyugvó helyemre elkísér plébános úr. Másban pedig Istenre meg Szűz Máriára hagyatkozunk.

Üzenet Rómából

Terézke terve megvalósulás előtt állt. Az ő életében rendkívüli elhatározás. Éveken át pénzt takarított Rómába utazásra.

Senkije se volt. Az anyja halálos ágyán a Mária-képre nézett könyörgőn, hogy a Szűzanya vegye gondozásba Terézkét. A lánya, a Terézke élehetetlennek látszott. Aztán jött az élet s Teréz győzött. Divatszalonba került varrónőnek. Mary, a tulajdonosnő, a szemébe nem mondta a dicséretet, de őt tartotta a legértékesebb munkaerőnek.

Szabadságra nem ment. Csupán egy-egy napra Magdihoz ment. Magdinak négy gyermeke volt, együtt laktak régebben.

A rendes fizetése megvolt, sőt a rendkívüli munkák is szép összeget jelentettek. Délben az üzemben evett, este a villanyrezsón teát főzött magának.

Aztán a Rómáról gyűjtött könyveit vette elő. Olvasgatta, mit érdemes megnézni. Assisibe is el fog menni, Firenzét is látni fogja, Rómában öt napja lesz. Olyan zarándokkal beszélt, aki mindent már végig járta.

Az utazás október elsejére van tervezve, hogy a zarándokcsoport Szent Ferenc ünnepét Assisiben tölthesse. Mindent szépen megterveztek.

Az egyik este a teáját főzte, mikor Magdi betoppant hozzá. Már másfél éve nem találkoztak, csak írogattak egymásnak. Magdi a négy gyermekével bajlódik és a férje halála után gondjai megnöttek. Itt marad éjszakára. Volt miről beszélgetni. Etus most negyedik elemibe jár, ügyes kezű, Terézke mellé szeretné adni, hogy nála a varrást kitanulja. Marika otthon marad, már segít a házimunkákban. Bandi inasnak készül. Józsi a gimnáziumban a harmadikat elvégezte.

Magdi könnyei kibuggyantak ekkor. Józsit taníttatni nem bírja tovább. Még ha a többitől elveszi a ruhát, cipőt, akkor se bírja. Kitűnően tanul. De hát a tandíj, könyvek, a ruha és főleg a kosztos hely rengetegbe kerül. De tovább nincs miből.

Magdi másnap boldogan indult haza. Józsi tanulása egy évre biztosítva van. Terézkét az a tudat töltötte el, hogy Magdinak a sok gondosságát visszafizetheti. Ő Józsit kedvelte a legjobban. De mikor este hazajött, a teáját főzte, a könnyei kicsordultak. A római útnak befellegzett, legalábbis egy időre. A könyveket elrakta, ne lássa.

Az évek jöttek és múltak. Józsi hetedikés korában szemináriumba lépett. Püspöke egy év múlva Rómába küldte a teológiára. Ezután meg kitört a háború és Magdival együtt örültek és aggódtak miatta.

Majd Józsitól megjött a levél. Magdi a levéllel Terézkéhez sitett. Józsi azt írja, hogy mire a levél megérkezik, őt pappá szentelték.

Az első szentmiséjét Al-Gesuban mutatja be. Utána meg Assisibe zárandokol pár napra. Teréz néniről is megemlékezik mindenütt, hiszen mindezt neki köszönheti, hogy tovább tanulhatott és hogy pappá lehetett.

A pápai kihallgatásra készülődnek, mert Ószentsége minden Rómában felszentelt papot kihallgatáson fogad. Teréz nélinek egy jeruzsálemi rózsafűzért vett, melyet a Szentatyával megáldat.

Terézke visszaemlékezik, hogy ő is Róma felé zárandoklásában Assisibe is menni szándékozott. Magdinak most se árulta el titkát. Helyette most mindent elvégez a Józsi. De az se tudja, hogy egy meghíúsult zárandoklási terv áldozatát mutatja be Rómában és Assisiben a felszentelt kezével.

Terézke átveszi a levelet, hogy olvassassa. A könnyei az arcán végig gördülnek. Nem Józsi az oka, hogy ő nem mehetett Rómába. Ha nincs háború, akkor Magdival együtt megtervezték a római utat Józsi első szentmiséjére. Titokban erre gyűjtögetett ő mostanában. Magdi és Terézke összeborultak és sírásra fakadtak.

Krisztus a Kapros tanyán

Hajnaltól eső verte a nyíri homokos országot. A tanyasinak nincs sok kedve benne. Hideg eső, zimankós. Dél felé el kell menni a szekérért a kovácshoz, onnan a tanyai iskolába a fiúért. A kovács háromnegyed órára van, az iskola onnan még félórára. Szombat van, a fiú egész héten ott marad tanulni, vasárnap van idehaza. Tovább nem maradhat, mert a szalonna hat napra van kimérve.

A ház egyedül áll a pusztaság közepén. Ember akkor jár erre, mikor már szántani lehet. Péteri olyankor kibeszélheti magát a mindenfelől jövő emberekkel. Most az ablaknál áll. Lesi a felhőket és hogy a zuhatagnak délre vége lesz-e. Az asszony lisztet szítál. Kenyeret süt, hogy a fiának friss kenyere legyen a jövő hétre. Néha odanézeget a két éves fiúcskára, nehogy a tűzhöz érjen. A leányka már öt éves, ő talál magának dolgot, fapálcikákat szúr a ládába. Az asszony az urához szól:

— A szekérrel a kovács készen lesz?

— Persze, tudja, hogy mára kell.

— A ködmönt a Pistukának ne felejtse elvinni.

Az eső az ablaküveghez vágódott, a szél verte oda.

— Csak már az utat kövezné meg a megye, már négy éve ígéri.

— Mér nem írják meg a bankó szélére, mikor adót fizetni mennek.

A férfi az udvarra figyelt. Künn valami csattog. Kiment utána nézni. A kertajtó szabadult ki a zárból. Visszaütötte. Az eső kezdett alább hagyni. A felhők sietőn vonultak. Ez jó jel. A lovakhoz indult az istállóba. Ekkor egy embert pillantott meg az úton. A kapuhoz tartott, fekete nagy kabátban. Olyan pap formájú. Utána Hadadi két lovat vezetett szerszámostul. No csak rosszul jártak az úton? Az úr a kis kaput kinyitotta:

— Dicsértessék a Jézus Krisztus!

— Mindörökké. Amen — felelte Péteri. Most már gondolta, hogy egy pappal áll szembe. Hadadi meg a nagy kapun túl beszólt:

— Péteri öcsém! a kaput nyisd ki, hogy a lovakat a szerű alá állíthassam. Rosszul jártunk, itt a tagod szélén.

A kaput kinyitotta, a papról el is feledkezett, aki várta, hogy a lovakat bevezessék.

— A napamasszony nagy beteg. A Szentséget megáhitotta. A tisztelendő úrért voltam és a gödrös latyakban az egyik kerék kicsuklott. Az abroncsa levált, szétmentek a küllők.

Péteri a vendéget az esőből beinvitálta a szobába, maga meg Hadadihoz ment segíteni.

— Már látom, hogy kerék kéne. De az én szekerem a kovácsnál van.

— Pedig benned bizakodtam. A tisztelendőnek sietős a dóga.

— Hát majd csak összeütjük, a kovácsig kibírja. Két törött küllő akad nálam is. Megfaragjuk a végét.

— Akkor kezdjünk hozzá, mert a beteg nem várhat.

A lovakat beállították. A szekeret fedél alá tolták. Péteri bal-táért meg szerszámért ment.

A pap az asztal mellett ült, kezében imakönyve, abból imádkozott. De hova tűnt az asszony?

— Tisztelendő úr a kabátját vesse le, mert itt meleg van.

— Az jó lesz, mert már gyöngyözni kezd a homlokom.

A káplán karingben stólával és szentségtartóval a mellén az asztalhoz ült és az imádságát folytatta.

Az asszony ünneplőbe öltözve két szentelt gyertyát hozott, az asztalra tette és meggyújtotta. A káplán a szentségtartót a két gyertya közé az asztalra tette. Letérdelt és az imáját folytatta. Az asszony mögéje térdelt a két kis gyerekekkel. A kisebbik az anyja karjára kíváncszott, hogy az asztalon csillogót lássa. Az öt éves az anyját figyelte és ő is imádkozni kezdett. Az asszony megköszönte hogy az ő Istene ide betért. Bocsásson meg, hogy ők templomba nem mindig mehetnek. Segítse meg őket egészséggel, hogy az apróságok felnőjenek. Adjon békés élet után nyugodt halált, majd üdvözülést.

Péteri zavarta meg a csöndet, jelentve, a szekér rendben van.

A káplán megáldotta a családot, a szentségtartót a két gyerek fejére tette és felettük imádkozott. Az asszony a stólat megcsókolta és örömében sírt.

A szekérrre ülve elvágattak. Péteri is kikészítette a lovát. Az asszony a gyerekeknek magyarázta, ki is volt náluk. A gyertyákat elhelyezte. Majd révetegen nézett az esőbe. A két gyermek játszott a szobában. Az egyházi ruhákról mintha tömjénillat szállt volna be és maradt a levegőben.

Péteri meg a lovakkal elindult. Ideje, hogy a fiúért menjen.

Szűz Mária szobra

Az őszi nagyvásárban nézelődtek Eszti és az anyja. Eszti egyszerűen csak felkiáltott lelkesedve:

— Édesanyám, az a Mária szobor itt van, amelyikről tavaly szóltunk.

Tavaly a pénz sok mindenre kellett, az idén is sok mindenre kell. Eszti gyűjögetett valamicskét, az anyja adott hozzá, az apjukat is megkérdezték, ő se bánta, mert a két üsző jól elkelt. A Mária szobrot így megvették. Eszti az ölében tartotta az egész úton, míg haza érkeztek a tanyára.

A szobor negyven centiméter volt, a tanyai szobába beillett. Eszti már tudta a helyét. Oda formáztak egy tartó késziséget és onnan Szűz Mária olyan kedvesen nézett szét.

A nagymama örült a legjobban a vásárfiának. Szűz Máriát hogy is mondhatta ő vásárfiának? A nagymama a helyét megtalálta, a karosszéket odavitte és előtte morzsolta a szentolvasóját.

Eszti szépítgette a szent helyet. Mária elébe virágot tett.

Szűz Mária szobra megkezdte életét a tanyai házban. Milyen jó, hogy most eggyel többen vannak ebben az egyedülvalóságban. A falutól a templomtól tizennégy kilométerre vannak, még az első útszéli kereszt is félórára van ide.

Halottak estéjén a gyertyát itt égették az elköltözöttékért. Itt térdeltek, csak a nagymamát marasztalták a karosszékeben.

Adventre Erzsi az oltárt violába öltöztette. Adventi koszorút is kötött. Az első vasárnap egy, aztán két, majd három és négy gyertya égett, jelezve, hogy a világ Világossága jön a földre.

Karácsony estéjén kis bölcsőben a Jézuska pihent a Szűzanya szobra előtt meglepetésnek. Az Istenanya mosolyogva nézett a Fiára.

Más változások is történtek. Eszti a tartókésztséget kiszélesítette egy deszkapárkánnyal. Oda tették az imakönyveiket.

Szilveszter estéjén a közös hálaadást itt mondták, és Eszti előimádkozott. Jézus névnapján a káromkodás bűnének engesztelését végezték. Az apjuk ilyenkorra bekerült az istállóból. Jobban esett az imádság, ha együtt voltak. Vízkeresztkor a szenteltvizet ide tették.

Gyertyaszentelőkor beszekereztek a faluba és szenteltgyertyát hoztak. Nagyböjtben újra violába öltözött az oltárka, mert a fájdalmas olvasóhoz az illik. Naponta elimádkozták. Húsvétkor virág került az oltárra, mely egyre melengetőbb lett.

Szűz Mária szobra olyan lett, mintha valójában élne. Mikor a kis gyerek a szobában elfütytyentette magát, a nagymama rá inett: Ejnye, nem tudod, hogy ki van nálunk?

Marika a legkisebb, első szentáldozáshoz készült. A faluban járt iskolába, a sógoréknál lakott. Az anyja minden este az imádságukhoz hozzátoldta Marikáért az egyik imát.

A nagymamát februárban láz és köhögés fogta el. Le kellett feküdnie. A párnáját úgy forgatták, hogy Mária szobra felé fordulhasson, mert a fekvés csak így esett jól. Eszti az imádságukban a betegért külön egy Miatyánkot és Üdvözlégyet előimádkozott. A nagymamának ez igen jól esett:

— Többet ér az ima az orvosságnál is, édes gyermekeim. Isten áldjon meg, hogy Máriát ide hoztátok.

Szűz Mária így élt a tanyán már három esztendeje. Ekkor Eszti nagy napja is megjött. Az esküvője igen szép volt. Jókedv is volt, sírás is volt. Az anyját az ríkatta meg legjobban, mikor Eszti oda lépett Szűz Mária szobrához, a fejről levette a gyöngyös menyasszonyi pártáját és a szobor lábához oda tette:

— Szűz Anyám, megőriztél, szívből köszönöm! — Majd szeretettel megcsókolta.

Az erdei Mária-kép

Fischer úr egy könnyű kocsin ment fel az erdőbe, alaposabban akarta végigjárni. Amikor megvásárolta, inkább a szakértők jelentéseire támaszkodott. Ma erdészével kijelöli, mennyi fát adjanak el az idén, közben a tulajdonában gyönyörködni akart. Tölgyes erdő keverve bükkössel és szilfákkal. Ő kénytelen vette meg az öreg gróf adósságai fejében ötszáz hold szántóval és a kastélyal együtt. Felesége ellenezte a vételt, mert ezért a balatoni villa vétele elődázódott. De kényszervétel és olcsó vétel volt. Ha jobbak lesznek a földárak, majd túlrad rajta.

Az erdőszélen megállt. A főerdész már jött eléje. Gyalog nekivágtak a nagykoronájú tölgyek alatt. A sugárúthoz értek. Két kilométer hosszú keskeny vágás, itt szállítják a fát. Itt vonultak régen a hajtóvadászatra.

— Az öreg gróf úrnak ez a nyílás kedves helye volt — így az erdész.

— De mi az ott az út közepén, ami elzárja a kilátást?

— Az egy kis Mária-kápolna. Nem is kápolna, hanem egy régi Mária-kép fölé emelt faalkotmány. Mögötte egy óriási tölgy.

— De nem akadályozza ez a vadászatot, meg a forgalmat?

— Az bizony akadályozza. Én is elszalasztottam miatta őzet, nyulat. Az öreg grófi família nagy becsben tartotta. Aki erre járt, imádkozott: a favágók, gallyazók, rőzsések.

— Jobb volna kihozatni az erdőséltre, ott többen látogathatják.

— Erről még nem gondolkoztam. Az öreg gróf nem engedte volna meg.

— Főerdész úr, szedesse szét óvatosan, hozassa ki az erdőséltre.

— Nagyságos úr, ez bajos lesz. A nép kegyelele...

— Én nem sértek kegyeletet. Hiszen még praktikusabbá teszem, meg stílusosabbá.

— Ahogy parancsolja — mondta az erdész.

Este vacsoránál az erdész az új tervet megemlítette. Felesége:

— Megbolondultak! Nem tudta lebeszélni? Mit ért egy pesti bankár az ilyenhez!

— Ezt ne nekem prédikálja, hanem Fischernek mondja meg! Ha én már most vele kötekedem, hamar kiteheti a szűrömet!

— No majd meglátja, hogy mi lesz ebből!

— Hát megcsináltatom még szebben!

Az erdész az irodába ment az erdőőrnek holnapra parancsot adni:

— Az erdei Mária-kápolnát holnap szétszedeti három napszámossal. Holnap az új helyét az erdőszélen megmutatom, ahol felállítjuk újra. Tartalékgerendának négy tölgyet kell kivágni és megfaragtatni.

— Az erdei Máriát? — az erdőőr elcsodálkozva kérdezte.

— Azt! Az új úr parancsolta.

— Baj lesz ebből, úgy vélem!

— Mi baj lehetne?

— Először is, ahhoz emberi kezet nem kapunk, hogy régi szent dolgot elbontsunk.

— Fischer úrnak ezt jelentem. Addig várunk.

— Tessék jelenteni. Fischer úr még nem érti a falusiak esztét.

Három hét múlva Fischernének kedve kerekedett a birtokot megnézni. Pesti társasággal két autón jöttek az erdőhöz. Az erdészné az ablakból leste az elegáns nőket. Az erdész fegyverével vállán feléjük ballagott.

— Fönséges fasor! — ámuldozott egy nő.

— Mi az a házikó a fasor közepén? — kérdezte Fischerné.

Fischer úr meglepetten nézte, már el is feledkezett róla:

— Főerdész úr, még nem szedette szét most sem?

— Jelenteni akartam az akadályt legközelebb! — Majd a népnek a kegyeletét magyarázhatta.

— Az nem is egy kápolna. Én még szebbet akarok építtetni! Keressen egy ácsfélét. Ráadásul adjon egy szekér fát. Én nem kegyeletet akarok sérteni, de rendet teremteni a portámon!

— Amint parancsolja — bólintott a főerdész.

Este mogorván ült asztalhoz az erdész. Felesége megkérdezte:

— Öregem, mi baj van?

— Az a koszorú a Mária-képert kötődik. Szétbontatja.

— Hát nem fogja szétbontatni! Most már én is bele szólok!

Reggel misére megyek, a plébánosnak elmondom. Az ilyen ügy a paphoz tartozik. Ő majd alaposabban elintézi.

Az öreg plébános a dolgot az asszonytól hallva mérges lett:

— A Mária-kápolnát? Megőrült az a pesti kupec! No ehhez nekem is van szavam. Még ma írok neki!

Az erdész földerült. Most már ők veszekedjenek.

A pap írt egy hosszú, hivatalos, idézetekkel teletűzdelt levelet. Az udvarias kifejezések mögül csakúgy villogtak az egyházi vétók. A bankár Pesten a levelet kézhez kapta. Majd földhöz vágta.

— Enyém az erdő, vagy nem?

Telefonon felhívta a bank ügyészét. Az ügyet feltárta előtte. Az ügyvéd hallgatta, azután megválaszolta:

— Mint ügyvéd nem adok jogi tanácsot azért sem, mert én két káptalannak is az ügyésze vagyok. Az ilyen egyházi ügyek több százados szövedékekkel vannak összebonyolítva. Mint svábhegyi kertész adok egy gondolatot. A kápolna fából van és mögötte egy nagy tölgyfa. A kápolnához ne nyúlj! A tölgyet vágasd ki, de a gyökereivel együtt. A lejtőnek a vize mind a fa helyén meglazított földbe fog folyni a kápolna alá. Egy év múlva a kápolna olyan életveszélyes lesz, hogy el kell onnan vitetni.

A bankár jókedvre derült. Szeptember elején a mérnökkel leutazott, a kis lányát is magával vitte. Az erdészért üzent, aztán gyalog nekivágtak a Nyilasnak. A három férfi az üzletet tárgyalta. A kis leány a virágokat szedte, a nevelőnő kezébe rakta. A három férfit egyszerre csak nem lehetett látni. A nevelőnő hallgatózott. Valami zúgás közeledett. Egyszerre szélroham süvített, a fák meggörnyedtek. Teljesen besötétült, villámok hasogattak a lombok sűrűjén. A kis leány felbukott, a térdét fölvérezte. Sírní kezdett. A nevelőnő az ölébe vette. Az eső zuhogott. A lejtőn a kis lánnyal a kápolnába futott. A kis leányt letéve a kép elé tér-

delt és imádkozni kezdett. A képről Mária nézett, a villámló fényben küldte örök mosolyát.

Csattanó mennydörgés zúgott a kápolna felett és ekkor a három férfi rontott be. Az apa leánykáját felkapta:

— Csakhogy itt vagy drágám! — tört ki belőle az öröm.

Az erdész az ajtónál állt és a viharba bámult:

— A vihar rövid lesz. Mindjárt elvonul — így nyugtatta őket.

A dörgések távolodtak, az eső még pár percig zuhogott. Majd a nap előtört.

— Megvárjuk, míg a víz lefolyik — vélte az erdész.

— Féltél kicsikém? — kérdezte a kis leányát az apja ölelve.

— Először igen, de aztán olyan jó volt itt lenni és imádkozni!

Fischer úr fölneézett a régi képre, melyről Mária mosolygott az égi anyaság szelíd derengésével.

Az erdész tanácsolta:

— Lassan mehetünk. Az autó az erdészháznál vár.

Megindultak: A madarak gyülekezni kezdtek a nagy fa ágain és újra dalogattak a nap felé szokásuk szerint.

Lámpafény az ablakban

— Na ne ciccelj! — szólt a szélnek, mikor az állomásról kijövet a havat a szemébe vágta. A kis táskát néha szeme elé tartotta, mert a porhó alá furakodott. Remélte, hogy az országúton szekérre akad. Mikor a házak közül kijött, a szél még kegyetlenebbül vijjogott. Hófúvások is torlaszolták az utat. Szekérnek híre sincs. Bolond az is, aki ilyenkor karácsony előestéjén házon kívül kószál. Ő se így gondolta. De tegnap még tizenegyig dolgozott a műhelyben. Csak ma hajnalban ülhett vonatra, hogy szentestére otthon legyen.

A havazás sűrűsödött. A hófúvások egyre nagyobbak lettek. Már csak a telefonpóznák jelezték az utat. Mikor az útkanyarhoz ért, megállt. Az út itt jókora kiugrást tesz, megkerüli a vízjárta legelőt. Elhatározta, átvág rajta. Így legalább tíz percet nyer ilyen időben. — Csak nem maradok itt a varjaknak? Jézus, segíts! — tört ki belőle e fohász. Szeretett volna leülni és pihenni, de érezte, hogy akkor elveszett. Megállt, körös-körül figyelt.

Ekkor valahonnan gyöngé fény sugar tört át a ritkulni kezdő hóhulláson. Mintha rettenetes teher hullott volna le ziháló tüdejéről. A havat törte a fény irányába. Végre előtte állt az országút árka és pár lépésre onnan az ablak, melyen a lámpa fénylett.

Az a lámpa az ablakba miért került, nem tudta. Nem tudhatta, hogy a házban mi történt. A zörgetésre egy idős ember jött ki a kapuba, behívta a konyhába, az asszony a kemence padkájára ültette és így kezdődött az ő karácsonyestéje az idegen házban.

Itt a faluszéli házban ez a téli délután ugyanúgy telt, mint máskor. A gazda bejárta az istállót, udvart, lelakatolt kamrát.

A faluból énekszó foszlányait hozta a szél. A kántáló gyerekek a havazással nem törődnek. A rigmust elfújják az ablak alatt,

aztán a havat leverik a csizmájukról, beóvakodnak a szobába és szedik a tarisznyájukba az almát, diót, mogyorót, fonott kalácsot.

Felesége a süteményt rakosgatta a tából a tányérokra.

— Már kántálnak a faluban — szólalt meg a gazda.

— Hozott le diót a padlásról? — kérde az asszony.

— Ott van a szakajtóban a lisztes láda mellett.

Tudta, mire gondol a felesége. Vajon az unokáik eljönnek-e kántálni? Az anyjuk elengedi-e az őszi perpatvar után? Először történik, hogy a fia meg a menyé nem jön el karácsony estére. A menyé nem gyün, a fia meg az asszonya szerint határoz.

— Kemény idő van odakinn, a kántálók idáig nem jutnak — mondá a gazda a felesége megnyugtatóására.

— Ők eljőnnének, de az asszony nem engedi őket — válaszol a felesége.

— Gyűjtsd meg a lámpát, mert nem látok jól — kérte az asszony.

A gazda meggyújtotta a lámpát. Az asszony újra kérte:

— A lámpát tegye az ablaktőcére, ne legyen itt az utamba.

Az ember nem értette, miért téteti oda. Ja, persze, az unokái miatt akar világosságot az utcára. A feleségét sajnálta.

— A lámpát srófolja följebb, mert most meg így nem látok. Az ember a lámpabelét fölcsavarta.

— Menjen, siessen, valaki az ajtót rázza — szólt az asszony.

— Dehogy rázza, a szél kaparász odakinn a tornácon.

Az ember azért kiment és a konyhaajtó fényében a vándor megjelent, egyik kezében tarisznya, a másikban sapkája. Köszönt és mentegetőzve dadogta: — Eltévedtem!

— Dehogy tévedtél el fiam! A legjobb helyre kerültél. Gyere csak beljebb, téged vártunk.

Az asszony előbb kutatva nézte, aztán rámosolygott. Akár csak Pista unokáját látná.

— Gyere fiacskám, ide a melegre, hiszen agyon fáztál.

A padkára leült és hol a gazda, hol az asszony kérdéseire felelt. Közben az asszony tányérokat szedett elő, kimerte a levest.

Utána mézes-mákos bobájka került sorra. A két öreg örömmel nézte a fiú étvágyát. Aztán jött az aranyszínű fánk. A gazda

bement a kamrába és bort hozott. Majd elmondta a versezete-
ket, amiket régen a bakter kiáltott karácsony éjszakáján:

Keresztények ébredjetek, tíz már az óra,

Az Úr Jézus váltságunkért hozzánk eljött ma.

Hallja mindenháznak ura, éjfél ütött már az óra.

Betlehembe nézzetek, az Úr Jézus ott született.

Azok szép idők voltak — emlékezve vissza a gazda.

Majd kiment a pitvarba, behozta a karácsonyi tuskót. A tűzre
ezt teszik, ha a templomba indulnak. A betlehemi pásztorok is
így csinálták, mikor az anyali énekszóra a nyáját ott hagyták.

Harangszókor a templomba indultak hármasban. A gazda ma-
ga mellé vette a padba vendégét, aki álmosodni kezdett, de mi-
kor énekelni kezdtek, az öregek éneke közül az ő hangja
kiszárnyalt.

Az asszony kendője mögül átpislantott a fiatal asszonyok pad-
jába. Jólesően vette észre, hogy a menyé meresztgeti a szemét,
kit vett az öreg após maga mellé a padba, aki szeretettel simul
hozzá.

Böjti patvarkodás

Az esztergályosmester a tányérja elé helyezett újságból fölnézett. Meggörnyedt derekát dörzsölgette a kezével:

— Valami húst adhattál volna. A disznót nem a keselyűknek vágtam le.

— Böjt van! — válaszolta az asszony a tűzhely felől.

— Ma, szerdán? Ki mondta?

— A tisztelendő úr olvasta föl vasárnap.

— De mi köze a papnak az én hasamhoz? Mit spekulál ki új böjtöt?

— Nem új böjt. Gyerekkorában maga is tanulta.

— Nem is volt könyvem. — Aztán cigarettát kezdett sodorni.

— Meg is látszik magán — mosolyodott el az asszony, aki megszokta már ezt a böjti zenebonát. A böjtöt keresztülviszi a házban, pedig a férje böstörködik, aki most megkérdezte:

— Minek is tiszteljem azt a böjtöt?

— Kántorböjtnek. Mintha nem tudná!

Az ember föl kacagott, legalább elégtételt vesz a sovány ebédért.

— Szóval a kántorokért böjtöltem ma. A mi kántorunkért böjtöltet ez a kese pap vagy a világ összes kántori frekvenciáért?

— Az eszetokját magának! A maga tökéletlen természetéért penitenciázik. Ezzel egy rőf kolbászt se fog kirimánkodni.

Vasas az eddigi eredmény után konokul folytatta:

— Nem köll nekem! Én most káposztásgaluskát ettem a tisztelt kántorunk jóvoltáért, slusz-passz! Hány nap lesz még ilyen ebben az esztendőben?

— Még kettő e héten! — vetette oda az asszony munka közben. Az ebédet korábbra kérte a férje, és most mégse megy a műhelybe. Lábát lóbálja és cigarettázik.

Tehát a kántornéasszony és a csemetéi egészségére is kell kockás metéltet ennem. De melyik hegyen profétáltak ki eztet? A Sinain vagy a Tokajin?

— A Tokajin a maga profétái laknak.

Ennek a perpatvarnak meg kell adni a módját, ha már nem az ő akarata szerint való az ebéd.

— Hát akkor a Sinain. A fő, hogy a kántorok a circumdedérumot ezentúl még szebben gurgulázzák.

Az asszony a sütőbe tette a kislfia ebédjét, aki egy órára jön haza az iskolából. Majd a férjét kissé megsanyargatja:

— Csak ennyi böjtje legyen az embernek! Maga sose böjtölt az életibe? Ott Szibériában a cipő nyelvét akarták megfőzni, maga mondta. Könnyű most tele hassal csúfoskodni.

Az ember találva érezte magát. A faliorára nézett, de nem hagyta el a küzdőteret:

— Csúfoskodik a pitypang! Te mindenre Szibériával kádenciázol, csakhogy ott nem kellett az esztergakereket napestig hajtani.

— Ott fűvön heverészték, bazsalikomot szívtak és tündérek csiklandozták a talpukat.

Vasas nyújtózkodott és félig ásítva mondá:

— Ejnye, de nekiveselkedtél máma! Hun szerezted a jó kedvedet?

Az asszony ámulva nézett az urára: hogy ő kezdte a perpatvart?

Ennek az embernek az esze hova kalimpál?

— Hol szereztem? Itt la, itt szereztem a mosásba, súrolásba, főzésbe, stoppolásba meg a maga töméntelen eszinek csodálatába.

Vasas tétovázott. Menni kellene, de lusta. Beszélni van kedve. Öröm nézni ezt a tűzről pattant asszonyt, ahogy mindenre megfelel. Hadd lássa, meddig bírja a tűrőmmel. Dünnyögve megszólalt:

— Miről prédikált még az a kántorkenegető papocska?

Az asszony felélénkült erre a kérdésre:

— Arról prédikált, hogy van ember, akinek az esze akkorka, mint egy suszterszög és mégse hagy békét semminek a világon. Ezért van olyan meleg a föld alatt.

Vasas erre nem volt felkészülve, és felsóhajtott:

— Mondtam én mindig, a páratlan napok megártanak. Muhamed törvénye kéne ide is.

Az asszony nem felelt rá semmit. Nem értette a butaságot. Az udvaron gyors léptek, az ajtó kipattant és a fiuk rohant be hidegtől piros arccal. Lihegve köszönt. A táskájából az egyik könyvből képecskét vett elő. Az anyja a sütő zárjával bajlódott, azért az apjának dicsekedett:

— Apus, ezt a szentképet az iskolában kaptam.

— Szép! — nézte az apja meglepődve.

— Jelesre tudtam a hittant — folytatta a gyermek. Az anyja a tányért hozta.

— Mit feleltél? — kérdezte az anyja.

— A börtöket mind elmondtam...

Az anyja felmagasodott az asztal fölött. No ez kellett a tökéletlennek! Hát nincs büntetés a földön? Most szóljon csak egy szót is az apa. Bezzeg bámul ki az ablakon.

— Egyél fiam, egyél! — ez a drága kincse, akit soha meg nem tud hálálni a jó Istennek.

Kákonyiék pászkaszentelése

- Mikor mén kend?
- Hova?
- Hát oda!
- Mondtam, úgy egy tájt!

Ez a beszéd az udvaron hangzott, de a hangok gazdáit nem lehetett kiokoskodni. Az egyik hang a sütőkemencéből indult, a másik az istálló ablakán jött ki. Az asszony a húsvéti kalácsot kente tojással, hogy fényes legyen. Kácsatollal húzogatta a keresztcifrát. Közben meg diskurált:

- Csak a hold ne világítson.
- Iszen újhold van.

Persze ezt illenék tudni minden kereszténynek, hogy húsvétkor újhold van. Az ember az etetőketrec fogását javítgatta. Az istálló holnapra legyen rendben.

A helyzet nem tiszta azok előtt, akik nem hallgatták végig tegnap Kákonyi meg a felesége tárgyalását a húsvéti pászkaszentelés irányában. Az asszony amellet kardoskodott, hogy pászkát kell szentelni. De mellettük három falu kálomista. A katolikus templom magyar részen van. Közel volna, de mégis távol van, mert közben sövénykedik a demarkációs vonal.

Kákonyi nem volt hajlandó a kosarat átcipelni. Az asszony még sírva fakadt:

- Pendelyes koromtól fogva minden esztendőben szenteltünk pászkát. Kiegészne a szemem, ha száraz kalácsot kellene enni.
- Hát én húztam a földem végire a zsványok határát? Ha Isten ide engedte a mócot, megszenteli így is.
- Vén istentelen! Fogja be kend a száját! A lovat bezzeg át tudta sinkofálni, hogy kétszáz lejjel több legyen a haszna.

— Igen, mer a lovat megtudtam nyergelni, de a kosarat nem kaphatom a lábam közé. Azt a Túron kell átcepelni.

Az asszony kitörölte szemét és fordított a beszéden:

— Nem elég, hogy Jóska nincs idehaza az ünnepre Szibériából. Még szentelt sonkám se legyen.

Kákonyinak is a fiára terelődött a gondolata és vigasztalt:

— Rigából írt már a Jóska. Ezen a héten itt lesz.

— Épp azért, hazajön és még szentelt sonkát se tudok neki adni.

Kákonyi tapasztalatból tudta, hogy az asszonnyal nem jó disputába ereszkedni. Ezért engedett az asszonynak eleve is.

Feltámadás estéjén Kákonyi az eget vizsgálta és sötétséget kívánt húsvét hajnalára, hogy a pászkás-kosarat átvihesse.

Andris, a tizenhárom éves fiú állt az apja előtt és Kákonyi rendelkezett, az asszony meg leleselkedett.

— Éjfélkor fölkelünk és az erdőig együtt megyünk. A Nyíreszögön előre mész és nyitva tartod a füledet. A Túr-parton megfigyeled az oláhok ablakát. Ha ég a lámpájuk, akkor tíz lépéssel följebb, Kádár-gázlónál megyünk át. Megértetted? Ha ég a lámpa, akkor fittyentesz hármat így és jövök.

— De ides apám, akkor fenn vannak az oláhok!

— Fenn vannak, de legalább benn vannak és durákoznak. A lovat is ott vittem át. Te csak figyelj. Ha az ablak világos, akkor hívól. De ha az ablak sötét, akkor cseregjél, mint a szarka. Én akkor lefelé megyek a Mikolai pallóhoz. Te is tartsál arra, de ne gázolj a vízen, hanem menj föl a nagy ficfára. Onnan átugorhatsz. Én is arra mászok fel és egy rúdon átadom a kosarat.

Andris megértette. Majd aludni ment.

Éjfélkor már baktattak a kenderes földön a tavaszi lucsokban. Kákonyi cipelte a kosarat. Az erdőszélen megálltak. Kákonyi újra elmagyarázott mindent. A fiú előre ment. Se utat se eget nem láttak. De ilyen kellett ehhez a dologhoz. Kákonyi odaért a Vágáshoz. Megállt. Neszelt. Alig fűjt kettőt, mikor megszólalt a szarkacsergés hangosan közelből. Aztán ágsurrogás.

— No a rézsutos nyila a mócok vékonyába! Akkor a Mikolai pallóhoz.

Írányt vett lefelé. Erre már rossz volt az út, vízvájás, tocsogók. Valahogy elért a pallóhoz. A fiúnak se híre, se hamva.

— Megzápult ez a kölyök? Már itt lehetne. Andris nem zápult meg, hanem Kákonyi siette el a dolgot és az Andristól megriasztott igazi szarka avatkozott bele Kákonyi tervébe. Andris elérte a Túr-partot, de beszédet hallott odaát, azért moccanni se mert, nehogy az oláhok megfigyeljék. Várt vagy tíz percet. Aztán a katonák bementek az őrkunyhóba és felgyújtották a lámpát.

Andris a parancshoz híven fittyenthetett, mert az apja a Mikolai palló felé bukdácsolt és hallgatott. Még pittyentett háromszor, aztán búgni kezdett, mint a vadgalamb. Andris ezt is értette. Apja most hallotta meg messziről és megismerte a fiát belőle. Szaladt is a kosárral vissza.

Andris újra pityegni kezdett.

— Megyek már! Még összepityegsz minden mócot.

Belépett egy latyakba és a kosárral elvágódott. A nedves kalácsokat összeszedte, mikor a fia újra megszólalt.

— A szád masináját! Hát nem tudsz várni!

Alig tíz lépésre volt a gázlótól. Egyszerre egy félbemaradt csergés, aztán zuhanás, ágrecegés és valaki fut.

A Túrban csobbanó léptek. Valaki a vízből kapaszkodik ki. Kákonyi csak annyit látott, hogy tányérsapkás alak. Tehát nem oláh. De jó lesz várni. Andris loholva távolodott. A tányérsapkás is figyelt. Kákonyiban egy rettentő gondolat zubogott. Ez az ő fia, a Jóska. De hogy kerül ide e szent hajnalban? Kákonyi ki-
ront. Erre Jóska szaladásra fogta a dolgot.

— Jóska, állj meg! — kiáltotta az apja.

A fiú az ismerős hangra megtorpant, beállhatott volna sóbályványá.

— Ides apám!

— Az hát. Majd a lelkem hullajtom ki.

— Elibém jött?

— Utánad jöttem, nem elibéd. Hogy jöttél te erre?

— Húsvétra mindenáron itthon akartam lenni.

— Tyűj! A kosárért menjünk vissza! Szentelni vittük a pász-kát, de már abból semmi se lesz, mert már hajnalodik.

Visszatértek és a kosarat két fülinél megfogták. Kákonyinak jó kedve kerekedett arra a gondolatra, hogy egyik fiával a kosarat hozta és a másikkal jön vissza felé. Andris ezalatt már a padláson széna közül leskelődött az út felé, mikor hozzák az apját az oláhok.

Az asszony kezét tördelve figyelt a kerítésen át. Jött egy tányérsapkás katona az urával. A szíve kétségbeesetten vert. De azok meg kedélyesen diskuráltak. Az anya ösztöne vagy jó szeme ezt észrevette. Elsikította magát és szaladt elébük. Szót se tudott mondani. Kákonyi döcögve nevetett:

— No látod, jókora pászkát hoztam!

A tavaszi feltámadás lehelete harsogva futotta be a határszéli magyar tanyát.

A könnyenhívók

Csondor a kórháziroda körül ténfergett. Három napra való szabadságot hogyan is lehetne csinálni? Még az utazást is beleszámíthatják a három napba. A főorvossal ebben már nem egyezkedik, már egyszer kidobta emiatt. Kit lehetne megkörményékezni?

Csondor reménykedik. Odahaza a disznóöléssel várnak addig. Ha a frontra kell mennie, akkor levágják nélküle is.

A róla szóló írás közben egyik irodából a másikba csúszott. Az egyikben úgy találták, hogy reá a fronton szükség van.

— Szabadság kéne — nevetett egy harminckettes. Komé, annak mán befütyültek! A kórházba iszonyú pucolás jött. Jön a tél és sokan vágnak a frontról a meleg ágyakba. Mars ki, népfelkelő!

A harminckettes tovább papucsolt a kórterem felé. Csondor mégis reménykedett, hátha vele történik valami.

Az irodaajtó kicsapódott. A napos hozta a postát. Csondor utána. A napos a kórterembe küldte. Csondor rohant és az ágya elé állott. Öt perc múlva megtudja, lesz-e a disznóölésből valami.

Parancsot kapott, hogy menjen az irodába, tizenegyre, a riportidőre. Csondor kiment a folyósóra, járkálással jobban telik az idő.

A frontra kell mennie. Ez az írás mondja. Tán föl se terjesztette ez a málészájú irodista az ő kérelmét. A már megcímzett levelezőlapon megírta a keserves újságot. Pakolt, az esti vonattal indul.

Mije is van itt pakolni való? A ruházaton kívül egy kulacs. Egy pár magyar könyv, ez jó lesz a frontra. Néha az olvasnivaló kell.

A vonaton jót aludt. Másnap hajnaltól bámulta a galíciai világot. Kegyetlen szelek visítotak. Embertelen hidegek fogják ciró-

kázni. Ha ez a háború véget ér tavasszal — akkor ő ezt a gyapjúpokrócot hazamenti. Be jókat fog alatta álmodni az istállóban.

A fronton nem sok változást talált. Tíz kilométerrel ment előbbre a front. Ott van a lénia az oroszok árkaiban. Máskülönben a cimborák majdnem a régi számban vannak. Nem megy már olyan észnélkül, mint tizennégyben. Nini Hegyi koma tizedes lett! Megérdemli, jó pajtás!

Pár napig volt mit beszélni. Csondor a kórházat kommandálta. A beszélgetni való elfogyott lassan. Csondor elővette a könyveket és a gyapjúpokrócba csavarva lábát, az írásokban böngészgetett. Két cimborára megirigylte a jó dolgát.

— Nem tudnál te hangosan is olvasni? — vélte Kaló. Csak a fogaidd között szívod azt a bölcsességet?

— Jó, én olvasok, de akkor csöndben legyetek!

Csongor betűzött s még a fejét is mozgatta a történet után.

Majd egy olyan füzetbe kezdett, aminek két első lapja le volt szakítva. Ez a csonka füzet ezért így kezdődött:

— Ferenc atyánk Alverna hegyén térdelve...

Nyilván egy szent ember írta. Le volt írva, Szent Ferenc kezein és lábain a sebhelyek hogyan tündöklöttek, Krisztus Urunk szent sebei nyomán. Kalóék bólogattak. Úgy van. Igaz! Miért ne lenne igaz? Aki írta, azokra hivatkozik, akik e sebeket látták. Hogyan merészelne egyébként Krisztus elé állni?

— Miféle könyv az? — hangzott egyszercsak a hátuk mögött.

Hegyi tizedes haptákba vágta magát. Elekes hadnagy úr volt a közbeszóló. Jelenti Hegyi a hadnagy úrnak, hogy Csondor hozott a kórházból egy-két könyvet, azt olvasgatják. A hadnagy fölvette a füzetet, beleolvasgatott. Közbe a homlokát összeráncolta. Aztán Csondornak a füzetet visszaadta. Hegyinek parancsot adott, hogy két közemberrel jöjjön a tisztifedezékhez. Az esőzés a külső oldalát meglazította, azt meg kell reparálni.

Hegyi a két cimborát szerszámért vezényelte. Maga ment a bajt megnézni. Nem is olyan nagy baj. Le kell kaparni a felső agyagréteget, egy deszkát gyámnak közibe helyezni, aztán újra földdel betölteni. Az egészet letapodni és harántosra simítani. Már jönnek ketten az ásóval. A deszkán túl a tiszturak társalogtak mindenféléről. Éppen Szent Ferenc sebeiről folyik a szó.

Elekes hadnagy mondja, hogy ő ilyenekben nem tud hinni. Az ilyen jelenésfélék megzavarják a világ fejét, aki ilyenekben hisz.

Führer hadnagy is azt állítja, hogy ilyen sebhistóriában ő se hisz. De vannak másféle titkos erők is a földön, például a szellemidézés és asztaltáncoltatás. Elekes azt feleli rá, hogy ezt már hiszi. Kilencszáztizenkettőben megjelent a szellem és üzenetet kopogott le. Az asztal arra a kérdésre, hogy lesz e háború, kétszer hetet kopogott. Ez tizennégyet jelent. Mikor a háború végét kérdték, akkor kétszer koppantott, ami két évet jelentett.

Csondor a falat kaparta és közben vállát vonogatta. Hegyi meg elmosolyodott. Kaló füttyre csucsorította száját, Aztán a deszkát passzintották, földet hánytak rá, letapodták és harántosra simították.

Hegyi tizedes jelentette, hogy a munka készen van. Vissza-mentek a helyükre. Csondornak fúrta a fejét a szellem história.

— Annak a szellemnek milyen pofája lehetett?

Káló röhögött. Most az a megjegyzése volt ebben az ügyben:

— Megüzenhette volna nekem a hadnagy úr tizenkettőben ezt a háborút, ha olyan biztosan tudta.

Asszonyportrék

Délután öt óra. Az utcára leereszkedett az őszi sötétség, a villanylámpák fénylő csápjai egymásután tapogatóztak a ködös levegőbe, majd elfeküdtek a házak falain s mint házórző kutyák, hűen virrasztották fénnel azt a kis megvilágított darabot. Az egyik emeleti ablakban is kigyúlt a fény és egy asszony a homlokát a hideg üvegre szorította.

Kint az újságárus kiabált, nehéz kocsik zörögtek, az asszonyok vásárolni siettek, a férfiak a boltajtóknál álltak és a gyerekek farollereken hasították az utca kövezetét.

Az óramutató forog: hat óra. Az asszony még most is az ablaknál áll. Hét óra... leült, kezét ölébe összefonva, az utcát figyeli. Negyednyolckor éles csöngetés.

— Oly régóta vártalak!

— Teréz, csak nem ültél már megint öt óra óta az ablaknál?

— Miért ne? Téged vártalak, reád gondoltam mindig.

— Drágám, értsd meg, nekem ez szörnyű teher, hogy ott ülsz az ablaknál és ha véletlenül kések, vagy valami dolgom akad, te folyton csak vársz rám. Csinálj, kérlek, valamit, vagy menj valahová, mert ez így nem élet neked.

— Engem nem érdekel senki, csak te!

— De nem építheted az életedet arra, hogy csak engem várj!

— Miért ne? — Vagy már nem szeretsz?

— Dehogynem. De most nem erről van szó.

— Hát miről? — Az asszony szeme fényes már a könnyecsepektől.

A férje magához ölelte. Mikor az asszony körötte járt, félhangon maga elé dörmögte:

— Értsd meg, hogy ez a nagy szerelem teher!

— Kedvesem, mit mondtál? Valamit akarsz? A papucsodat melegítsem?

— Semmit! — mondta a férje és az újságba beletemetkezett.

Az asszony keserűen nyelte le a könnyeit: — Az egész életem az övé és csak ennyit törődik velem?!...

+ + +

Féltető. A férfi komor arccal méri lépteivel a szobát. A szőnyegen apró kislány mászkál nyakig maszatosan. A cselédlány gyors mozdulatokkal a tányérokat rakja széjjel.

— A nagyságos asszony mikor ment el?

— Tíz órakor — volt a halk felelet.

— Tudhatná, hogy nekem pontosan kell az ebéd, még vissza kell mennem a hivatalba, mert ma szerda van. Mit mondott, mikor jön haza?

— Nem szólt semmit.

A férfi leült az íróasztalhoz, széthányja könyveit, végre a kezébe vesz egyet, olvasni próbál. Az óra kettőt mutat. A férfi a könyvet lecsapja, az ablakhoz siet, kinyitja és kihajol.

A kislánya meghúzza a ruháját:

— Hideg van, apus!

A férfi becsukja az ablakot, a kicsit karjára kapja:

— Anyuka hol jár ilyen soká?

— Sétál! — mondja komolyan a gyerek.

— Drágám, gyere, megmosdatlak, hiszen megcsókolni se tudlak.

— Apa mosdat! — ujjong a kicsi, vízcsobogás és hancúrozó nevetés hallik a fürdőszobából.

— Itthon van az úr? — hallatszik kívülről. A hálószoba ajtaja kicsapódik, kabát, kalap az ágyra repül.

— Mari, gyorsan hozza a levest! Haragszik az úr?

— Olyasformán látszott.

Az asszony gyorsan osztja a levest, ezalatt a férfi a kis lányával bejön. A kislányon tiszta ruha, símára fésült haja alól fénylik a puha kis arca.

— Apa felöltöztetett! — mondja büszkén.

— Éva, előbb talán köszönnél! — szólt rá szigorúan az asszony. Pista kérem, ne haragudjon, kicsit késtem, — fordult az urához — de oly sokáig kellett várnom a varrónőnél. A ruhám nagyon szép lesz. A szabása remek, a legújabb divatú, ilyen nem lesz senkinek. Hát meg a kalapom...

— Márta hagyja, inkább azt mondja meg, hol volt ilyen sokáig?

— De hiszen éppen azt mondtam...

— Persze a varrónő — de hát nem jár oda már egy hónap óta?

— Nem értem ezt a hangot!

— A cselédlány azt mondta, hogy mióta ő itt van, mindig tíz órára megfőzik az ebédet — persze azért nincs semminek se íze — aztán elmennek, maga egyedül, ő meg a kis lánnyal.

— Kémkedik utánam? — Csak tessék! Ezt igazán nem vártam!

— De én se vártam, hogy ennyire nem lesz sose otthon. Ahányszor haza jövök, maga soha sincs itthon. A gyerek a cselédre van bízva, ez igazán nem nevelés.

— Ilyen kicsinek mi nevelés kell még? Csak vigyázni kell rá, hogy ne történjen baja, ehhez jó a cselédlány is.

— Márta téved, az anyai szó és felügyelet semmivel se pótolható. Ha maga mesélne neki, varrna kis ruhácskát, csak játék volna, hiszen olyan, mint egy kis baba. Ha így elfoglalná magát, akkor nem gondolna mindig csak arra: hová lehetne menni? Csak menni, sétálni, színházba, moziba, táncba csak menni! Mert itthon lenni nagyon unalmas. Hány dolgozó asszony cserélné magával, s boldogan maradna a gyermekeinél, ha tehetné!

Már megint a hűgáról prédikál? Az a tökéletes nő! Sajnos, én nem vagyok olyan. Vegyen úgy, amilyen vagyok!

— Kár ezt ilyen gúnyosan mondani. Ila valóban igyekszik mindent megtenni, ami tőle telik, alkalmazkodik az urához. Elmenni csak akkor megy, ha az ura vele mehet.

— Tőlem sajnálja ezt a kis szabadságot? Én is mehetek irodába, ha úgy akarja!

— Nem! Magának nincs szüksége erre. De kérem, lássa be, hogy ez a mai időkből kiváltság és kevés asszonynak jut ki, különösen itt a fővárosban. Ma a legtöbb asszony segít pénzt keresni az urának, ha mással nem, hát azzal, hogy igyekszik a

háztartását legügyesebben beosztani és ami munkát, varrást s egyebet elvégezhet, nem másra bízva kényelemből.

— Szóval azt akarja, hogy mindég itthon üljek, a gyereket cicomázzam, meg főzzek és stoppoljak?

— Már megint félreért. Én csak azt szeretném, ha jobban szeretné az otthonát, a kis lányát és ezzel megmutatná, hogy engem is szeret!

— Igazán nincs oka, hogy féltékeny legyen!

— Féltékeny? Nem erről van szó — de nem tudom, ha így megy tovább, nem lehetek-e majd az? Éspedig joggal?

— Már gyanúsít is? — kiált föl éles hangon az asszony. Ezután berohan a hálószobába, a dívánra veti magát és hangosan sírni kezd.

Asszonyi furfang

Naplementekor javában fosztották a kukoricát Bartoséknál. Négy család volt hozzá. Hajnalban kezdték a törést, hogy estére készen legyenek és másnap jókor Rékáékhoz mehessenek segíteni, mert ők négyen így szokták évről évre a tengeritörést elintézni egymásnak kalákába.

Bartosné jó vacsorát adott tyúklevessel. Majd leülve a puha suskába jókedvűen megy a fosztás. Az emberek beszélgetnek, az asszonyok most nem jutnak szóhoz. Arról van szó, hogy az idén nagyon jó kukorica termés volt. Tavaly két szekérre valót adott egy hold, most három jó szekérral kellett behozni. Huszonnégy mázsa lesz csövesen, ahogy megállapították.

Réka beszél valami csuda kukoricáról, amit Dunántúlon látott a háborúban. Az harminc mázsát hozott. Igaz a Rábamenti föld, aminél jobb csak itt-ott akad a Sajómentén. De meg is van az ára ott a földnek meg a bérletnek. Egy hold földért hat mázsa búza bérletet adnak. Bojtos bácsi köhint egyet, de nem szól. Nem bírja elhinni. Hát akkor mi marad a bérlőnek, a vetőmag meg a többi költség után.

— Pedig az úgy van — erősíti Réka. Mikor mink hat mázsának megörültünk, ott tizennégy mázsára csak bólogatott a gazda. Meg takarmányra dolgoznak azok. Az uraságtól kibérel pár holdat lucernának, lóherének. Kevesebb földje van azoknak, mégis a háromholdas gazdának hat jó állat van az istállójában. Még legelőjük sincs, csak istállóik. A fia oskolát járhat a városban. De ott egy üsző száz pengővel becsesebb, mint a miénk. Réka így lekisebbítette Sajó menti hazáját, erre Bojtos közbeszólt:

— Miféle emberek azok, magyarok?

— Magyarok azok, de csöndesebb fajta. Annyi igaz, hogy anyit nem káromkodnak. Mifelénk egy nap többet emlegetik az Istent, mint ott egy héten. Pecsényés közbe vágott:

— Mér nem maradtál náluk, ha olyan jó megy ott a világ sorja?

— Akkor mi lett vón belőled, édes egy komám, ha haza nem kerülök.

Erre nevetés tört ki, ami jelezte, hogy Pecsényés el van intézve.

Most a házigazda Bartos vette át a szót, aki szintén volt a világháborúban, mint tizennyolc éves kezdte Tirolban és utána az olasz frontra került.

— Tirolban meg csak a jószágból élnek. Ott nincs búzának való föld. De egy gazdának akkora rétje van, mint nálunk a pap tanya. Van hozzá jószága. Nem faluban laknak, hanem a hegyoldalban egy-egy tisztáson. Három négy cselédet is tart. A sok tejből sajtot csinálnak. A szénát összegyűjtik és nagy csűrbe hordják, teteje van, oldala nincs.

— Magyarok azok? — Bojtos újból megkérdezte. Ő nem volt katona. Mint kondás kölyök az oskolát elkerülte. Nem tudja, hogy hol van a magyar világnak az eleje meg a vége.

— Nem magyarok azok, német félék, de jó emberek. Nem káromkodók. Ha már nagyon felingeresedett, akkor megvakarja a kalapja alatt a fejét és az ördögöt szidja. Bartos bele melegegett mert észrevette, hogy kíváncsian hallgatják.

— Estefelé egy csengőt meghúznak, ami a ház tetején kis toronyban van. Akkor a munkát abbahagyják. A család, a gazda, a gyerek bejön a házba, megtisztálkodnak, aztán a nagy szobába összegyűlnek és közösen elmondják az estéli imádságot. Azután vacsoráznak. A cseléd a gazdával egy asztalról eszik.

— Igazán szép dolog — bólogatott Bojtos bácsi.

— Olyan csengő nem ártana itt se némelyik házra — vetette közbe Rékáné, aki még fiatal asszony számba ment Bartosnéval, együtt jártak iskolába, együtt mentek férjhez a háború után, tizenhét éves korukban, két háborút járt katonához. Nem bánták meg soha.

Az emberek hallgattak. Az asszonyok szóhoz jutva a misszióról beszéltek, amit két missziós páter tartott egy hónapja. A fia-

talabb páter szívükre kötötte a közös imádságot. Nem is olyan lehetetlen portéka az, amikor azt másutt megtudják csinálni.

A suskahalom nőtt, a kukorica lassan elfogyott. Bartosné nagyon köszöngette a szívességüket. Bartos ígérte, hogy hajnalban kinn lesznek a Rékáék földjén, szekérrel segít. Bartosné nem jöhet, mert állapotos.

Bartosné ölébe vette kis fiát, ki már álmos volt. Ruhájából kihántotta, majd megrázogatta:

— Fiacskám, imádkozzunk. Szavainak nem volt hatása, ezért az arcát vizes ruhával törölgette.

— Fogjuk meg ezt a kis zsákot, mert eldől — adta át az apjának.

— Kend is imádkozhatna velünk — vetette oda a férjének. Most mondta el a hegyi gazdának az esetit.

Bartos észrevette, hogy megfogták.

— Az más, azok megszokták, azok másféle népség.

— Másféle — hát nem egyformán teremtette Isten az embert. Csak próbálja meg.

Az asszony letérdelt és a gyerekekkel a Miatyánkot imádkozta. Az ember gondolatban mondta utánuk. Közben gondolkozott:

— Veronnak micsoda esze van. Tüstént rábizonyít az emberre. De azért a dac ellenére, jó érzés melengette.

— Csókold meg apádat! — A kisfiát fölemelte, majd az ágyba tette.

Ezután ő is félkarral átölelte férjét és melegen megcsókolta.

A legnagyobb hős

Tegnapelőtt este a Nagy emberek lélektana című munkát olvastam. Reggel visszagondoltam a könyvre és ötletszerűen felvetődött a kérdés, ki is volt ezek között a legnagyobb. Néha maguktól föl pattannak ilyen gondolatok. Napokig kísérik, fölvernek ezernyi más gondolatot.

Velem ez történt tegnap reggel. A gondolat velem jött a szobából az utcán haladva. A nagy emberek díszes gyülekezetében a legnagyobb után válogatok.

Délután gyalog ballagtam a Tabánon át hazafelé. A didergő tél után a tavaszhoz nyújtózó fák közt arra a megállapodásra jutottam, hogy nem tudok dönteni. Az egyik nagy ember mellett ez az érv szólt, a másik mellett meg a másik. Különben is évszázadok köde választotta el őket tőlem és a lelkébe kellene látni annak, akit az ember meg akar ítélni.

Ekkor eszembe jutott az én falum. Ez is csak úgy ötletszerűen. Ilyenkor aztán nevetséges helyzetek is adódnak elő. Az Operában vagyok és Aidát hallgatom elbűvölve. Élvezem, amikor végigkarcol rajtam egy gondolat a zene szenvedélyes futamai között: Pazar néni mit szólna, a falusi előénekes asszony ehhez?

Valahogy így jutott eszembe a kavargó hősök mellett Árvainé, a fiatal özvegy, aki a két gyermeke mellől elment szolgálni a városba. A friss arcával ahogy elélem állott, egyszerre halványodni kezdtek a világ nagy emberei.

Férje nádat vágott tavaly ilyenkor télvíz idején a holt Tiszán. A szegények más munka hiányában ezzel foglalkoznak, mert a konyhára hoz valamit. A jég már megereszkedett és nádvágás közben Árvai kötésig a vízbe szakadt. Oda se nézett, fiatal erős ember volt. Már máskor is megmerült a csizmája hólével. Másnap is kiment a munkára, hogy a bandából ki ne maradjon. Es-

tefelé szédülő fejvel tántorgott haza. Ágyba vetette magát, szavát alig lehetett venni, majd meg félre beszélt, alig értették.

Az orvos dicsérte az erős szívét, ami egyszerre három bajjal is birkózott. De öt nap múlva a szíve a küzdelmet abbahagyta.

A temetés után az asszony az otthoni munkát végezve bizony nem szaporította a szűkös kamráját. Hiszen csak a férje két keze után éltek négyen: a két apró gyermek és az öreg anyósa.

Körülnézett a faluban, de állandó munkára nem talált. A papnak, jegyzőnek megvoltak a szolgálóik, őerte nem bocsátják el azokat. Pazar néni ajánlotta neki, hogy másutt nézzen jó hely után, a két kis gyermekével az öreg anyósa majd elbíbelődik.

Az ügye várakozáson felül sikerült. A városba két vén kisasszonyhoz jutott. Nővérek voltak, békések. Az egyiknek nyugdíja volt, a ház az övéké. Fontos volt, hogy meg tudott velük egyezni a következőkben: egész vasárnapra szabadságot adtak neki. Ezért pár pengővel kevesebbet kapott havonta.

Szombaton este, ha elmosta az edényeket, rendbe tett mindent, ő elindult a városból a gyermekeihez hazafelé. Húsz kilométernél nem sokkal kevesebb az út a falujáig. Jó időben a dűlőutakon átvághatott, de még akkor is majdnem négy órába telt, mire haza érkezett.

Óvatosan beosont, egy órácskát aludt, aztán körülnézett. Amit kellett, rendbe hozta, mert a gazdasszonyt senki nem pótolja. Mikor az apróságok felébredtek, nagy örvendezéssel megismerték, megfürdette őket, ruhácskáikat kiválogatta. Ő is neki öltözött és tíz óraker elvitte őket a templomba. Úgy lépdelt frissen, mint a többi pihent fiatalasszony.

Vasárnap el volt foglalva a gyermekeivel. Néha elment velük egy kis szomszédolásra. Este elaltatta őket. Az anyósának meghagyta, mi mindent csináljon a héten, aztán visszaindult a városba.

Hajnal előtt már megérkezett. Szundított egy keveset. Mire a két vénkisasszony előkerült, már várta őket a friss kávé.

Eddig nem nagy ügyet vettem erre a szolgálatra. De ahogy elolvastam a nagy emberekről és hősokról szóló tudományos alapozottságú könyvet, makacsul kísért a gondolat, hogy az özvegy Árvainé az ő derús arcával nagyobb hős ezeknél.

Kiderülnek az igazságok

Az ember ebéd után került haza. Kissé tovább feledkezett a borkóstolón. Ahogy belépett, körülnézett, melyik tepsi, lábas, vagy fazék ígérgeti az ebédet. A tűzhely már le volt takarítva. A menyecskének szinte lobbót vetett az arca. Előbb izgett és kitört a zivatar:

— Hol járt egész áldott nap? Majd hogy sötétig húzták a borkóstolót. Már elkóstolgatják az egészset, mire el kéne adni.

Az ember csak nézte az asszonyt, ahogy izgett-mozgott, lobbogott.

Hogy milyen értelmetlen tud lenni az asszonyféle! Először is csak tíz órákor ment át Somorékhoz. Onnan a pince jó futamat. Aztán meg ő mondta reggel, hogy most már a boron túl kéne adni, mert kell a pénz a bútorra. A borkóstolás nem annyi, mint mikor az egyik vödörből a másik vödörbe öntik. Össze kell pászítani a két bor ízét. Aztán megbeszélni, hogy a vendéglősnek ajánlgassák, vagy valamék borvigécnek. Mivel Somorék szőlleje az övékkel mesgyés, össze lehet házasítani a két bort, úgy kiadna húsz hektót. A vendéglős inkább vásárol nagyobb tételt, két-három hordóra rá se néz. Ezért maradt tovább.

Hallgatott és azon tűnődött, az asszonyt mi lelte, mi paprikázta fel ennyire reggel óta. De a menyecske tovább pattogott.

— Itt hágy magamra. Jön boldog-boldogtalan.

— Ki volt az a boldogtalan?

— Hát egy olyan városi miféle.

— Mit akart az a miféle?

— Mit tudom én? Hebegett-habogott valamit, hogy a gazdát keresi. De még a szeme se állott jól. Én bizony bekötöm a kis kaput, vagy hazamék anyámhoz, mert én egyedül nem maradok.

— Csak nem félsz, hogy a táltosok elragadnak.

— Csak fújja a magáét! De mikor nézett rám az az ember, azt hittem, a frász áll belém. Meg ahogy mondogatta: szép menyecske, így meg úgy. Alig vártam, hogy a kapun kívül lássam. Engem ne maceráljon senki!

— Mikor járt itt az az ember?

— Egy félórája már.

Az emberben gerjedezett az indulat. A bor is emelgette a rossz kedvét. Arra a csavargóra megdühödött. Az ő feleségét ne macerálja senki, mert agyonvágja. Utána megy annak a lócsiszárnak, valahol megtalálja. Szó nélkül indult ki az utcára. Az asszony nem bánta, hogy elmegy. Ő nem készített ebédet. A párnacihákat varrta meg. Másodéves házasok és van még venni és varrni való. Meg azt hitte, hogy szalonnával beérik a pincében.

Az ember a kocsmá felé tartott, mert az ilyen söpredéket a kocsmacégér be szokta csalni. De ha ott találja, megkeseredik a bor benne, a herkópatérét ennek a csavargónak!

Az ivóba belépett, ahol egy idegen egymagába darvadozott. Ez meglehetősen jámborképű. De ha ez piszkálta meg menyecskéjét, kirázza a nadrágjából. A kocsmárosnak erős hangon köszönt. Majd bort rendelt. Komor pillantást vetett az idegenre, aki bort ízlelgetett. Megszólalt az idegen a söntés felé:

— Ez a lőre idevaló?

— Ide ám, mégpedig a javából! — szólt a kocsmáros a söntésből.

Az orcátlan kocsmárosát! — gondolta mérgesen az ember. Ezt a bort a hegy aljáról szüretelték, az övé a legjobb helyen, a hegy oldalán fekszik. Ezt a vinkót dicséri, az övét meg hátraállítja.

— Ha ez a java, akkor a helyibe káposztát ültessenek.

Ám a kocsmáros se hagyta magát. Hozzá volt szokva az ilyenféle fitymálásokhoz.

— Az úr talán tortát evett, hogy nem kapja el az ízét?

Az idegen fölemelte az üveget, a bor színét nézte, majd a nyelvére vett egy keveset, ízlelgette, füttyhangon gurgulázta:

— Ennek a bornak sok baja van. Egyik, hogy korán szüretelték.

Ezt kitalálta ez a jöttment! — gondolta az ember elégtétellel. Mert Zubó tényleg elsőnek szüretel. Aztán a mustot összevásáraolja. Az idegen majd így folytatta:

— Én borvásár végett jöttem. Azt hallottam, hogy errefelé van még eladó. De ha így mutatja, akkor hiába gyalogoltam a vasúttól ide.

Az ember ekkor közbe szólt:

— Van itt rendesebb bor is a faluban.

Ezt meg kellett mondani a falu becsületéért, meg az ő bora miatt. A kocsmáros örüljön, hogy a faluból a bort kiviszik, nála több fogy.

Az idegen a közbeszólóhoz húzódott, hamar összebarátkoztak. Az ember elmagyarázta a szőlő fekvését, a fajtákat, meg a Somorét. Borkóstolóra is meginvitálta. Fel is cihelődtek hamarosan.

Először az odahaza tartogatott borból akarta megkínálni. Ha ízlik neki, akkor a pincébe kimennek. A borvigéc nyájasan beköszönt:

— Szép menyecske, ha sebtiben ki is adta az utamat, visszatérültem.

Az ember csak nézte a feleségét, aki nekipirult. Ettől a jámbor embertől ijedezett? Az asszony frissen hozta a bort, elébük tett még sajtot, szalonnát, zöldpaprikát, de a szavát mintha elvágták volna. A borkóstoló jól ütött ki, a vigéc megakarta ízlelni a bort a pincében. A vásárt ott nyelvbe is ütötték.

Az ember meglegedetten jött haza az előleggel. Jó vacsora várta, tejszerű túróscsusza. Az asszony szívesen forgott körülte. Az ember nem mutatta a kedvét. Hadd neszkelődjön az asszony egy kicsit.

— Hogy is vagyunk azzal a macerálással?

— Hagyja mán azt az egészet!

— Dehogy hagyom. Az asszony hites urának az asszony erkölcsaire vigyáznia kell.

Én megregulázom, aki ebben hibázik, legyen akár a vicispán. Az ember jólesően nyújtogatta az oktató szavakat, de az asszony szeretett volna túl lenni a dolgon:

— Jó! Lásson már neki a vacsorának.

Az ember nyeregben érezte magát. Ilyenkor kár volna az oktatást elhalasztani. A sok bor meg annyi szép gondolatot adott neki:

— Látod ebből is, az asszonyféle milyen tökéletlen. Mindjárt a frász kerülgeti!...

— Most már a prézsmítálásból elég legyen! Tudja, hogy milyen állapotban vagyok. Ha a kútágas megnyikordul, én már bele rezzenek. Maguk mit értenek ehhez?!

Az ember meglepetten beismerte. Persze ilyenkor nyűgösebb az asszonyféle, többet kell neki elnézni. A gömbölyödő alakját jólesően szemlélte és szinte bocsánatkérően válaszolta:

— Az más! Akkor szót se szóltam!

De hogy mégse vesszen kárba a tanítás és a jövőt tekintetbe véve az asszonymál se maradjon az egész igazság, még hozzátette:

— Azért az emberségtől mégse muszáj megijedni, sem az emberiséget megrémiszteni.

Az asszony mosolygott az emberre, aki beleütötte a villát a tőrőscsuszába és olyan garmadát emelt föl, hogy a pakfon villa nyele szinte behajlott.

Kijöttem a sodromból

A parókiára szaladt. Otthon szívére kötötte a menyecske lányának meg a fiának, hogy az apjukra vigyázzanak, hogy kárt ne tegyen magában. A kertek alatt osont, hogy senki meg ne állítsa. Ne tudja meg a faluban senki, hogy náluk mi történt. A menyecske lányát is azért nem engedte haza, az urához. A paptól kért tanácsot, vagy segítséget. Mert szörnyű, ami náluk történt. Az esteledő félhomályban sikerült feltűnés nélkül a parókiára jutni.

Az öreg plébános ajtaján bekopogott. Szinte beesett az ajtón. A visszatartott zokogása most előtört. A plébános nézte egy ideig, közben azon gondolkozott, ezzel az asszonnyal mi történhetett. A férje csöndes ember. A lánya jól ment férjhez. A fiáról nem hallott semmi rosszat. Tán a kis unokájuk halt meg?

— Üljön le és beszéljen, Bertókné mi van magával.

— Nagyérdemű főúr, minálunk borzasztóság van. Siralomház van nálunk. Nem élem túl. A szent vasárnapunk gyehenna lett.

— De szentmisén még ott volt. Az olvasósnak a titkot osztotta.

— Osztottam. Ha én azt tudom, mi lesz nálunk, akkor haza se megyek, ott maradok a templomban és kérem a Szűzanyát, hajtsa el házunktól ezt a szörnyűséges veszedelmet.

— De mi a baj, mondja már. Az egészségből nem értek semmit se.

— Jaj az a vő meg a napamasszony kezdte az egészset. Ha én ezt tudom, akkor haza kergetem a jányomat, ne szóljon egy szót se. A jányom bejött mise után, még mondta neki, miért nem hozta el az unokát. Ő se szó se beszéd, hozzákezdett, hogy azt a négy lánc fődét az erdő alatt adja ki az apja. Hogy neki nincs addig nyugvása az urától meg az anyóstól. A gyűrűváltáskor oda ígértük.

Az ura meg az a malomkőre való anyós mindig jobban kiabált.

Erre a fiam beleszólt és összevesztek csúnyájul. A jányom hajtogatta, hogy kisémmiztük, hogy a Sajónak megy a gyerekekivel. Ő nem mehet haza így, mert pokol az élete.

Az ember — tetszik ismerni — csendes ember, nem vét még a légynek se és úgy szereti minden gyerekét, mint a pelikán. Mondja neki: Jányom, eriggy haza, ne csinálj ilyet szent vasárnap. De a jányomat megszállta valami gonosz és rákapcsolt, hogy nem szülő az ilyen szülő.

Az ember feje veres lett, felállt: Most már eriggy, mer nem állok jót magamért! A jányom, hogy meg akar ölni. — Az uram egy szörnyűségeset káromkodott és a jányomat megütötte.

— Azt nem kellett volna — vetette oda a pap.

— A magasságos Isten is megmutatta, hogy nem kellett volna. Szörnyűséges csoda történt. Az uram megállt, felnézett, aztán szó nélkül kiment.

A pap oktató hangon szólt közbe:

— Békíteni, csendesíteni kellett volna.

— Jaj Istenem! — egyebet se csináltam. Egyiktől a másikig, ennek ezt, annak azt mondtam. Erzsit leparancsoltam. Most tessék meghallgatni. Itt jön a töméntelen szomorúság. Az emberért kimentem, hogy jöjjön be, kész az ebéd. Nem szólt semmit, csak nézett a levegőbe, mint akit a nehéz szél ütött. Szólongattam, már ríttam is, nem jött, nem szólt.

A fiát kiküldtem. Az is úgy jött vissza, hogy az apjuk csak a kezével mutat. A jányomat noszogattam hozzá. Erzsi ríva esdekelt neki. Mindig csak a kezével felelt. Szűzanyám, nem ettünk hárman annyit, mint egy galamb délre. Vártuk, mi lesz, hogy lesz. Józsinnak mondtam, hogy vigyázza az apját, ne hogy kárt tegyen magában.

Most történt, amibe még most is reszketek. Bejött. Nyugodt volt az orcája, de nem szólt. Tett-vett délután. Még a borjúra is gondolt. A fiának a kezével mutatta, menjen az istállóba, a borjút engedje az anyjához.

Jézusom, ez az ember megnémult, nyilalt belém a fájdalom. Ez az nagyérdemű főúr. Megnémult. Azóta nem beszél. Jár-kél.

Jaj, Teremtőm, mi lesz velünk. Ezért jöttem. Jöjjön el hozzám. Az imádsága hátha segít rajta. Hozzon szentelt vizet is. Még senki se tudja. Mi lesz velünk, ha megtudják, hogy Bertók Béla meg-némult. Jöjjön jóságos főúr, a fáradságát megszolgáljuk.

A pap a kétségbeesett asszonyt nézte, aztán felállt:

— No, menjünk!

A fia a tornácon állt. A menyecske lányuk bent kisírt szemmel. Az ember meg közömbös hideg arccal nézelődött.

Az öreg plébános nyugodt ember volt, maga is falusi gazdának a fia. Nem rohant ajtóstul a házba. Bertókkal kezelt és leült mellé. Először a falusi általánosságokról beszélt, közben a gazdát figyelte észrevétlenül, aki továbbra is ült és csak az ujjával kop-pant néha az asztalra, néha felnézett a fali órára. A plébános sajnálta, de furcsállta, hogy ilyen közömbösen veszi ezt a szerencsétlenséget. Mert guta nem érhetne, hiszen járt-kelt, istállóban dolgozott. Hozzá kezdett a vigasztaláshoz tapogatózva. Egyúttal leckéztette a háznépet. Majd lelkileg erősítgette:

— Az Isten meglátogatta Bertók magát, de fogadja türelemmel. Aki a bajt adta, el is veheti. Intő példa a családnak, hogy a föld, a vagyon, a pénz milyen keveset ér. Amit Isten ad, tudja, miért teszi. A lélek javára válik. Imádkozni fogok magáért Bertók. Jó lenne, ha a család holnap eljönne a templomba közösen imádkozni. Ha haza mentek, megáldom magát.

A pap beszéde alatt a családtagok úgy ültek, mint halottat virrasztók lecsüggedt fejjel. Látszott rajtuk a napnak fáradsága. A gazda arca volt a legnyugodtabb.

A plébános beszédébe az esti harang szólt bele. Erre felálltak és az Úrangyalát közösen elimádkozták. Az asszony a férjét nézte és figyelte, hogy ima közben mit tesz. Az asszony egyszerre boldog rémületében elhallgatott az imádságban. A férje imádkozott és nemcsak a szája mozgott, de az ismerős mély hangját is hallotta. A menyecske lány az anyja rémült pillantását követve szintén észrevette, hogy az apja imádkozik. Ő is elhallgatott. Erre aztán a gazda imádsága még jobban hangzott, úgyhogy a fia is elhallgatott. Ezután már csak a plébános és Bertók imádkoztak, a másik három meg halotthalvány arccal bámulta a csodát.

A plébános az imádságot végig vitte, pedig ő is észrevette a történetet. Az ima végeztével csodálkozóan és várakozóan nézett a gazdára, aki megszólalt:

— Nagyérdemű főúr, bocsásson meg nekem, hogy az asszony ide fárasztotta. Mert ezeknek az esze erre-arra jár.

— De mi történt itt? — vágott közbe a plébános.

— Semmi, főúr. Délben nagyon kijöttem a sodromból. A családomra kezet emeltem és nagyon csúnyát mondtam. Majd kimentem, hogy nagyobb bajt ne csináljak. Megfogadtam, hogy esti harangszóig egy szót se szólok, mégha a halálom hírét is hozzák. Ennyi az egész.

A plébános nagy „Hála Isten”-nel búcsúzott. Az ember pedig a menyecske lányára rászólt:

— Te eriggy haza rögtön. A többit és a tilosi földet még csak meg se említsd, ha azt akarod, hogy a tied legyen.

A napsütötte ház

Az ebédlőben végig nézte az asztalt meg a virágokat, miket a három gyermeke hozott erre a napra. Az ablak nyitva volt és figyelt kifelé. Az erkélytől nem látta őket, de tudta, hogy a lánya ott van a csöppségével. Ő küldte oda őket, hogy a kicsit a nap süsse, mert Pesten élnek. Megdöbbsent a szíve mikor leányát hallotta:

— Tibor, ugye milyen kedves itt minden. A ház fekvése minden pénzt megér.

Leánya szavaiból kiérezte a dicsekvést, ahogy a szülői házból nemrég kikerült gyermek szokott dicsekedni a sajátjukkal. Ez igen jól esett neki. Ez volt a legkedvesebb jutalma az ezüstmenyegzón. Negyvenhárom év és már ezüstlakodalom. Hajában már jócskán vannak ezüstsálak, de az arca még friss.

Legjobban esett neki, hogy a leánya a házat dicsérte. Ide fog vágyani. Ők építenek oldalt kétszobás lakást és a fiataloknak adják. Ha tudná, mennyi gondba került. Mi mindent áldoztak érte, hogy napsütötte házuk legyen. Megérte a huszonöt éves küzdelem. Biztos helyről nézik a három gyermek sorsát. Magda férjnél van. Laci az egyetemet végzi. Sanyi ebben az évben érettségizik.

Ha tudnák, mibe került ez a ház, a falait megsimogatnák. Nem a pénz, hanem ami mögötte van. A töprengő esték. Férjének megfeszített munkája. Az ő spórolása. Amikor a ház elkészült, a vállalkozó tréfásan kijelentette:

— Mondhatom, hogy a nagyságos asszonytól sokat tanultam.

Ő itt volt az építésnél. Férje csinálta a terveket, de ő azokba is beleszólt. Ő olyan házat akart, melyet a nap körülvesz. Az erkélyeket ő változtatta meg, hogy reggel az egyiket, délután a másikat süsse a nap. Kétszer is fenyegette őket a veszély, hogy a napot majd tőlük elfogják. Jobb oldalt nagy bérvillát akartak felhúzni.

De a telek szűk volt. Tőlük akartak pár métert venni, de ő nem engedte. Baloldalt egy nagyobb ház építése készült, közben a bankárt a tőzsde megviselte, így földszintes villa lett belőle.

Esküvőjük után itt sétáltak. A férjét ő hozta erre, mert azt határozta, hogy itt vesznek telket. Férje ekkor még nem mert ebbe belekezdeni. Talán bántotta a férfi büszkeségét, hogy az ő pénzével akarunk kezdeni.

Az anyját rávette házassága első évében, hogy adják ki neki a birtokból azt a pár holdat. A testvérek meg kölcsönt vettek föl és ebből fizették ki. Ők siettek a telket megvenni, amelyik előtt már annyiszor megálltak.

A férje esténként a terveket csinálta. Milyen szép esték is voltak azok. Nem vágytak sehova. Ő föléje hajolt és képzeletben már látta is a szobákat és már a bútorokat rendezgette bennük.

Spóroltak és a ház három év alatt felépült. Az adósságokat utána két év alatt kifizették.

Jó itt lenni

— Nemsokára készülődhetünk — szólt a férje s az újságba merült.

Az asszony kihajolt az ablakon, a férje ne lássa az arcán a szomorúságot. A férje családjához hogyan állítsanak be? Őt meg hogyan fogadják, a pesti asszonyt, aki a látogatást eddig igyekezett elkerülni. Egyszer volt abban a faluban. Nem bírta másfél napnál tovább, a fürdőszoba hiányát, a meszelt és súrolt szoba szagát, az anyós beszédmódját és a feszengő rokonokat.

Most már nem volt más kiút. A két gyerek sovány, vérszegény, ideges az ostrom óta. Mindig rosszabbul megy, mióta a férjét menesztették az állásából. Most sikerült bejutni egy gyárba munkásnak. Ezen már sírt eleget. Férje fel se veszi a dolgot, vagy legalábbis nem mutatja.

Ha férje visszatér a munkába, ő elvonul az apósék házába. Az öregeket túri, csak a gyermekeknek legyen meg a tej, tojás, kenyér. Gyorsan letörölte a könnyeit. Szerencsére a gyermekek felélénkültek és velük kellett foglalkoznia. Férje a koffereket a folyósóra rakta.

— Csak három percet áll a vonat! — szólt a férje ki a csomagokat vitte. Ő a férje után haladt. — Mennyit ábrándozott balatoni villáról. Apja meghalt ostrom közben. Anyja tehetetlenül sírdogált. A férje makacsul hallgat, főleg mióta ő tavaly nem akart falura jönni.

Férje türelmetlenül szól a folyosó végéről:

— Jöjjetek már!

Az állomáson az após várta őket. A szekérről nem szállt le, mert a lovakat fogni kellett. A gyermekekre rámosolygott bozontos szemöldöke alól. Neki a kezét nyújtotta. Azután a férje és az apósa beszélgetését figyelte. Mintha tegnap találkoztak volna

utoljára, úgy beszéltek az aratásról, a földről, az állatokról, meg másról. A férje felélénkült szemmel láthatólag.

A tűző nap, a rázós szekér kissé elszédítette. Az ostrom óta a szívét érzi. Meg kellene vizsgáltatni, de nem mer szólni. Meg hát orvosságra se telt volna. Most hogy munkás lett a férje, az orvosi vizsgálat is könnyebben fog menni.

A gyerekek a szekéren felélénkültek. Tetszett nekik, hogy az apjuk a gyeplőt átvette és a lovak gyorsabban futottak. Neki a gyermekora jutott eszébe. A szülei külföldre mentek nyaralni és ő a nagybátyjánál töltötte a vakációt. A nagybácsi volt egyedül „falusi” a családban, jogtanácsos több uradalomban. Emlékszik még a két fekete paripára, az öreg hintóra és a nevelőnőre. A szobában várta a mackó. Emlékszik a kuglófra, a málnadzsemre, a sűrű mézre. Az ő gyermekei mindezt majd három éve nélkülözik.

Eszébe jutott az anyjának az idegenkedése ettől a házasságtól. Mikor beleegyezett, aprólékos kritikával kísérte jegyességüket. Sok benne a falusias — szokta mondani az anyja. Most tehetetlenül ül és panaszkodik kevéske özvegyi nyugdíjára, ő bízta: Jól teszitek, hogy a gyermekekkel falura mentek. Sok tejet itassál velük. A falu lett a menedékük. Neki is használni fog a napfény és a levegő. A kis fia riasztotta fel a merengéséből:

— Anyus, nem is tudtam, hogy apus lovakat tud hajtani.

Berobogtak az udvarra. Az anyósa a csirkéket hessegette.

Férje leugrott, az anyját megcsókolta. Nem is olyan rettenetes a találkozás. Az öregasszony jó színben van. Megcsókolták egymást.

— Hála Istennek, csakogy itt vagytok. Vigyázzatok gyerekek, hogy ne bukjatok a kerék alá.

Egymás után szedegette le őket és a házba vitte. Kellemes meglepetés. Nem az utca felőli szoba, hanem a kert felé eső szoba. Az anyós kítárva az ajtót magyarázta.

Az emberem ezt magtárnak akarta. Mikor Józsi a háború vége felé hazajött, azt mondta apjának: Apám, innen szépen lehet a kertbe látni. Hadd csináljam meg ezt szobának. Apjuk ráhagyta. Még akkor nyáron az ablakot kiszélesítettük és ilyen lett.

A szoba megtetszett. Két ágy, heverő, szekrény volt benne. Valami új érzés kezd benne ébredni. Úgy érzi, hogy biztos

helyre jutott a pesti bizonytalanság után. Ez az övék. Ezt nem rázta meg a háború, mint az öt szobás lakásukat és a férje állását. Most már sejti, a férje miért húzott vissza a falu felé. A férjét minden érdekelte, csak a háború vége felé lett szótlán, magába zárkózott.

A gyerekek már künn az udvaron zajongtak. A férje kis gyermek korában ezen az udvaron játszott. Az anyósa magára hagyta és ő a szobában rendezgetett. A férje ajtónyitással érkezett:

— Kifogtuk a lovakat. Lilli, hogy érzed magad?

A férje nyakát átfogta:

— Jó itt lenni! — S maga se tudja miért, könnyezni kezdett.

A testvérek

A csöngetésre a felesége jött az ajtóhoz. Arcán nyugtalanság tükröződött.

— A testvéred van itt — súgta, és az ebédlő felé intett.

— Én most megyek vacsorát készíteni. A lányt a boltba küldtem.

A lányt azért küldte el, ne legyen tanúja az esetleges jelenetnek. A testvére bizonyára részegen jött ide.

— Miért nem telefonáltál az irodába?

— Félórája jöttem. Tudtam, hogy már útban vagy.

Szégyennel nézett az asszonyka után, ki még a zavarában megsókolni is elfelejtette. A pálinka szaga is közre játszott ebben. Először az ablakhoz ment, hogy kinyissa, de aztán visszafordult. Az ebédlőbe ahogy belépett, testvére bóbiskolásból ébredt és félálomtól ingadozva állt fel tenyerét az asztalra feszítve.

— Szervusz Sanyi!

— Hozott Isten!

A következő pillanatban már magához tért és testvére kezét falusiasan megszorította. Bátyja rászólt:

— Józsi, gyere be az én szobámba.

Bevezette és leültette a bőrszékbe, maga állva maradt.

— Gyűjts rá! — a tárcájából kínálta.

— Én már csak a magamét, az esik jól. — Mellényzsebéből kikotort egy gyűrött cigarettát. Majd tűzzel kínálta és figyelte az íngét, melyet bor vagy pálinka pecsétek rondítottak.

— Mikor érkeztél?

— Délben.

Most hat óra, tehát útközben betérhetett egy kocsmába.

— Sanyi, eljöttem hozzád.

— Édes anyánk hogy van? — terelte el még a beszédet.

— Ahogy mindig.
— A lábát nem fájlalja?
— Farsang óta nem panaszolja, ilyenkor a sok munkában elfelejti.

Miért utazott ez Pestre, nagy dolognak kell lenni. Pestre még nem jött látogatóba. Nem kérdezte, az öccse maga rukkoljon ki vele.

— Sanyi, én valami munkáért jöttem.
— Miféle munkáért?
— Valami állásba. Utcaseprőnek, vagy kalauznak, vagy más minnek.

Az öccse kijelentése meglepte. El se tudta képzelni, hogy miért.

Mióta az apjuk meghalt, a gazdálkodás volt a mindene.

— Józsi, nem értelek. Édes anyánkkal akkor mi lesz?

— Kiadja a földet felébe. Ő megél abból.

Ebből gondolta, hogy valami nagyobb változás történhetett. Talán az anyjával veszett össze.

— Édes anyánk mit szól ehhez?

— Azt nyüstöli, hogy asszonyt hozzak a házhoz. Hova hozzak? Kilenc holdhoz? Kertész Ilon hozzám eljött volna, de az apja megüzente, hogy a jányát szegénységbe nem adja. Húsz holdon odaadja.

Bátyjának már derengett az ügy. Tudta, hogy Ilonnal jóba volt a bátyja. Kiérezte a szemrehányást, hogy nyolc holdat eladtak. De az apja temetésére és az adósságra ment. Öt holdat meg ő vett ki, így tudta a lakást berendezni és tudott megnősülni taval. Öccsére tanácstalanul nézett.

— Józsi, az már ne bántson, úgyse tudsz azon változtatni. Nem jöttem volna hozzád, de nem ismerek senkit erre. Meg gondoltam, hogy a gyárba nektek is kell ember, kazánfűtő vagy másféle. Ne félj, mérnök urazlak én...

— Józsi, nem gondolod meg, hogy mit beszélsz.

— Hazuról nem kell nekem semmi, fődet se hozok el. Az anyám élvezze világ életébe. A faluból nekem már elég. Ne mutogassanak utánam, hogy ott megy Vár Józsi, akinek Kertészék kiadták az útját.

— Józsi, már látom, mi a bajod. Te hazulról el akarsz kerülni, mert Kertész Ilon máshoz ment férjhez. Harminc éves fejjel városi munkás akarsz lenni. Azt hiszed, nem fognak utánad beszélni, Hogy Vár Józsi az anyját, a házat, a földet ott hagyta, mert könnyen akar megélni. Az ilyen embert szökevénynek mondják, mert tudják, hogy eddig is megéltetek tisztességesen. Öt hold árát én elvittem, de eljön az idő, amikor visszaadom.

— Boldogulj, ahogy tudsz. De én is keresem a magamét.

— Édes anyánk tudja, hogy miért jöttél?

— Nem tudja. Azt mondtam, hogy hozzád jövök látogatóba.

— Jó, hogy nem rémisztetted meg. Ilonnal beszéltél azóta?

— Találkoztunk titokban.

— Most vacsorázzunk, meg tovább beszéljünk.

A két testvér megegyezett. Józsi a falusi életét ott folytatja, ahol abba se hagyta. Sanyi megígérte, hogy az öt hold árát mielőbb visszafizeti. Józsi Ilont menyasszonyának meggyőzi a szépséges jövőjük reményével.

Vasárnapi kimenő

Miért nem megy falusi barátnőivel sétálni? Itt a konyhában megpenészedik.

A szobalány jóízű nevetéssel válaszolt:

— Az öcsémnek ma dolga van. A lányok meg ilyenkor a babájukkal szeretnek sétálgatni.

Az asszony nem tudja megérteni ezt a lányt. Férfiakhoz nincs kedve. Az eddigi lányokkal éppen ez volt a baj.

— Azért csak menjen egy kicsit a levegőre! Ma tábornok temetésén van az egész város. A katonákat a lányok a főutcán várják.

— Ha a nagyságos asszony akarja, egy kicsit elmegyek.

— Az asszony hideg sültet szeletelt, estére ha hazajönnek.

— Az öccse miért nem látogatja meg mostanában?

— A tanulnivalója sok. Meg egy kis diákot is tanít az idén.

— Az öccse hányadikba jár?

— Most ment az ötödikbe.

— Bírják taníttatni?

— Én bejöttem szolgálni érte, ő megfizeti nekem az iskola után.

— Hányan vannak testvérek?

— Hatan. Józsi az utolsó. Csak a betűhöz van kedve.

— Ez szép magától, Julis! A testvéréért magát áldozza fel. De egy udvarló mégis jó lenne. Így a lakzíról lekésik.

— Nékem az nem köll! A városi fiatalemberek nagyot hazudnak. Nem lakzi jár az eszükben. Aztán bőgget az ember utána.

Mindketten nevettek. Az asszony megkedvelte a leányt hűségéért, tiszta és jókedvű. Jól esett vele bizalmasan beszélgetni.

— Maga most menjen szépen! Én megvárom az urat.

— Kezit csókolom! Én egy kurta óra múlva visszajövök.

Pénzét, amit az asszony tegnap fizetett, berejtette ruhájába. Nagykendőt nyakába és szaladt le a lépcsőn. A főutca sarkán találta két falubelijét. Bámultak az állomás felé.

— Gyere te élnetetlen! — fogadták kacagva. Mingyár jönnek a katonák a temetőből. A sok lány mind azt várja, kiváltképp az Erzsi.

— Fene egye meg az ezredesit! — bosszankodott Erzsi. Sós lesz most sok konyhában a déli maradék. Nevettek, Julis vállára csapott:

— Könnyű neked Julis! Téged nem tör a nyavalya. Borist megemésztí.

Kacagtak. Boris hátbavágta a tréfálkozót:

— Kit evett meg az epekedés? Hisz én mondtam, menjünk a vámház felé.

— Jobb is lenne, mint itt ácsorogni! — vágott közbe az egyik. A lányok megrezzentek. Valami borbélyféle rajtuk nevetett. Egy szólt:

— Szemtelen! Mi köze a mi beszédünkhöz? Nem nyughat az ilyen szagos kenőcs-majszter.

Majd nevetve elindultak az állomás felé. Boris felágaskodott:

— Már jönnek az utca végén! — Erre gyorsabban lépkedtek.

— Ezek még csak a diákok! — pittyedt el Erzsi. Boris figyelt:

— Az öcséd biztos itt lesz. Vigyázzunk, el ne tévesszük.

Julis közben észrevette.

— Ott a Józsi! — Erzsi mutatott a sorba.

— Józsi! — kiáltott a fiúk közé. Józsi fölkapta fejét.

— Noné! A kis vakarcs, szégyelli, hogy paraszt.

— Legalább a nénjét vegye észre, ha minket meg szégyell.

A katonaság ekkor feltűnt, mely a diákok után masírozott. A bakák a járdát vizsgálták. A negyedik szakasznál Erzsi szeme megcsillant. A sorból elfogta egy jóképű baka pillantása.

Boris tovább izgult. Az ő embere még nem masírozott el. Végre felfedezte. A fejével biccentett és Boris boldogan sóhajtott:

— Mégis kiengedik őket. Sanyi azért vágott úgy ide a fejével.

Ezen megörvendtek és sietősen átvágtak az utcán.

Julis az öccséhez ment. A szobája ajtaján kopogott. Bent nevettek. Majd az öccse lépett ki derűs arccal:

— Pár pajtásom jött el látogatóba — mentegetőzött.
— Józsikám, nem zavarlak. Itt a pénz, a jövő hónapi kvártélyra. Sietek, mert egy órára van kimenőm. — Öccsét megcsókolta és indult.

Alighogy a konyhaajtót betette, az asszony nézett be:

— Már haza is jött?

— Igen. A sétából elég volt.

Az asszony arcán bosszúságot vett észre. Az úr megint késik.

— Julis, én elmegyek. Ha az úr haza jönne, mondja meg neki, hogy elmentem. Más semmit.

— Igen, kezit csókolom!

Az asszony a külső ajtót bevágta. Ő széket vitt a folyósóra. Elgondolkodott. A Józsi elszokott tőle. Azelőtt vasárnap délután mindig eljött. Beszélgettek az otthoniakról. Néha rá pörölt, hogy jobban spóroljon. Most már nem mer neki szólni. Már kezd látszani, hogy úr lesz belőle. Olyan, mint a gazdája. Lesz szép lakása, úri lány lesz a felesége, szép karcsú. Eljönnek falura is és megnézik, hogy tartja ő rendben a kis házat. Ha ugyan addig...

A szeme megnedvesedett. Nem találta a helyét.

Az udvar betonján két fiúcska játszott. Az egyik ostorral hajtotta a másikat, aki viháncolva igyekezett a lovakat utánozni. Kis lábaik bele dobogtak a vasárnap délután különös csöndjébe.

A hívatlan gavallér

A vacsorához vajat köpiült sebesen. a sógorék betévedtek Hahótól és így kevés maradt a töltött káposztából. Vasárnap már nem akart még egyszer meleget készíteni. A vaj se vész kárba, mert holnap szénát gyűjtenek és Erzszi nem bírja a szallonát.

A kis kapu megnyikordult, a fia odabámulásából az asszony tudta, hogy idegen jöhetett. Az idegen legényforma az udvar közepin szölongatta a fiút, az asszony szíve megrebbent. Ez lesz az a bizonyos illető Öcsökről, akinek a komaasszony Erzsit komendálta. Három vasárnap ezért tartotta Erzsit idehaza. Kikiáltott az ablak mögül, mintha az idegent nem is látná:

— Jani, gyere be izibe!

A fiú csak félvállról mondott valamit az idegennek és a konyhába szaladt. Az asszony adta a parancsokat:

— Anna nénédhez szaladj, Erzsit híjd ki, hogy jöjjön rögtön haza. De nézze magát körül, ne legyen a haja szénaboglya. Aztán Józsi bátyádat kerítsd elő. Apád a szövetkezetbe lesz. Mond, hogy keresik. Mindet teremtsd elő! Ha Anna nénédnél nincs, akkor Juliséknál van. Mást ne szólj, ők tudják a többbit.

A fiú elrohant, oda se a legénynek, ki az udvaron tanakodott. Ez a gyerek annyit se tud, hogy a legényt beküldje. Fölkapta a szakajtót az ocsúval. A legény az istálló ajtajánál nézelődött. Az asszony behívta, mert úgyis jönni fognak az itthoniak. Mikor megtudta, Hogy Öcsökről jött, csakúgy olvadt a szíve örömeben, de vigyázott, nehogy egy szóval is elibe vágjon az ügynek.

A legény szónyelőnek mutatkozott, ezért az asszony beszélt. Öcsökön nem igen ismerős, de sok jót hallott. A templomuk szépséges. Emlékezett a nagy utcára.

Ekkor Erzszi lebbent be. A legény a lány friss mozdulatán gyönyörködött. Nézheti, e lánynak minden rebbenése eleven élet.

Az anyja szemöldökével intett, most rajtad a sor, jól beszélj. Majd a lánynak kezébe adta a köpülőt:

— köpüld be ezt a kis vajat. Bál lesz ma, a lányoknak ilyenkor azon jár az eszük. Csak olyan citerás mulatság, nem nagy bálozás. A felvégiek csinálják, a telkes gazdák fiai. Nem maradhat ki.

— El is kell menni az ilyen szép jánynak — erősítette a legény újra megmustrálva a lányt, aki pirulva magakelletően köpült.

— Hát ennyi az övék, amíg fiatalok. — sóhajtotta az asszony.

— Nálunk csak muzsikás bál van, cigányért is a szomszédba kell menni — folytatta a legény.

— Többet is ér az! — szólalt meg a lány az anyjától hajtva, a pillantását észrevéve.

— Mér ér többet? Citerára is annyit fordul, amennyit muzsikára — kötődött a legény.

— De muzsikára többféléit is lehet táncolni.

— Füttyszóra is lehet táncolni, csak akarni kell.

— Ahhoz meg legény kéne, a füttyszó nem elég.

— Csak nem fogyott ki a legény a faluból? — szólt tettetően a legény.

— Az sose fogy ki, akár a cickóró.

— Csak a szép jány, ugye? Soká kell keresni, míg rátalál az ember.

Az asszony dagadozni kezdett az örömtől. Ez a legény nem is olyan szónyelő és finoman teszi a szépet. A lányának odaátról hoz férjet, ahunnan ő is az urát kapta. Mikor az ura nehéz lépését hallotta a tornácon, tudta, hogy túl van a nehezén. Jobb is, mert ez az emberféle mindent olyan komótosan csinál.

A legény felállott a gazda jöttire, lekezelték. Az ember jókedviben volt, szívesen fogadta a köszöntést:

— Öcsémuram, aztán mi járatban van?

Az asszony bosszankodott. Most meg ajtóstul ront a házba az ura. Erre a legény a jövetele okát előadta:

— Bátyámuram, hallottam, van másféléves csikaja eladó, azt szeretném megnézni. Egy hahóti ember kommendálta.

— Igazat mondott, de a csikót a ménesbe tartom. Az anyja itt van az istállóban, azt megmutathatom. A csikót meg hazamenet

megnézheti, ha napvilágnál még odaér. A tiszai révtől pár percre van a legelőn.

A lány a köpülő kanalát gyorsan forgatta. Az asszony a süítő ajtajával vesződött, aztán a tepsivel. A legény szépen megkérde:

— Nem teszik keresztbe a seprút a küszöbön, míg a lovat megnézzük?

— Minek tennők? Nálunk minden igaz ember előtt az ajtó nyitva áll.

Mikor az emberek kiléptek, a lány nevetett és bosszankodott:

— Na édesanyám, ezt megcsinálta!

— Micsináltam? Akasszam füstre, ha egy legény belép. Híjtam én?

— De engem híjt haza, hogy túladjon rajtam, mint a hektikáson.

— Hogy beszélsz így? Mintha eszeden se vónál. Te mondd mindig, hogy nincs kedvedre való legény a faluban?!

— Azért nem kell mindgyár rákötni az első jöttmentre. Nem-sokára már kidoboltat a falukban Tiszán innen Tiszán túl!

— Ne keseríts evvel az összevissza beszéddel. Mi bajod e fiúval? A vak is látja, hogy megtetszettél neki. Tudod te, mit akar az Isten veled? Rám is úgy talált az apád, hogy betévedt egy ital vízre és mégis megvagyunk.

— De ennek csikó kell, nem jány!

— Elég volt! Ha visszajön, szívesen beszélsz vele, punktum. Ha igaz szándéka van, az ajtóhoz visszatalál még máskor is. Addig meg utána nézek, kiféle a családja. Mert a fiúba semmi kivétel való nincs. Van valami kifogásod ellene?!

— Nekem nincs — válaszolt a lány elpirulva.

— Akkor köpüld azt a vajat. Ha apád megkínálja borral, akkor valamit elébe kell tenni. Édes jányom, tanuld meg, hogy semmi sincs hiába.

A lány gyorsan forgatta a kanalat és dobogó szívvel hallgatta, ahogy az anyja megenyhülten duruzsol.

Künn a határban

Örültek, hogy még csak félhetet jelez a harangszó. Már csak harminc hold árpa van hátra, meg egy tábla köles. Aztán jöhet a tüzes masina az áldást csorgatni. Az áldomás után egyet hevernek, megvárják, míg az uradalmi lovasgereblyék a kaparékot összeszedik. Aztán át a Tilosra az árpához.

Az emberek eszegettek a tarisznyából. A marokszedő lányok a kenyereskendőből csipegettek. Ambrus István úgy vélekedett, kár volt télen úgy lesajnálni a savanyú bort, milyen jól csúsznék most a hagymás pirítós mellett. Köd Antal az ital emlegetésére körülnézett és ráhörkent az egyik kéveköttő legénykére, aki a két üres vizes csobolyó mellett nézte hátán fekvé az eget.

— Hé, a friss vizet ki hozza? Usgye, mert bocskort hasítok a hátadból. A kölyök kapta a csobolyókat, és ment a dűlőútra. Akkor haladt el a tag szélén a fiatal Sütőné. Nehézkesen himbálta magát, ahogy az asszony kénytelen járni, mikor a szíve alatt a kis élet már dörömbözik kifelé. Ambrus bácsi, szegről-végről rokona, csipkelődve szól:

— Rozi, most már igazán otthon maradhattál vóna, baj ér az úton.

Az asszonyka nem hagyta magát:

— Az ennilót hát ki hozza, a darumadár? — És meglóbálta a kasornya hálójában dagadó szilkét.

— Persze, Sándornak viszed a meleget, nehogy visszakívánja a katonakosztot.

— Se a kosztot, se a kvártélyt! — begyeskedett a menyecske.

— Könnyű maguknak a szót szaporítani az árnyékból. Még a kaparékot is gép szedi maguk után.

— Sándor mér nem hitta a kapitányát markot szedni.

— Restellte vóna, ha magukat látja a kereszt alatt lebzselni — vágott vissza a menyecske. Majd a földjükhöz érkezett. Sütő jókora részt levágott hajnal óta.

Az urasági földön a lovasgereblyék összekaparták a hulladékot.

— Hé, sittyók, azt a kaparékot összeszedni áncváj.

— És a jányokat? — kérdezte egy legényke.

— Te málészájú tüskebokornak hagyom, hogy a tuskéit szá-mold.

A kaszások körében Kőd Antal komolyabbra terelte a beszé-det.

— Egyszer szedtem én markot és kötöttem kévét a magam kaszája után az orosz fogságban. A Donyecnél Izjum mellé ren-deltek ki a táborból. Az már olyan félig tatárország. Még tevék is akadnak a legelőkön. A föld egyik helyen fekete szerecsenyföd, teremne kétszer is. Aztán meg olyan szikes legelők vannak, hogy a szamár éhségibe sír.

A lágerbe bejött egy behemót tatár, hogy a prepocsnik adjon húsz-harminc embert az aratáshoz. A tatár megkente a tenyerit egy pénzzel. Az udvarra kiállított százunkat. Ki akar aratásba menni? Kiállítottak, hogy válogassak, mert én már tudtam velük beszélni. Huszonnégyünket felrakott nagy talyigákra és szekerez-tünk félnapot, míg a tanyára értünk. Egy orosz hercegé volt, ő ispánkodott benne.

Hajnalban kijött velünk a határba. A búzatáblák felé muta-tott. Megleszünk vele tíz napon? Az majd elvállik — mondtam. De a marokszedők hol vannak, meg a kévekötoők. Másfelé dol-goznak. Néztük egymást és a tatárt majd megvertük. Holnap majd küld néhány gyereket. Megvárta, míg bele kezdünk. Látni akarta, értünk-e hozzá. Az első rend után megkérdezte, merre valók volnánk. Mikor megmondtuk, hümmögött. Megveregette a vállam.

Mikor elment, letelepedtünk. Estig tán hét holdat levágtunk és keresztbe raktunk.

Napszállat felé kocsi jött be a búzatagra. A tatár a bakon ült a kocsis mellett. Hátul szép asszony, mellette szebb jány. Fekete a hajuk. A tatár oda intett engem. Az asszony megkérdezte, hogy magyarok vagyunk? Leszállt, egy levelezőlapot mutatott. A

fia Magyarországon van, sebesülve fogságba esett, onnan jött ez a vöröskeresztes levél. Aztán szólt a tatárnak, aki nagy kosár enivalót letette elibénk. Az asszony még kérdezősködött.

Másnap aztán nekiláttunk a dolognak. A harmadik nap marokszedőt is kaptunk. Nyolc nap múlva az asszonynak koszorút vittünk, ahogy nálunk szokás. Könnyezett a jányával együtt.

Köd Antal a marokszedőknek utána nézett. Rengeteg a negyven hold, ilyenkor látja az ember, ha le van takarítva. Köd szeme oda tévedt a Sütő párhoz. Az ember kaszált, a viselős asszony féltérden kötözgetett egy kévét.

— Emberek! — mennénk át a Sütőnek néhány rendet levágni, míg ezek a kölykök mindent tisztába tesznek.

Megveregették a kasza élit és indultak át a mesgyén. Sütő a föld közepén vágta a rendet. Őket észre se vette, amint beállottak. Mikor a végire ért és megfordult, hogy visszatérjen, azt hitte, hogy csudát lát. Húsz ember jön utána a búzát aratva. Mit szóljon? Ilyenkor nem lehet megállítani az embert, csak köszönt sorjában:

— Adjon Isten! Adjon Isten! — Aztán beállt ő is a sorba. Nemsokára az egész búza a földön feküdt.

Sütőné leült egy kereszt aljába. Szót se tudott szólani, csak a homlokát meg a szemét törölgette. Az ura jókedvűen oda pillantott. Persze, az asszonynépnél hamar eltörik a korsó.

A forradás

A faluban négy helyről is hangzik a cséplődongás. Három gép a falunak dolgozik, a negyedik az uradalmi majorban. Az utca üres. Agy fiatal elegáns zsidót egy suhanckölyök vezetget házról-házra lencséért, mert azt már kigépeltek. A tojásszedő rosszkedvűen vezeti ládával felszerelt biciklijét, mert a gazdasszonyok nem akarnak tojást eladni. Ilyenkor több kell a konyhára, mert vétek sajnálni a háznéptől géplés idején a kiadósabb kosztot: a gépész és az etetők is vendégek e napokban, akik szétvihetik a hírét, hogyan törölték meg a szájuk szélét ennél meg annál.

A cséplőgép csak félórája ment ki Bolláék portájáról és már tiszta az udvar meg a szérúskert. Az öreg Bolla a kazlakat nézi elégiülten, az idén jobban sikerült tetejezni. A törekest most egyengeti a fia gereblyével. A fiatalasszony tésztát gyúr, közben kinéz a férjére és az apósára. A lábasban két csirke sistereg. A két gyerek üres cérnakarikákkal szekerezik.

— Hála Istennek! — mondá a fiatal Bolla a gereblyére támaszkodva.

— Mennyit adott holdanként?

— Kilenc és fél magot holdanként! — vágta oda apjának.

— Fiam, gyere ide!

A fiatal Bolla megütődve nézett apjára. Így csak gyerek korában beszélt vele az apja. Ha rendelkezik, akkor csak így szól: Ma kaszálni megyünk, ma behordjuk a sarjút... Két lépést tett s az apja elé állt gereblyével a kezében. Az öreg a kazlat nézte ültéből és a fia is oda fordult, hátha azon talált valami igazítani valót. Az apja megszólalt oly ünnepélyesen, ahogy falusi ember ritkán beszél.

— Fiam, én utoljára gépeltem az idén.

Elhallgatott, mintha a szavak hatását figyelné. A fia nem tudta, ebből mi sül ki, az apját mi lelta.

— Nektek átadom az összes földet. Gazdálkodjatok ti fiatalok! Nekem adtok belőle annyit, amennyi egy öregembernek dukál.

A fiatal Bollában zubogni kezdett a vér, a forradás a homlokán kipirosodott. E percben lett gazda, addig olyan teddide-teddoda fiú volt, akinek sehol semmi szava nincsen. Ha a portára beléptek, nem őt keresték, hanem csak megkérdezték, hol a gazda. Az öröm zsbongott benne, de becsülettel akarta az apjától átvenni a megtiszteltetést.

— Édesapám, én nem kértem, jól voltunk így eddig is.

A fiának vonakodása jól esett és szemét fia arcán pihentette, ahonnan feléje a forradás tüzelt.

— Te nem kérted, de én szívesen adom. A dolgot jól meg gondoltam.

Aztán mintegy magának mondta visszaemlékezve életére:

— Annyi esztendő voltam, mint te mostan. A jussom részét kértem a géplés után, de nem adta.

A fia nem értette, hogy miért mondja ezt most az apja. Tisztelet tudóan állt az apja előtt, fog-e még valamit mondani.

Harminc éves volt, a felesége évek óta noszogatta, hogy ne éljenek „kegyelemkenyéren”, hisz megdolgoznak érte. Egy fejkendőre valóért is könyörögni kellett, mert az apja új parcellát ragasztott a régiekhez évről évre. Erre kellett a pénz, meg a kőházhoz, mert így kerülhettek a gazdasorba. Akkor tizenhat hold volt a birtok, majd azóta huszonhétre növekedett.

Mikor kikerült az iskolából, az apja elvitte kévét kötni, onnan az uradalomba napszámra, harmados munkákra. Mikor harminc éves lett, géplés után apja elé állott kemény elhatározással:

— Édes apám, húsz esztendeje dógozom. A sorsomon könynyíteni akarok.

Az apja meglepődve ütötte fel a fejét:

— Nehéz volt az életed mellettem?!

— Bizony nehéz! Húztam az igát szó nélkül, nem tagadhatja.

— Sose tagadtam! Csak azt kértem, kié lesz mind, amit keservesen összeszereztem, ha búcsút mondok az árnyékvilágnak.

— Arra én nem spekulálok édes apám. De nem akarok tovább egy csizmafejelésért kódulni, meg az asszonynak egy kötényrevalóért. Adjon ki egy részt a jussból, aztán tovább is így dógozok.

— Bolond az aki délután levetkezik, mikor csak este fekszik le.

Az agyát előntötte a vér, ami úgyis meg volt hajszolva az asszony állandó biztatásától, meg a két napi gépléstől.

— Nem szülő maga édesapám!

Az apja összevont szemöldökkel nézett rá:

— Hát mi vagyok? No csak, ki vele!

Mínta újra látta volna a dühítően lekicsinylő mosolyt.

— Nadály, aki más vérit szívja.

Az apja fölkel, a szék felborult:

— Mars innen! Takarodj a szemem elől!

A kezét emelte rá. Ő a seprő nyelét kapta kézbe, hogy védekezék az arculütés ellen, vagy hogy az apjára üssön, azt most se tudja. Ekkor a tornác felől gyereksikoltás hallatszott. A fia, aki most harmincöt esztendősen itt áll előtte, akkor kétéves kis apróság fejfel zuhant le a tornácról a kőlépcső szögletére. A seprőt eldobta és futott a vérző homlokú gyerekhez. Az apja mozdatlanul állt. Azóta van a fia homlokán ez a forradás, ami most, mint valami titokzatos jel, piroslik előtte.

A meleg körül

A kukoricát alighogy letörik, kezdi visszafizetni az ember munkáját. Szelíden szétosztja magát, hogy semmije kárba ne vesszen, főképp a szegény ember házatáján.

A harmados ember behozza a letört kukoricát a gazda udvarába. A szekérről kosárban szétosztja három garmadába. A gazda rámutat az egyik halomra, az a harmadosé. A harmados gyorsan feldobja a szekérré és viszi haza.

Estére még visszajön a harmados a gazdához az egész famíliájával. Megfosztják a gazda részét. Éjfélig eltart. Reggel újra megjelennek és felhordják a csöveket a házpadlásra száradni, a suskát pedig az ópadlásra rakják.

Ezek után fosztják meg az övékét odahaza. Ők is a csövet a padlásra viszik. Ebből fogják a süldőt hizlalni, ebből kap az apró jószág reggel-este néhány marokra valót. Az asszony megfőz egy fazékra valót, ezt rágcsálják a gyerekek, mikor tél felé már a rágni való kevesebb. A lefosztott suskának a két tehénke örül. De örül az asszony is, mert jobban adják a tejet a tehénké a legeőről beszorulva.

Néhány nap múlva a földeken maradt kukoricaszárat vágja le a harmados. Kévékbe köti a füzesből vágott vesszőkkel. Huszonöt kévét egymásnak állogat, hogy a kévekupakot megszárogassa az őszi szél meg a hideg. Eztán ezt is behordja. Ez a gazdának és a jószágnak is jól jön, mert a suska már elfogyott. A tehének elé egy-egy kéve szárat odavet, hadd rágódjanak rajta. Ezzel is kevesebb széna fogy, mivel csínján kell bánni, hogy késő tavaszig kitarson.

A tehén leszedi a szárról a leveleket. A gazda a szárat kiszedi a jászolból, összeköti és az istálló oldalához állogatja. Ennek az asszony örül, mert jó fűteni a kemencébe ezzel az izikkel.

Mikor a kukoricát lemorzsolták, a csutkát a pitvar sarkában meg a szekérszínben felhalmozzák. Ez is meleget ad néhány hétre.

Künn a határban már csak a kukoricaszár alsó kemény torzsa marad bele kapaszkodva a gyökereivel a hideg földbe. Ezzel már a harmados se törődik. Nem is tartozik kiszedni. A csutkatorzsát a gazda beszántja a földbe, hogy tavasszal összeszedjék.

Nálunk nincs erdő napi járóföldre. A szegény ember Szent Mihály napjától majd kinézi a szemét a határban, hol lehetne valami gezemicét összeszedni a kemencébe.

Mikor már nagyon sziszeg a kassai szél, az élelmesebb szegény kimegy a határba, kicsutkáz egy kukoricaföldet. Hazaviszi saroglyán. Egy ölrevalót bevet a kemencébe, hogy a benti hideget engesztelje.

Kincsesék a falu végén laknak, ahol ezt a proletár-telket nekik kiosztották. Kincses nem bánta, mert itt vagy tíz öllel többet mértek. Kincsesnek a házon és telken kívül egyebe nincsen. Mindenféle munkát vállal. Aratás után beállott kubikolni a Tisza töltésén. A hét végén jön haza, akkorára a munkát befejezik.

A téli tüzelő gondja az asszonyra marad. Lehet, hogy elmegy az ura télen az őrsi erdőbe rönkölni, de lehet, hogy nem lesz ott irtás az idén. Pénzt tüzelőért kiadni nem lehet, hiszen még ruhára és lábbelire is alig futja. Jól jön nekik, hogy a falun kívül a határ szélén laknak. Ősszel kiszemelnek egy kukoricaföldet és azt kicsutkázzák. Az idén örült az asszony, mert velük szembe három hold kukoricás fekszik. Könnyű lesz hazahozni. A gazdája idejében felszántotta, megboronálta. Ezért az asszony nekilátott két nagyobb gyermekével a csutkázásnak. Hogy jobban haladjon a munka, Juliskának kötöt ígért, Pistikének kucsmát. Az iskolából se kellett kikérni őket, mert a tanító úr fülbajjal kórházba került. Szedték, hordták a csutkát három napon keresztül.

Kincsesné és Irtó András egykorúak voltak. Még lány korában András is szemezett feléje. Az asszony erre is rágondolt.

Irtó András észrevette a betaposott csapást: a csutka magaslott Kincsesék sövényén. Bosszúságát más is élesztette. A kukoricában kár esett a nyáron. Nem szólt ő a csőszön kívül senkinek. Kincsesék laknak tőzsomszédságban. Mondta akkor a községházán, ne adjanak itt proletár-telket. Az is bosszantotta,

hogy neki sincs tüzelője, csak a kukorica-izik. Az asszony rágja a fülét, hogy nézzen már a téli tüzelő után. Még másfél hétig eltart a mezei munka.

Ádventbe már nem mehet fáért az őrsi erdőbe. Hallja, hogy a gallyfa a tavalyinak duplájába fog kerülni. Ezek meg itt csak potyán összeszedtek agy kazalra valót az ő földjéről. Legalább szóltak volna neki. Megengedte volna két-három napszám fejében. Régen lehetett ilyet csinálni, de ma már nem olyan időkben élünk.

Bujkáló hold

A még bujkáló hold ezüstös áramai indultak valahonnan a meleg éjszakába. A fiatalasszony mély lélegzettel, de lopva sóhajtott, mintha félne, hogy valaki meghallja. Mint az erdő valami járatlan zugában buján felnőtt virág, úgy állott céltalanul az eresz alatt. Borzongott és kissé szédült. A folyó révházikója felé figyelt. Szinte megnyúlt karcsú teste, úgy itta minden porcikája a különböző zajokat az éjszakában. A víz csobbanó nesztét és meszse a falu végéről ideszűrődő cigánymuzsika elmosódó ritmusát. Itt-ott ág recsent, amint a kertekben szokott. Az asszony ijedten összerezdült ilyenkor.

Fölnézett az égre, szíve bomlottan zakatolt. Egy szál ruhájában meztláb óvatosan a kertajtóig osont a folyópart felé. Valami zaj támadt az udvaron, visszaszaladt. Egy tehén zörgette meg a láncát az istállóban. Az asszony az udvarkerítéshez lopózott. A kompot figyelte ami fölfordítva a parton hevert.

A hold megjelent a Bükk élén. Az asszony a kerítésre hajolva nézte, mintha ismeretlen jövevény lenne, akivel jó volna szóba állni.

A nagy ház csöndes volt, az öregek korán lefeküsznek és mélyen alszanak. Jól ismeri a szülei szokását. A kutyaugatásra az apja fölébred, kimegy az udvarra, körülnéz az istállóba, aztán visszafekszik. A fiútestvére ilyenkor a tanyán lakik feleségével. Csak ősszel jönnek be a faluba, ha mindent betakarítottak. Ők a nagy házban laknak az öregekkel. Az asszony nyáron fölmehetett volna az öregekhez lakni, de ő a kis házat választotta az udvar végén. Mikor férjétől hazaszaladt, itthon fanyalogva fogadták.

Már fél éve, hogy a férje elkergette. Vagy ő hagyta ott. Egyre megy. Az ember komisz volt, mert részegen jött haza és őt megütötte. Az ágyban ütötte meg. Az ember már aludt, mikor ő ész-

revette, hogy orrából vér folyik. Erre fölkelt, a két hónapos gyereket fölkapta és a házból vele kiszaladt. Az alvó emberre nyitva hagyta az ajtót és a kaput. Ő a mezőkön és a réten át haza jött. Azóta egyszer látta férjét az ablakból, amint az öregekkel tárgyalt. Békülni akart, de ő nem engedte magához. Nagyon eszébe volt, hogyan szoptatta a gyereket és közben az újra meginduló orravére a gyerek fejére csöpögött.

Az öregek nem sokat faggatták, csak példálóztak előtte, de a sógorasszony szinte átfúrta a szemével, testvére is türelmetlenkedett. A sógorasszony pünkösdkor nekitámadt:

— Hát még mindig itthon vagy?

— Ne félj, a tiédet nem eszem meg! — vágott vissza keserűen. Ezért a kis házba vonult.

A régi lánypajtásaival sem érintkezik. Leginkább a kertoldalon a kis gyerekével üldögél. Nem egyszer éhen fekszik le. Az anyját is meggyanúsította, hogy az ennivalót sajnálja tőle.

Ma a búcsúreggelén úgy érezte, hogy a férje el fog jönni. A falu búcsúján ismerkedtek meg öt éve. A következő búcsún megkérte kezét, de várni kellett, mert ő túl fiatal volt. Ő maga se tudta, hogy szereti-e igazán. Akkoriban Pataki Pista keringett a házuk körül. Pista ácslegény volt a negyedik faluból. Szeretett a lány közelében lenni. Miért is lett mégis a Józsié? Az anyja Józsit jobban kedvelte, aki a szomszéd faluból való. Ő se húzódott tőle. Az öregek már félig-meddig oda ígérték. A búcsú napján Józsival táncolt. Pataki Pista később toppant be, fölkérte táncra. Ilona elfordult, mert látta, hogy már beborozott. Pista erre tovább ivott. Aztán lövöldözött, mire a csendőrök elvitték. Azt mondják, hogy a határon túl dolgozott. Most itt dolgozik a faluban. Pista be is jött vízért az udvarba, de ő gyorsan a házba futott.

Ilona egész nap a férjét várta makacs megszállottsággal. De ha találkoznak, elintézik-e ügyüket véglegesen? Tavalý a búcsún együtt jöttek át. Ő a kezdő anyaság büszkeségével és boldogságával ment a templom felé. Úgy lépett régi lánypajtásai közé, akik közül még sokan nem mentek férjhez, mint valami boldog hatyú. Nevetve engedte magára a sok kíváncsi, irigy vagy csodál-

kozó pillantást, csak csipkedjék. Mindegy volt, milyen szemmel nézik.

Most osonva jött haza a templomból. Férfjét sehol se látta. Józsi falujából kevesen voltak az idén. Bizonyára elromlott a komp, Szeberénynek meg nagyot kell kerülni. De az is lehet, hogy a miséről elkéstek. Délután kilopózott a falugyöpre, ahol már javában húzta a cigány. Senki se törődött vele. Nekidőlt a vásárbódé korlátjának, és keresgetett a szemével. Ahogy megfordult, Pataki Pista pillantásával találkozott. Lesütötte szemét, mert szinte könnybe borult. A lába reszketett és ment hazafelé. Mi volt abban a különös nézésben? Káröröm, felelősségre vonás vagy követelőző parancs? Úgy nézett mint akinek halálosan komoly mondanivalója van. Szédülő fejjel sietett az üres utcán. Valami keserű dac szállta meg. Most már nem bánja, jöjjön akármi. Omoljon össze a sorsa. Senkinek sem hiányzik, talán csak ennek a fiúnak. Bosszút kell állani mindenkin, az elhagyott sorsán. Ha ő hátranézett volna, akkor ez az ember megindul utána, rimánkodik egy jó szóért, mindenért.

A kertbe elbújt a gyerekével. Vacsora nem kellett. A kicsikét lefektette és azóta az éjszakában jár összevissza valami tébolyult körforgással. Újra a révházat nézi, szemét mereszti a félhomályba. Egyszerre gyufa villant a komp mellől, aztán cigaretta sziporkázik. Az asszony erein megindul az édes méreg láza a lábaiba, a fejébe.

A kutya megkötözve a fészert alatt szunnyadt. Fölemelte a fejét az asszonyra és hozzá akart menni, de a lánc nem engedte. Az asszony bement a házba.

Ha ő most az ablakba tenné a lámpát és följebb srófolná, akkor egyszerre minden másképp lenne. Keze a kanóchoz remegett. Nem szabad — a lámpát mégis följebb srófolta és az ablakhoz vitte. Ahogy a gyerek arca fölfehérlett a fényben, a lámpát hirtelenül elfújta. A sötétben botorkálva vitte vissza az asztalra. Aztán gyufa után tapogatott és erre tette.

A nyitott ablakon szellőkések futottak be. Vihar lesz. Bár lenne. Bár lenne vége ennek a szörnyű éjszakának. A gyerek nyöszörögni kezdett, erre a bölcsőt ringatni kezdte.

Majd arra ébredt föl, hogy az udvaron ajtó nyikorog és beszélgetnek. Az apja lépteit hallotta kopogni. Az ablakhoz ért és beszólt az ő fakó hangján:

— Ilon, az urad itthon van. Azt hitte, hogy nálunk hálsz.

Az apja ezután visszafordult. Ő elzsibbadt testtel lépett ki az udvarra. Szinte a férjébe botlott. Az átölelte szótlanul. Az aszszonyból kitört a sírás meleg hosszú zokogással...

Hazafelé

Márton meglehetősen alkudozás után az asztalost kifizette, aki a szekrényre az új ajtót rászzerelte és a két üveget bevágta. A harminc két pengős számla a kedvét megnyomta. A mesternek igaza van, ha az ember a feleségével összeveszik, olcsóbban is meg lehet csinálni, nem új ajtót, hanem a csetepatét.

Az edényeket majd megveszi az asszony. Keserves lesz az anyós káricsálását meghallgatni. A két sógorasszony is kiereszti a tokáját. Na híres eljöttél! A Rozit hadd unják meg odahaza, akkor majd engedékenyebbek lesznek.

Bele nézett a tükörbe, mert karvalyszemek fogják méricskélgni, mennyit fogyott a két hónapos cigányéletben. Az anyósa kezét összecsapva, hej fiam, de összementél! Az apósának szánt leveles dohányt a szekérre tette, ettől kezdett visszatérni a kedve. Holnap este már vége lesz ennek a kénytelenségnek. Dehát az egy éves menyecske még nagyon rátartós, az anyóst is az ördög szele fújta ide éppen akkor. Csak tegye a Rozit a szekérre holnap, nem látja őket mint a háta közepit. A mindenes fiúnak a fülébe rágta a holnapiakat. A komáéknak átkiáltott, hogy nézzenek át az istállóba itatáskor.

A falun frissen hajtott, majd lecsendesítette a lovakat, mert csak esteledés után akart az apósához érkezni, ne bámulják. Amint kiért az országútra, egy katonát látott, botra támaszkodva bicegett. Ahogy melléje került, elámult:

— Józsi, te vagy?

— Nem is az árnyékom! Megyek haza búcsúra.

— Én is oda tartok, gyere, ülj mellém, jobban telik az idő.

A katona fölkapaszkodott és a baját elmondta:

— A lábam húsát szaggatta meg, de már összenőtt, csak a vonat most elszibbasztotta, ezért a járás most nem esik jól.

— Rozi nem jön haza búcsúra?

— Érte megyek, ő odahaza van. — Igyekezett a figyelmét elterelni. A perpatvarról nincs kedve beszámolni.

— Még nem szereltem le, tán három hét múlva megkapom az obsitot. Pajtás, jó volt, hogy a Rozi hozzád hajlott. Most sánta ember bicegné.

— Ugyan, kapsz még jányt, amelyet akarsz. Ember vagy e kis hibával is.

— Rosszabbul is eshetett volna. De ezentúl én érek ki legkésőbb a határba kapálni, meg nem fogom táncolni a csárdást. Látd azt a kis jányt, a vonatról együtt szálltunk le, és elhagyott.

— Akkor azért is felvesszük. Márton odaszólt:

— Szép jány, honnan való maga?

A leány csípősen válaszolt hányavetien a kérdésre:

— Hazulról!

Márton nevetett és az állát dörzsölte:

— Ezt én is kitalálhattam volna. De okosítson ki, hova tart?

— Ereszténybe a sógórékhoz búcsúra, Bányaiékhoz.

— Üljön fel izibe! Az öcsökiek emlegették vóna, hogy szép jányt fuvaroztam a falujukon keresztül.

A leány pironkodott is, nevetett is. Szeme a katonára tévedt. A katona megsimogatta szemével a leányt, ki felkapaszkodott. A katona azon gondolkodott, hol tanulja meg némelyik ember, hogy a lány bele is pirul, nevetett is, meg csodálkozik is? Ez a kis leány nem igen fog szemet vetni rá, mert ő szótlan ember. Meg azt is észrevette, hogy ő fél ember, hisz sánta. A vonatban pedig megkedvelte.

Márton tovább se nyughatott. Példálózni kezdett, hogy az ő cimborája mindent előre tud, van neki egy álmoskönyve. Az álmoskönyv azt mondja neki, jöjjön most haza, egy kedves lánnyal fog találkozni. Mikor szabadságért jelentkezett, a kapitány azt mondta: Fiam eriggy, mert nálatok vannak a legszebb lányok. Az egyik meg fog orvosolni a kezivel.

A katona nem bánta volna, ha Márton abba hagyná ezt a beszédet, mert még elrontja a dolgot. Ha ő a lány szándékát csak megsejtené, akkor ő holnap átmenne Bányaiékhoz. Hátha hajlamos lenne egy ilyen bicegő emberhez. Elvégre csak időbe kerül...

Közben áthaladtak Öcsökön, egy öreg asszony nézegetett, Márton tisztában volt vele; Ciberéné, szegről-végről rokona anyósának:

— Öreganyám, jöjjön izibe. Maga nélkül nem volna ünnep a búcsú.

Az öregasszony felhúzta magát a szekérre, aztán elhelyezkedett:

— Fiam, de sok hiábavalóságot összebeszélpsz! — Majd a lány felé:

— Ilyen volt ez már pendelyes korában. Ne hallgass rájuk, jányom! Egyik füleden be, másikon ki. Te is a búcsúra igyekszel? Jól teszed. Az imádság éltet mindnyájunkat. Ki az atyafiságod Ereszténybe? Nem ismerlek. Bátonyiék jó família. Megszedték magukat. Istentelen ember volt a vén Bátonyi, de aztán jobb észre tért. Szépen halt meg. A pap is megdicsérte a temetésén. A kisebbik harangot ő csináltatta. Nem ér az élet semmit, ha Isten nem segíti az embert. Én nem tudom eléggé meghálálni Istennek, hogy még eljöhettek a tanyáról hazafelé minden ünnepre.

A katona hátrafordult, mintha az öregasszonyt figyelné, de a lány tekintetét kereste, aki szégyenlősen rápillantott. A katona úgy érezte, hogy most már egészen idehaza van. Minden övé körülötte, ez az út Eresztény felé. Talán még a leány is az övé lehet, valahogy úgy látja és úgy érzi.

Ballagunk

A falu szélén összetalálkoztunk. Megbillentjük kalapunkat és egymáshoz bizodalunk támad. Az én utam a jajháti tanyaiskolába vezet, az övé jóval messzebb át a Tiszán a megyébe. Egypár lovat kommandáltak neki, szeretné megvenni, mert lipicai fajta. Nálunk nem akad ebből a fajtából. Ahogy elmondtuk az utunk célját, örvendtünk egymásnak. Messzire kell menni, de a lóvásárlás nagy gond.

— Asszonyt lehet szerezni a szomszédból is, de jó lóért hét határba is el kell menni — mondja.

Elevenek csak mi vagyunk a szemhatáron, no meg a madarak.

— Ez jobbra-balra urasági föld. Az igák az erdő alatt boronálnak.

Az ő határuk agyagosabb, zsírosabb, nem veszi be jól az esőt.

Másról nem is beszélgetünk. Megtudom, hogy nincs templomuk se papjuk. Most igyekeznek egyezkedni.

— Most hova járnak templomba?

— Bodolányba járunk.

— Maguktól az messze van?

— Nincs messze, a harangszó áthallik. Sátoros ünnepen, meg máskor is, ha valami adódik, elmegyek. Van nekem ott fiam, komám, sógorom is.

— A templom nagy dolog. Anélkül a falu nem falu.

— Tudjuk mink azt. A bodonyiak mondják, hogy torony nélkül hogy tudunk haza találni?

— Máskülönben hogy megy a soruk?

— Mehetne jobban is, meg rosszabbul is. Az ember nem úgy gyarapszik, ahogy szeretné.

— Már az is nagy dolog manapság megtartani, amit becsülettel jussoltunk.

— Apám is azt mondta, akkor panaszkodjunk, ha már korpán élünk. Hagyott is tisztességgel, én is ragasztottam hozzá valamicskét.

— Mennyi az a valamicske? — kérdem, nem pántlikás parcellái vannak.

— Tizenegy köblöst kapartam hozzá, meg három jószágrész legelőt. Nagyobbik fiamnak házat vettem Bodolányban egy porció kenderfőddel.

— Szép igyekezet. Példát vehetnének róla.

— Példát? Törekvős embernek több az irigye, mint a beteg sóhajtása. Most is azért késtem ezzel az úttal, mert törvénybe kellett járnom a szomszéd végett.

— Összekülönböztek?

— Mi nem. Nem váltottunk mi szót már hat esztendeje, amióta tengelyt akasztottunk. Az asszonyok csinálták a kontrabontot az apró jószág miatt. Nem áll meg bennük a szó.

— Nálunk csomót kötnek hétközbe az asszony nép nyelvére. Az arcáról látom, hogy elérte a tréfát.

Akkor magukhoz küldöm a kisebbik fiamat háztűznézőbe.

— Mennyi a család?

— Hármat már szárnyra eresztettem, egy fiú meg egy leány van itthon.

— Azok is sorra kerülnek előbb-utóbb.

— A fiú már példálózik, de az anyja erősködik, nem engedi el ezt az egyet a faluból. Arra vár, hogy az új templomban esküdjenek.

— Az asszony nép tudja, hogy a templom mi mindenre jó.

— De mennyire számítgatják. Hétről-hétre nyüstölnek, mikor megyünk már tégláért, cserépért, mert már van pénzünk. Igaz is!

— A templom nemcsak az asszonyoknak való, emberekre is ráfér.

— Nem tagadom. Isten kis araszra mérte a földi életet, mégis annyit csetlünk-botlunk, mesterkedünk. Én se vónék utolsó keresztény, a portámon előbb az Isten és csak azután az ember. De a jószágos ember néha elkáromkodja magát.

— Nálunk a jószág káromkodás nélkül is kihúzza a szekeret.

— Jó falujuk van. Már a templomról láttam, hogy az Istent tisztelik.

Közeledik a keresztút, ahol szétválunk, ki jobbra, ki balra.

— A templomuk ha tető alá kerül, a szentelésre elmegyek.

— Rajta leszünk. De tisztelje meg a házunkat. Addig is szívesen látjuk, ha arra visz az útja.

— De hátha nem találnék oda torony híján — ismétlem a tréfát.

— Akarás kell mindenhez. Én lóért eltalálok Domborádra, pedig arra még nem jártam.

— A templomhoz meglesz az akarás. Mert egy pár lóért ekkora utat vesz nyakába, kedves bátyámuram, azok a lipicaiak behordják majd a téglát és a cserepet. Ha az egyik gazda megkezdi, a másik követi, mint a hátsó kerék az elsőt.

Rám néz. Megérzi a biztatást és bólogat:

— Ezt is, azt is, ahogy dukál. De ló nélkül nem ember az ember.

— Itt a keresztút. Barátságosan elbúcsúzunk. Megyünk a magunk útján.

Emberek az országúton

Már István királyunk elrendelte, hogy minden tíz falu templomot építsen és egy papot eltartson. Minden ünnepnapon jöjjenek össze. Ha három napos ünnep adódott, akkor még a sátraikat is magukkal hozták. Ez alatt tanyáztak a sátoros ünnepeken. Később majd minden falu épített templomot. Őseink buzgó emberek lehettek, miről a hálátlan utódok helyett a kövek beszélnek.

Öcsökön nyolc falu tartozott az anyatemplomhoz száz éve. Most már csak négy. Itt vagyok a középső faluban a templom árnyékában. Innen megyek a fíliákba esketni, temetni meg iskolába tanítani. A fíliák közel vannak, gyalog járok az országúton. Találkozom zsidó handléval, az is járja a falukat télen-nyáron. Egyszer elmondta, hogy tizennégy faluja van. Tizennégy falu, napról-napra járni. Ha ez a handlé lélekjáró apostol lenne, mit végezhetne évek alatt. Mennyi energia van ebben a zsidóban, a fillér az energiája.

Szép tavasszal a fíliába indulok Istenről beszélni a gyerekeknek, aki életét adta mindnyájunkért, és életet adott mindnyájunknak, kinek hogy, milyen kamatra. A botom leemelem a fogasról. Mert az országúton bot kell, a kutyák előtt így több a respektus.

Itt van mindjárt a Peták cigány, észre se vettem, mikor az árokpartról felugrott. Mellette egy cigánylányka. Petákot a többi cigány ki nem állhatja. Azt mondják, hogy „nincsen file”. Azért az országúton jár fel-alá Miskolcig meg vissza. Ha utas közeledik, a hegedűt kézbe kapja és fantasztikus futamokkal tarkítja a nótát. A lányka meg forog, lebeg, táncol. Néha autó is megáll mellettük. Nevetnek és egy pengőt is kidobnak. Ma Petáknak jó kedve van. A lány szépen táncol. Pár krajcárt helyezek a művé-

szet e furcsa üzemére. Peták a láz hevében a pénzt tippeli: vörös vagy fehér?

A kofa kocog el mellettünk egy lóval a kordéján. Ennek az asszonynak a férje a fronton elesett. Öt gyereket hagyott itthon, na meg egy tehenet és három hold földet. A földéhes sógora rávette, hogy a földet adja el neki, hisz nem tudja megművelni. Mikor a városba mentek a földcskét átíratni a telekkönyvhöz, az asszony utána a piacon sírdogált és gondolkozott, mitévő legyen. A piac lármájából kihallatszott, hogy a tojásnak ennyi az ára, a tejfelnek, meg a csirkének meg annyi. Majdnem duplája, ahogy a faluban kérik. Elhatározta, hogy ő kofa lesz. Vett egy lovat és egy kordét. Először kinevették. Ő megszokta a szekerezést, ami a konyhára tisztességesen hozott. A leányának parádés esküvőt csinált. A fiának két hold földet vett. Most is jól elkelhetett a portékája, mert vígan pattint az ostorával.

Ki ne lenne ma jókedvű? A nap küldi sugarait a zsendülő mezőre. A verebek fürödnek a porban. Az országútnak különös zenéje van. Nini, ott áll az ekéje mellett Portás Mihály vagy András. Ő Wladivosztokban is járt. Két év alatt átgyalogolta Ázsiát. Egyszer megkérdeztem tőle, nem volt sok az ázsiai gyaloglás. Nem — vélte ő. Ha összetenném, amit én az én négy hold földemen fel-alá jártam, talán még annál is több volna. De szívesebben járok itt — mondá nevetve. Talán így bízta magát abban az országban, ahol a tejet baltával vágta. Most egyedül van. A kis fia torokgyíkban halt meg. A felesége egy szőke anygalkával akarta megörvendeztetni, de vele együtt meghalt és a fiacskájához repült.

Mennyi tragédia egy ilyen rövid úton két falu között, amit egy félóra alatt megteszek.

Pár perc és a Csicsogó-dombot elérem, amire az országút felkigyózik. A dombról valaki kerékpárral karikázik felém. A kutya-bőrös suszterunk. Háta mögött nagy tekercs talpbőr van kötve. Alászolgájával köszönt. Ő nemes ember. Vannak kutya-bőrös és pergamenes okmányai erről. Innen a neve. Szidja a parasztot, a világot. Úgy látszik, maradt benne az ősi gögből pár fuvallatnyi.

A dombra értem. Alattam a folyó, előttem a híd. A túlparton meg a falu. Az asszonyok a vízben sulykolják a vászonruhákat. A

hídnak karfájára dőlve Jóska bámul a vízbe, a falu bolondja. Az asszonyok nevetve felkiáltanak hozzá. Ő szótlánul bámul. Majd veszi a tarisznyáját és elindul valahova. Ha megéhezik, valamilyen jószívű családhoz megy ebédelni. Öregek emlékeznek, hogy tűz ütött ki náluk, mikor még az anyja a szíve alatt hordozta. Anyját ölben hozták ki a kertbe és a kimentett bútorok közé tették. Ott jött ő a világra. Az égő ház világított rá élete első perceiben. — Most észre vesz engem, köszön fásult köszöntéssel.

A hídon túl pázsitos tér. Kis libák csipegetik a zsenge füvet. Az iskola a pázsit szélén van. A nyitott ablakon kihallik, amint ötven gyerek a leckét fújja. Apró emberpalánták. Még nincsenek megszabdalva az élettől. Piros arcok, nevető szemek. Vágynak ki a fénybe, a melegbe, az életbe...

Vándorok a kútnál

A kertem csendes birodalom. A vadszőlős filagória a hűvös rejteke. Egyúttal kilátóhely, mert dombra van építve. Innen nézem az utat, a templomot, a cintermet és a mezőséget. Az útszéli kútnál is nézem azokat, akik ide járnak. Az országút a film számomra, amin vándorló sorsok peregnek. A kút hangos mozi, a homályba vesző történeteket magyarázza. A közös emberi sors szürke vásznára vetítve.

A faluból az idejárókat ismerem. Még az alvégről is ide jönnek, mert a kútnak kiválóan jó íze van.

A vándor utasok is itt állnak meg. Pihennek, vizet mernek, aztán leülnek. A vándort húzza a hűvösség. Ez a víz a hegyek felől jön ide. Most is egy utas állapotott meg a kút mellett. Keletről jött. Azt teszi, mint minden vándor.

Most egy fiatalasszony közeledik a kúthoz. Pösze Tóthné sokat jár e kútra. Gyereke nincs, a férje a répát harmadolja. A kút a vizét osztogatja tikkadt igavonónak, szomjas embernek, kerti virágnak.

— Menyecske, mondja, ezt a falut hogy hívják?

— Nagyöcsök a neve.

— Miért nevetett? — érdeklődik a vándor.

— Mert én nem vagyok menyecske! — Minálunk a személyeket hívják menyecskének — felelte pirulva.

Az idegen mosolyog a furcsa szokáson. Az asszony a vödört ereszti és félszeggel az embert figyeli. Ruhájából iparosfélét sejtet. Pénz után járhat, de a pénz messze gurul előle.

— Nagyöcsök! — Akkor itt van mellette a Ludas-tanya.

— Igen! — felel az asszony. — A major közel van ide. Az az akácos visz oda. A tiszttartó háza látszik is.

— A tiszttartót hogy hívják?

— András, mert a cigányok András napkor cincognak nála.
— Ő lesz az akkor! — nyugodott meg az idegen.
Az asszony sejti, miben jár az idegen. Szerződni akar nyárra.
— Derék ember a tisztartó. A szegénységgel kijön, mert a napszámot rendesen megfizeti.

Az idegennek jólesik a felelet. Az asszony elindul.

— Isten áldja meg!

— Isten megáldja! A felvilágosítást köszönöm.

Lassan ő is felszedelőzködik. A tarisznyát egyengeti, úgy lát-szik, törékeny holmi, borféle üveg is van benne. Csönd marad utána.

Beszélgetésre riadtam fel. A kútnál Kondásné és Lükőné áll:

— Pösze Tóthné tudná megmondani, kiféle lehet. Ő lebzselt itt.

— Sokat jár az a Mari a kútra!

— Nincs dóga. Lenne öt gyereke! — sóhajtott a sovány asszony.

— Jó neki! Olyan szelíd barom-emberre talált, a tenyerén hordja.

Pösze Tóth dolgos jóra való férfi. Négy éve házasodott és már két holdat ragasztott ahhoz, amit a házasságba kapott. Árva le-gény létere a nénje kommandált neki módosabb lányt, mikor a háborúból haza jött. Ő ezt a bazsarózsa képűt választotta, aki a kútnál volt. A sors érdesebb ecsettel fest itt a falun — de lesz belőle valami. Az asszonyok tereferélve elmentek. A könyvembe mélyedek. Az olvasásból kiáltás rázott fel. Boró András kiáltott a lovaira, a vályúhoz siettek. A vándor megint a kút felé tart. Boró köszönés után diskurál:

— Felebarát, honnan és merre?

— A Ludas-majorban voltam. Alkalmazást keresni.

— Talált?

— Nincs rám szükségük! — volt a kurta felelet.

— Ott is szorítják a kantárt. A tisztartó akkurátus ember.

— Ismerem! — a háborúban alatta szolgáltam.

— Én is ott szolgáltam! Hát nem ismerjük egymást?

Kiderült, hogy Boró csak tizenötben vonult be, a másikat már az oroszok Karbinban dolgoztatták.

— Jobb dolgom volt ott, mint idehaza!

Az utas elmondta, hogy Oroszországban míg rend volt, kapott enni-inni. Mikor a zajlás megkezdődött, a táborból elillant és a gépészi tudományát felhasználva az Amúron folyami gőzösre került. A kínai tulajdonos becsülettel fizette.

— Volt mindenem, csak a szülőhazám hiányzott. Most az megvan, de kenyerem meg nincsen!

A mindentudó Boró máris tudott egy tervet ajánlani. A falu gazdái közösbe egy cséplőgépet vettek a télen. Gépészt keresnek. Ha nem nagyon igényes, biztosan elvállalják. Boró apósa is részes a gépben, tehetős szavú a faluban — büszkélkedett Boró. Próbálja meg a dolgot. Sejtése, hogy sikerülni fog. Az emberből az embert ő már kinézte. Az utasnak szemei megcsillantak. A szakember belőle érdeklődött:

— A masina milyen fajtájú?

— Azt én nem tudom. Hanem a házamat tisztelje meg egy szóra. Az apósom majd felokosítja.

A szekérre ereszkedtek beszélgetve. Utánuk néztem. Talán megtelepszik nálunk. Egy vándort ez a jó öreg kút megállított. Ha jól megy sora, itt feleséget vesz. Meggyökeresedik. Az életét leéli, ami így is, úgy is vándorlás. A kút majd az unokáinak is kínálni fogja a jóízű hűvös vizét.

Tartalomjegyzék

Péter és a poroszló	9
Az aréna homokján	12
Igaz krónika az irgalmasságról	15
A szicíliai harangok	18
A remete és a fejedelem	22
Eltűnt egy legenda	26
A pápa látomása	30
A Gellért-hegyen	36
A marosvári Boldogasszony	43
Margit soror	47
A fehér sereg	50
András pap otthon marad	58
Anzelm atya látomása	62
Mire jó a fráter?	65
Kend az a nagy barát?	70
Az öcsöki direktórium	73
Véletlenek Buda ostromában	77
Élni akarunk	80
Békemunka Budán, 1945-ben	83
Beszélgetés a hídon	83
A pásztorlevél	87
Deputációk	91

Megérkezés	94
Bod Pál a lelkipásztorairól	97
Üzenet Rómából	100
Krisztus a Kapros tanyán	102
Szűz Mária szobra	105
Az erdei Mária-kép	107
Lámpafény az ablakban	111
Böjti patvarkodás	114
Kákonyiék pászkaszentelése	117
A könnyenhívők	121
Asszonyportrék	123
Asszonyi furfang	128
A legnagyobb hős	131
Kiderülnek az igazságok	133
Kijöttem a sodromból	137
A napsütötte ház	141
Jó itt lenni	143
A testvérek	146
Vasárnapi kimenő	149
A hívatlan gavallér	152
Künn a határban	155
A forradás	158
A meleg körül	160
Bujkáló hold	164
Hazafelé	168
Ballagunk	170
Emberek az országúton	174
Vándorok a kútnál	177